

iea

Емон Батлер

Основи вільного суспільства

Основи вільного суспільства

Емон Батлер

Переклад з англійської Олександри Саранчук

Редактор перекладу Наталія Мельник

Ця книга цікаво та зрозуміло пояснює моральні та економічні підґрунтя вільного суспільства, зокрема право власності, справедливість, рівність, верховенство права, терпимість та обмежене урядування.

Свобода є джерелом добробуту. Вона дає розкритися людським талантам, сприяє винаходам та інноваціям, створюючи багатство там, де раніше його не існувало. Ті суспільства, які обрали шлях свободи, стали багатими. Ті, що цього не зробили, залишились бідними.

Переклад книги здійснено Благодійною організацією “Благодійний фонд “Центр вільної економіки ім. Кахі Бендукідзе” в рамках проекту “Бібліотека свободи” за сприяння Network For A Free Society.

Foundations of a Free Society

EAMONN BUTLER

The Institute of Economic Affairs

First published in Great Britain in 2013 by
The Institute of Economic Affairs
2 Lord North Street
Westminster
London SW1P 3LB
in association with Profile Books Ltd

The mission of the Institute of Economic Affairs is to improve public understanding of the fundamental institutions of a free society, with particular reference to the role of markets in solving economic and social problems.

Copyright © The Institute of Economic Affairs 2013

The moral right of the author has been asserted.

All rights reserved. Without limiting the rights under copyright reserved above,

no part of this publication may be reproduced, stored or introduced into a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means (electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise), without the prior written permission of both the copyright owner and the publisher of this book.

A CIP catalogue record for this book is available from the British Library.

ISBN 978 0 255 36687 8
eISBN 978 0 255 36691 5

ЗМІСТ

Автор

Передслово Алі Сальман

Подяка

Підсумок

Вступ

Мета книги

Як укладена книга

2 Моральні та економічні переваги свободи

Вільне суспільство

Моральний аспект свободи

Економічний аспект свободи

3 Інституції вільного суспільства

Суспільство без держави

Функції уряду повинні бути обмеженими

Шляхи обмеження уряду

Встановлення правил

4 рівність та нерівність

Рівність у вільному суспільстві

Види рівності

Рівність результату

Рівність та справедливість

Подальша шкода егалітаризму

5 Вільне підприємництво та торгівля

Економіка вільного ринку

Як розбагатіти

Як працюють ринки

Міжнародна торгівля

6 Власність та справедливність

Приватна власність

Правила справедливості

Верховенство права

Права людини

7 Спонтанне суспільство

Порядок без команд

Терпимість

Проблема альтруїзму

8 Приватизація та глобалізація

Міграція та технології

Створення вільного суспільства

Права власності в дії

Соціальні послуги без участі уряду

Глобалізація та торгівля

Важливість миру

9 Основні ідеї коротко

Свобода

Обмежений уряд

Більша рівність

Вільна економіка

Справедливість і верховенство права

Спонтанне суспільство

Світ свободи

Бібліографія

Про ІЕА

Про автора

Імонн Батлер - директор Інституту Адама Сміта, провідного аналітичного центру з питань політики. Він має ступінь з економіки, філософії та психології, здобувши звання доктора філософії в Університеті Сент-Ендрюса в 1978 році. У 1970-х роках він працював у Палаті представників США і викладав філософію в коледжі Хіллсдейл, штат Мічиган, перш ніж повернувся до Великобританії, щоб прийняти участь у створенні Інституту Адама Сміта. У 2012 році Едінбурзька бізнес-школа нагородила його почесною відзнакою. В даний час він є секретарем товариства «Мон Пелерін».

Імонн є автором книг про новаторів-економістів Мілтона Фрідмана, Ф. А. Хайєка та Людвіга фон Мізеса, а також підручника для Австрійської школи економіки. Для ІЕС(інститут економічних справ) він написав підручники про Адама Сміта, Людвіга фон Мізеса та теорію громадського вибору. Він є співавтором історії управління заробітною платою та цінами, а також серії книг про IQ. Його останні популярні публікації «Найкраща книга на ринку», «Гнила держава Великобританія» та «Альтернативний маніфест» привернули значну увагу. Окрім цього, він часто пише матеріали для ЗМІ.

Передслово

Економічні та політичні кризи часто ставали згрозою для свободи. Під час Великої депресії всі основні економіки обмежували торгівлю, підвищуючи тарифи. Така передбачувана реакція лише посилила геополітичну напруженість та ще більше ускладнила економічні труднощі. Поява радикальних соціалістичних режимів призвела до тотального утиску громадянських, політичних та економічних свобод у половині світу.

Не надто давні події 11 вересня та реакція США на них запустили політику, яка пожертвувала свободою, намагаючись підвищити безпеку. Подібним чином, за світовою фінансовою кризою, яка розпочалася в 2008 році і яка також проросла на території США, послідували посилення контролю, регулювання та захисту. Замість того, щоб покладатися на принцип творчого знищення вільних ринків, уряди по обидва боки Атлантики використали величезні суми грошей платників податків, щоб врятувати провальні бізнеси.

Загроз свободі є досить багато. Чверть століття тому світ прийняв «гласність» у Радянському Союзі, а потім відсвяткував падіння Берлінської стіни. Але сьогодні виникли нові загрози у вигляді неонаціоналізму в Європі та радикалізму на Близькому Сході. Обидві тенденції зменшуватимуть свободу, якщо вони залишаться перевіреними. В Європі це повернення до націоналізму і навіть расизму відбувається, незважаючи на відносно високий ступінь політичної свободи - функціонуюча демократія існує. На Близькому Сході зростання релігійного радикалізму є менш дивним, так як ані ринок, ані демократія не знаходяться в хорошій формі.

Незважаючи на ці проблеми, люди у 21 столітті багато в чому вільніші від своїх попередників минулого століття. Революція інформаційно-комунікаційних технологій зруйнувала будь-які бар'єри. Наприклад, у Китаї Лі Ченпенг є видатним письменником і соціальним критиком: його блог Sina Weibo налічує майже шість мільйонів підписників. А під час арабської весни соціальні медіа допомогли досягти широкого політичного та соціального прогресу. Якщо інформація – це сила, то інформаційні технології наділили людину певними повноваженнями. Географічні межі залишаються, але вони стають дедалі неактуальнішими.

У цьому контексті публікація монографії Імонна Батлера не може бути більш актуальною. «Основи\Засади Вільного Суспільства» - це бажане доповнення до сімейства сучасних підручників про свободу. Унікальна майстерність Батлера полягає в його здатності висловлювати складні та впливові ідеї простою англійською мовою. Він також успішно підриває аргументи критиків та опонентів реальними прикладами, що ілюструють його ідеї та підтверджують теоретичні аргументи.

Тому ця праця є чудовим вступним текстом для тих, хто хотів би зрозуміти основні принципи вільного суспільства. Це буде особливо корисно для тих, хто просуває свободу в країнах, де ці принципи залишаються в основному невідомими, а також для тих, хто захищає свободу в місцях, де традиційні свободи зазнають нападу.

Алі Сальман

Засновник та виконавчий директор

Інституту досліджень ринкової економіки (PRIME)

Ісламабад, Пакистан

Вересень 2013 р

Погляди, висловлені в цій монографії, як і в усіх публікаціях ІЕС, - це погляди автора, а не погляди Інституту (який не має корпоративного погляду), не його керуючих піклувальників та не членів Вченої консультативної ради або вищого персоналу. За деякими винятками, наприклад, при публікації лекцій, усі монографії ІЕС проходять рецензування як мінімум двома науковцями чи дослідниками, які є експертами в цій галузі.

Подяка

Особлива подяка Найджелу Ешфорду, який дозволив автору запозичити багато ідей із його книги "Принципи для вільного суспільства". Серед інших корисних джерел - «Моралі ринків» Х. Б. Актона, «Про свободу» Дж. С. Мілля, «Свобода 101» Мадсена Пірі, «Посібник на шляху до свободи для початківців» Річарда Веллінгса, «Чому свобода працює» Ернеста Бенна та «Мораль капіталізму» Тома Палмера.

Підсумок

- Свобода породжує добробут. Вона розкриває людські таланти, винаходи та інновації, створюючи багатство там, де раніше його не існувало. Суспільства, які прийняли свободу, зробили себе багатими. Суспільства, які прийняли свободу, зробили себе багатими. Інші – залишилися бідними.

- Люди у вільному суспільстві не збагачуються за рахунок інших, як це роблять еліти менш вільних країн. Вони не можуть збагатитися, роблячи інших біднішими. Вони стають багатими, лише забезпечуючи інших тим, чого хочуть самі, і таким чином покращують життя інших людей.

- Найбільшу вигоду економічного динамізму вільних суспільств отримують бідні. Вільні суспільства економічно рівноправніші, ніж невольні. Бідні в найбільш вільних суспільствах користуються розкішшю, про яку не мріяли кілька років тому, розкішшю, доступною лише правлячим елітам невольних країн.

- Міжнародна торгівля надає підприємцям нові ринкові можливості і за останні двадцять років допомогла вивести понад мільярд людей із крайньої бідності. Свобода справді є однією з найбільш доброякісних і продуктивних сил в історії людства.

- Спроби урядів зрівняти багатство чи дохід контрпродуктивні. Вони знищують стимули до важкої праці та підприємництва, а також відбивають людей від нарощування капіталу, що підвищує продуктивність всього суспільства.

- Вільне суспільство - це спонтанне суспільство. Воно базується на діях окремих людей, які дотримуються правил, що сприяє мирній співпраці. Воно не нав'язується згори політичною владою.

- Уряд відіграє дуже обмежену роль у вільному суспільстві. Він існує для запобігання заподіяння шкоди своїм громадянам шляхом підтримання та забезпечення правосуддя. Він не намагається нав'язати матеріальну рівність і не забороняє діяльність лише тому, що деякі люди вважають їм неприємними або образливими. Лідери не можуть грабувати громадян для власної вигоди, проявляти лояльність до своїх друзів чи використовувати свою силу проти своїх ворогів.

- Уряд вільного суспільства обмежений верховенством права. Закони поширюються на всіх однаково. У всіх випадках має бути належний закон, зі справедливим судом і без тривалого тримання під вартою без судового розгляду. До людей, яких звинувачують у правопорушеннях, слід відноситись як до невинних, доки не буде доведено їх вину. Не можна переслідувати людей кілька разів за одне і те ж правопорушення.

- Толерантність до ідей та способу життя інших людей приносить користь суспільству. Істина не завжди очевидна; воно виникає в битві ідей. Ми не можемо довіряти цензорам придушувати лише неправильні ідеї. Вони можуть помилково придушити ідеї та способи дії, які мали б велику користь для суспільства в майбутньому.

- Комунікаційні технології ускладнюють для авторитарних урядів приховування своїх дій від решти світу. В результаті все більше і більше країн відкриваються для торгівлі та туризму, поширюються нові ідеї. Дедалі більше людей бачать переваги економічної та соціальної свободи і вимагають їх.

Основи вільного суспільства

Вступ

Мета книги

У цій книзі викладено основні принципи, які визначають вільне суспільство. Причиною цього є те, що справжня особиста, соціальна, політична та економічна свобода є дуже рідкісною - навіть у країнах, які вважають себе вільними. Безумовно, існують великі відмінності між найбільш вільними та найменш вільними країнами, проте в кожній країні більшою чи меншою мірою соціальне та економічне життя людей обмежується чи контролюється чиновниками та політиками. Такі обмеження та контроль існують так давно і настільки обмежують наше повсякденне життя, що вони стали частиною самої культури. Люди просто розглядають їх як частину життя, природну і неминучу.

Результат полягає в тому, що значна частина населення світу, навіть якщо вони й вірять, що живуть у вільному суспільстві, навряд чи можуть уявити, що означає справжня свобода. Ще менше людей розуміє, як може виглядати вільне суспільство і як воно може працювати.

Тим не менше, більшість людей прагне свободи. Вони хочуть мати можливість торгувати, не витрачаючи час на отримання незліченних дозволів. Вони хочуть бути в безпеці у своїх будинках, на фермах та в майстернях, а не боятися, що одного дня якийсь політик змусить їх покинути все. Вони хочуть самі вирішити, що найкраще для їх власних сімей, а не робити те, що диктують чиновники. Вони хочуть продовжувати своє життя, не даючи хабарів міліції та чиновникам, щоб ті залишили їх у спокої.

Ось чому так важливо намітити основні принципи соціальної та економічної свободи. Чітке бачення того, що таке свобода і як вона працює, є основою, на якій люди можуть будувати справді вільне суспільство.

Як складена книга

У розділі 2 пояснюються не лише економічні вигоди від існування вільного суспільства, але й наявна моральна аргументація свободи. Вільна економіка та вільне суспільство базуються на глибоких цінностях - не цінностях, які кидають виклик іншим моральним системам, а цінностям, які підтримують, зміцнюють та посилюють їх. Свобода - для кожного.

Розділ 3 пояснює, як вільне суспільство може забезпечити потреби людей плавно та ефективно, без владних правителів, які вказують усім, що робити. Він пояснює, чому уряд повинен бути обмеженим за сферами впливу та повноваженнями, і показує, як би виглядало вільне суспільство та як би воно діяло.

У розділі 4 розглядається очевидна напруженість між свободою та рівністю. Там стверджується, що більша свобода насправді породжує більшу рівність у всьому, що має значення. Але спроби нав'язати суспільству рівність результатів підривають принципи свободи та завдають довготривалої шкоди.

Розділ 5 окреслює економічні рамки вільного суспільства, пояснюючи, як ринки, звільнені від державного контролю, створюють і поширюють добробут. Він пояснює правила, яких ми дотримуємось, щоб забезпечити безперебійне функціонування цього процесу, та вирішальне значення вільної торгівлі у сприянні людській співпраці.

У розділі 6 розглядаються принципи власності та справедливості. Він пояснює, що закони вільного суспільства повинні бути загальними, застосовуватись як до людей, що мають владу, так і до простих громадян, якщо примус та експлуатація будуть мінімізовані. І він пояснює, як вільне суспільство поважає основні права людини.

У розділі 7 детальніше пояснюється, як функціонує вільне суспільство без необхідності командування владою. У ньому викладені основні моральні та поведінкові правила, що встановлюють добре функціонуючий, але й с вільний соціальний порядок. Він наголошує на необхідності терпимості та пояснює проблеми основи суспільства на альтруїзмі.

У розділі 8 розглядається, як побудувати вільне суспільство там, де його не існує. Він висвітлює важливість вдосконалення стимулів у повсякденному житті та немудрості спроб нав'язувати рішення згори. Він показує, як навіть життєво важливі послуги можна надавати без уряду. І він наголошує на важливості вільної торгівлі та миру.

2 МОРАЛЬНІ І ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕВАГИ СВОБОДИ

Вільне суспільство

Що означає свобода

Свобода – це більше аніж просто не бути ув'язненим, чи не бути рабом. Це означає мати право діяти, говорити і думати так, як ви вирішите, без гнітючих обмежень, накладених на вас іншими, в тому числі владою. Це стосується вашого особистого, сімейного та соціального життя, а також ваших політичних поглядів та ваших економічних трансакцій з іншими.

Вільне суспільство - це суспільство, яке прагне підтримувати ці ідеали. Як історично, так і на сьогодні свобода залишається надзвичайно продуктивною у генеруванні та поширенні багатства серед громадян. Вона виявилась однією з найбільш творчих та продуктивних сил людства. Свобода покращила життя людей, особливо найбільш вразливих людей, у всьому світі.

Свобода означає, що на вашому шляху не виникають перешкоди, і ніякі обмеження не заважають вам діяти так, як ви вирішите. Це означає, що вас ні дочого не примушують, не спрямовують, не погрожують вам, не залякують, не чинять тиск, не втручаються у ваші справи та не маніпулюють за допомогою інших. Вона забезпечує змогу продовжувати своє життя без нападу, обману, пограбування чи заподіяння шкоди. Це так, оскільки принцип свободи однаково поширюється на всіх у вільному суспільстві. Ніхто з нас не має права втручатися, перешкоджати чи шкодити іншим, що заперечує свободу, яку вони також мають.

Отже, свобода існує лише настільки, наскільки іншим людям не завдається шкоди. Ваше право розмахувати кулаком закінчується там, де починається мій ніс. Ви не практикуєте принципи свободи, якщо погрожуете, примушуєте, грабуєте, нападаєте чи вбиваєте інших. Навпаки, ви залишаєте їх свободу в безпеці. Це називається принципом "не нашкодити": ви можете робити все, що завгодно, за умови, що це не завдає шкоди іншим.

Так само ви не обмежуєте нічию свободу, протистоячи їх агресії. Свобода та принцип «не зашкодь» дозволяють вам заважати іншим

робити шкоду вам і тим, ким ви дорожите. Також існує вибравдання втручання з метою запобігти заподіяння шкоди будь-кому іншому, включаючи. Хоча ця функція захисту громадян часто залишається за поліцією та юридичними органами.

Однак принцип «не зашкодь» застосовується лише до шкоди, заподіяної іншим людям. Це дозволяє вам робити те, що вам подобається, зі своїм тілом та власним майном, за умови, що ви не порушуєте свободу інших у процесі. Наприклад, ви можете віддати все своє майно, ризикувати отримати травми, зробивши щось небезпечно, або поранити власне тіло, якщо нічого з цього не завдає шкоди комусь іншому. І хоча інші люди цілком можуть спробувати перешкодити цьому всьому, вони не можуть фізично зупинити вас, якщо це ваш свідомий вибір.

Свобода та роль уряду

Може здатися жорстким твердження, що ми не маємо свободи втручатися в дії інших, навіть якщо це для їхнього блага. Але ніхто з нас не може насправді знати, що насправді відповідає інтересам інших. Кожна особистість є найкращим суддею свого добробуту. Вони набагато чіткіше розуміють власні цінності, обставини, потреби, бажання, страхи, надії, цілі та прагнення, ніж будь-хто інший. Вони найкращі судді своїм цілям та власним діям.

А сторонні люди можуть бути упередженими в своїх судженнях стосовно інших. Якщо ми дозволимо людям втручатися у свободу інших, вони можуть робити це так, щоб (свідомо чи несвідомо) приносити користь собі, а не іншій людині. Ось чому рішення про стримування інших залишаються за міліцією та судовою владою, які - принаймні в справді вільному суспільстві - можуть бути більш об'єктивними у цьому питанні.

Ким би ми не були, тоді для наших індивідуальних цілей найкраще перебувати в суспільстві, де ми вільні. Роль уряду в такому суспільстві полягає в тому, щоб захищати нашу свободу від порушення іншими - і поширювати її там, де вона не існує повністю, і розширювати її там, де вона є неповною. Коли люди об'єднуються, щоб сформувати уряд чи будь-яку іншу владу над собою, вони мають на увазі: захищати та розширювати свободи, а не обмежувати їх.

Однак надто часто уряди створюються не так. Вони нав'язуються населенню групами, які готові використовувати владу на користь власним інтересам, а не для розширення свободи кожного. Таке хижацтво часто відбувається за повної згоди більшості, яка, у свою чергу, отримує вигоду від експлуатації меншості. Але свобода полягає не в цифрах: щоб мати якесь значення, вона повинна однаково стосуватися всього населення.

Навіть уряди, в чиїх наміреннях є загальний інтерес, часто применшують свободу, оскільки вони не повністю розуміють і не поважають принцип «не зашкодь», а також не бачать шкоди, яку завдає їх втручання. Наприклад, урядова цензура може заборонити промовляти чи передавати певні думки та слова чи фотографії, вважаючи, що це може спричинити публічну образу. Але в процесі вони завдають шкоди талановитим авторам, художникам, кінематографістам, журналістам та іншим, обмежуючи їх свободу думки та вираження поглядів, перешкоджаючи їхній кар'єрі та позбавляючи їх плодів їхньої праці, творчості та інтелекту. І як тільки принцип державної цензури приймається, тим, хто має владу, стає надто легко розширювати його - забороняючи будь-яку критику, скажімо, свого уряду, або придушуючи будь-які ідеї, які вони вважають загрозливими.

Знову ж таки, добросовісні органи влади можуть вводити податки з метою вирівнювання доходів, не беручи до уваги, як це позбавляє свободу платників податків користуватися власним майном так само впевнено, як це робить звичайна крадіжка. І як звичайна крадіжка, загроза такої конфіскації є надійним способом запобігти заощадженню та інвестуванню, що, в свою чергу, матиме згубні наслідки для безпеки та процвітання всього населення.

Такі уряди можуть заявляти, що діють у суспільних інтересах, але хто визначає, що таке суспільний інтерес? У різних людей різні, а часто і конкуруючі інтереси. Балансування цих конкуруючих інтересів - неможлива робота. Але люди набагато краще знають і діють заради власних інтересів, ніж далекі органи влади, які використовують офіційну владу, щоб зробити це за них.

Примус - це зло. І хоча певний примус - наприклад, стримування агресорів - може бути необхідним злом, ми все-таки повинні прагнути звести його до мінімуму. Багато прихильників свободи стверджують, що всі люди мають "природні права", такі як право на життя та право володіння приватною власністю, що

встановлюють межі влади над нами. Ми не дозволили б іншим громадянам грабувати або обмежувати нас, то чому ми повинні дозволяти урядам це робити?

Однак більшу частину людської історії люди не були вільними. Уряди не створюються за добровільною угодою окремих осіб, а накладаються тими, хто бажає застосувати силу. Але жодна особа, життя якої примусово керується якоюсь владою, не є цілісною людиною. Люди морально цілісні лише в тому випадку, якщо вони самі роблять вибір. Вони мають мало моральної вартості, якщо інші вибирають за них. Тоді це просто шифри, а не цілі людські істоти.

Моральний аспект свободи

Свобода дозволяє людям стати цілісними особистостями, використовуючи свої таланти та здібності, як їм зручно - не лише для себе, а й для своїх сімей та оточуючих. Вільне суспільство - це не маса ізольованих та зацікавлених особистостей; це мережа цілісних і соціальних людей. Його здатність допомагати всьому людству підкреслює моральний вимір вільного суспільства.

Духовне та культурне коріння свободи

Як зазначив нобелівський економіст Амартія Сен, свобода є універсальною ідеєю.¹ Вона має сильні корені майже у всіх релігіях і культурах - від ісламу до буддизму, від Азії до Заходу. Індійський імператор Ашока закликав до свободи та політичної терпимості понад двадцять століть тому. Імператор Моголів XVI століття Акбар класично спостерігав за толерантністю, навіть коли інквізиція переслідувала релігійних дисидентів у Європі. Іслам із самого раннього походження був відкритий для економічної свободи та підприємництва задовго до того, як їх почали поважати на Заході. Турецькі імператори часто були більш толерантними, ніж європейські монархи.

Іншими словами, свобода цілком сумісна з усіма великими культурами та релігіями світу. Це не особливо західна ідея, ні матеріалістична, ні така, яка конфліктує із суспільством, заснованому на сильних соціальних цінностях. Справді, вільне суспільство покладається на людей, які охоче приймають спільні норми та

правила, що забороняють шкоду, шахрайство, експлуатацію та зловживання владою - правила, які допомагають створити гармонійний соціальний порядок, в якому люди можуть співіснувати та співпрацювати. У цих широких рамках свобода дозволяє людям вирішувати, що є їхніми цінностями, підтримувати власну культуру та слідувати власним релігійним звичаям. Вони не змушені сприймати цінності, культуру та практику деяких державних органів влади.

Культура довіри та співпраці

Вільне суспільство діє не на основі сили та влади, а на основі довіри та співпраці. Багатство у вільному суспільстві приходиться через добровільний обмін, через людей, що виробляють корисні товари та торгують ними з іншими. Це не відбувається через тактику грабіжницьких еліт, які використовують свою владу для отримання податків від населення або надання монополій та привілеїв собі, своїй родині та своїм друзям. Це може бути те, як найбільше багатства було накопичене у більшості країн за всю історію людства - шляхом експлуатації, заснованої на примусовій силі. Натомість вільне суспільство залежить від набагато здоровіших мотивів добровільної співпраці та обміну.

Для роботи, добровільної співпраці та обміну потрібна довіра. Ніхто не торгуватиме з людьми, яких вони вважають жадібними шахраями - якщо вони не змушені або не мають альтернативи (наприклад, де уряди чи їхні друзі контролюють виробництво). У вільному суспільстві люди мають вибір і можуть вільно вести свій бізнес в будь-якому місці, тому виробники повинні переконати споживачів - як теперішніх, так і потенційних майбутніх, у тому, що вони чесні. Вони повинні виконати свої обіцянки, інакше вони втрачуть як свою репутацію, так і справу. А для більшості людей потенційна втрата репутації та засобів до існування є серйозною проблемою.

Вільне суспільство не керується зверху елітами із застосуванням сили. Це працює цілком природно і спонтанно завдяки добровільним взаємодіям звичайних людей - підкріплених культурою надійності та чесності. Правила та норми, що рухають цією стихійною співпрацею, стають настільки природними у вільному суспільстві, що людям навіть не доводиться про них думати. Не вимагається жодних повноважень, щоб сказати людям бути чесними та ефективними, чи

наполегливо працювати та співпрацювати з іншими. Це щоденна природня річ. Потреба у довірі та співпраці у вільному суспільстві робить відносини між індивідами та групами людей набагато важливішими, ніж у владних суспільствах. Зв'язки духовних цінностей, сім'ї, дружби, громади, спадщини, сусідства та об'єднань людей із спільними інтересами стають все більш значущими. Багато урядів у невірних суспільствах розглядають такі асоціації як загрозу власному авторитету і прагнуть послабити, підкорити або знищити їх. Зазвичай такі спроби увінчуються лише загнобанням цих об'єднань одностороннім у підпілля. Добровільне об'єднання настільки важливе для людей, що воно набагато сильніше, ніж лояльність людей до державних органів.

Вільне суспільство не потребує наказів згори. Це працює за допомогою звичайних людей, які пристосовують власні плани та дії до планів та дій інших людей. Що дозволяє їм це зробити, це простий набір спільних правил та цінностей, таких як чесність та ненасилля, що запобігає конфлікту між різними людьми з різними особистими інтересами.

Такі основні правила та спільні цінності є значно вагомішими, аніж просто змога людям жити в мирі. Вони також дозволяють людям вільно співпрацювати з метою просування своїх взаємних інтересів. Наприклад, вільне суспільство дозволяє людям вільно торгувати між собою, пропонуючи вигідні пропозиції, які обидві сторони вважають вигідними. Якийсь орган влади не повинен вирішувати ані що може їм принести користь, ані як слід збалансувати їхні різні інтереси, ані що робити для задоволення їхніх інтересів, і тим паче, не змушувати людей слідувати цьому плану. У вільному суспільстві люди самі вирішують, що відповідає їхнім власним інтересам, і обирають, як найкраще просувати ці інтереси, співпрацюючи з іншими людьми. І вони можуть вільно брати участь у будь-яких угодах, які вони оберуть, доки в процесі не постраждає ніхто інший.

Деякі критики не можуть зрозуміти, як суспільство може функціонувати та процвітати, якщо воно не обирає спільних цілей і не зобов'язує всіх своїх громадян працювати назустріч їм. Вони побоюються, що вільне суспільство буде постійним, непродуктивним, неприємним зіткненням приватних амбіцій - яке потрібно придушити, щоб суспільні інтереси переважали.

Це помилка. Вільне суспільство визнає, що люди зацікавлені в своїх інтересах. Але й водночас визнає, що власні інтереси - це така

сильна мотивація, що їх неможливо легко придушити. Люди розглядають „суспільний інтерес” - за визначенням чиновників та політиків - набагато менш нагальним та важливим, ніж їхні власні інтереси. І ми повинні пам'ятати, що власний інтерес насправді корисний і важливий: якби люди нехтували власними основними потребами (такими як їжа, напої, житло та одяг), вони б не вижили, незалежно від того, наскільки щедрим є суспільство, в якому вони живуть.

Вільне суспільство корисно спрямовує власні інтереси. Воно не придушує їх в марній надії створити якусь утопію. Набір правил вимагає лише того, щоб люди не нав'язували власні амбіції іншим. Люди можуть вільно переслідувати власні інтереси, індивідуально або у партнерстві з іншими, доки вони поважають свободу інших робити те саме. Вони не можуть змусити інших прийняти і служити своїм власним цілям. Побоювання критиків, що вільне суспільство буде постійною війною конкуруючих інтересів, підривається тим фактом, що відносно вільні суспільства процвітають - і майже завжди процвітають краще, ніж більш контрольовані. Використовуючи набір простих правил, згідно з якими люди поважають свободи інших, вони спрямовують власні інтереси на корисну кооперацію та колаборацію.

Побоювання, що люди у вільному суспільстві думатимуть лише про просування власних інтересів, є помилковим. Люди - це соціальні створіння. Вони мають природну спорідненість із родиною, друзями та сусідами, інтереси яких враховують у своїх діях. Вони жадають поваги та доброї волі друзів, а також репутації доброго сусіда. Тож вони добровільно стримують власні інтереси, щоб підтримувати добрі стосунки з іншими. І такі поступки винагороджуються, оскільки тоді інші, швидше за все, допоможуть і їм.

Ми можемо це прослідкувати в більш вільних суспільствах. Жертвування заради інших, навіть зовсім незнайомих людей, за допомогою своєїї благодійності набагато більше у вільних суспільствах, ніж у менш вільних. Це відбувається не лише тому, що люди там заможніші, а тому, що вільні суспільства роблять більший акцент на добровільних, а не нав'язуваних, соціальних зобов'язаннях.

Співпраця за узгодженими правилами

Для успішної співпраці з іншими нам кожному потрібно зробити свої дії передбачуваними та надійними. Співпраця була б неможливою, якби люди постійно передумували, діяли випадковим чином або відмовлялись від обіцянок. Вільне суспільство дозволяє людям поводитися так, як вони самі вирішують у своєму особистому житті, за умови, що іншим не завдається шкоди. Але це також заохочує таку послідовність поведінки, яка є важливою для соціальної співпраці.

Наприклад, вільне суспільство має правові норми щодо власності, контролю та передачі майна. Це дозволяє людям купувати майно та інвестувати в капітальні товари - будинки, фабрики та обладнання. Це покращить їхнє подальше життя та зробить виробництво простішим та дешевшим без загрози пограбування чи експлуатації іншими людьми чи чиновниками. Ці правила ("права власності") не були розроблені урядами, а просто вирости протягом століть. Їх межі були перевірені в незліченних суперечках у незліченних судах, що створило сукупність законів і практик, які роблять людей більш безпечними у спілкуванні з іншими. І таким чином робить співпрацю простішою та пліднішою. Більш вільні суспільства також прийняли багато правил і норм, що є важливими для гармонійного соціального співробітництва. Моральні правила встановлюють обмеження, які допомагають полегшити соціальну взаємодію кожному. Також існують загальні стандарти соціальної поведінки - манери, ввічливість та норми належної ділової практики, - які поступово зростають протягом тривалого періоду взаємодії людей. Подібні вигідні норми, хоч і звичні для більш вільних суспільств, можуть бути важкими або неможливими для відтворення урядами менш вільних країн.

Громадяни вільного суспільства також мають певні основні громадянські права. Точна їх форма може відрізнитися, але ці загальноприйняті норми включають свободу від примусової праці чи рабства, а також свободу від катувань або неправомірних покарань за правопорушення. Вони включають свободу совісті та переконань - свободу дотримуватися власних уявлень про релігію чи політику, свободу сповідувати власну релігію та брати участь у політиці без погроз та залякування. Вони включають в себе свободу збиратися та спілкуватися з ким бажаєте. І вони включають конфіденційність – за ними не слідкують та їх не контролюють інші, особливо ті, хто при владі. Коротше кажучи, вільне суспільство очікує від своїх громадян

терпимості до поглядів, переконань, способу життя та вчинків людей і не втручатися, дотримуючись правила заборони на шкоду.

Правосуддя та верховенство права

Вільне суспільство також керується правилами правосуддя. За шкоду іншим людям передбачено покарання, причому не лише за фізичну шкоду, а й за шахрайство та інші збитки. І, мабуть, найголовніше, вільне суспільство підтримує верховенство права. Основна проблема політичної організації полягає не в тому, як вибрати наших лідерів - це легко - а в тому, як їх стримувати. У вільному суспільстві роль і влада виконавчих органів суворо обмежені. Це гарантує, що надана їм влада захищати громадян від агресії та карати за неправомірні дії не використовуватиметься довільно або в інтересах тих, хто ними уповноважений.

Вільні суспільства розробили всілякі різні механізми - такі, як виборче законодавство, конституції та розподіл влади - з метою стримування офіційної влади. Але ключовий спосіб захистити громадян від експлуатації їх правителями - забезпечити однакове застосування законів до всіх. Це називається верховенством права. Згідно з цим принципом, уряд не може голосувати за поблажки чи привілеї для певних племен, наприклад, ані обкладати податками певні соціальні групи. І закони повинні поширюватися як на сам уряд, так і на громадськість.

Те саме стосується виконання цих законів. Для того, щоб переконатися, що судова влада діє неупереджено та не свавільно, правила правосуддя застосовуються однаково до всіх у вільному суспільстві. Громадяни мають право на олігархічне ставлення та належний процес правосуддя. Це включає не зазнання свавільного арешту; відсутність ув'язнення без судового розгляду; справедливий судовий розгляд, проведений згідно з урахуванням доказів; рішення, винесене присяжними, які є звичайними громадянами, а не призначеними посадовими особами; і не бути підданим суду після судового розгляду за той самий злочин .

Вплив усіх цих обмежень на політиків, чиновників та суддів полягає у зменшенні зловживання павлячю елітою владними повноваженнями, підриві спеціальних привілеїв та зменшенні зла примусу. Зрештою, роль уряду у вільному суспільстві полягає у захисті та поширенні свободи людей, а не в її зменшенні.

Економічний аспект свободи

Значний підйом рівня життя

До 1750-х років людське життя не було дуже відмінним. Майже всі працювали на відкритому повітрі на землі, займаючись кропіткою, непевною, залежною від погодніх умов діяльністю. А саме - вирощуванням їжі. Методи цього землеробства були майже такими ж, як і за часів фараонів. У більшості людей не було грошей на предмети розкоші, такі як запасний комплект одягу. Мало хто міг дозволити собі м'ясо. Помітно багатими були лише ті, хто народився в заможних сім'ях. І зазвичай це багатство породжувалося за рахунок оподаткування владоб селянського населення для власної вигоди. Або за рахунок того, що ти був слугою чи другом когось, хто мав цю владу.

Для більшості людей це було жалюгідне існування. У 1800 році, за підрахунками економіста Дейрдре Макклоскі, дохід середньостатистичного громадянина світу становив десь від 1 до 5 доларів на день - навряд чи вистачило на чашку кави в більшості столиць світу сьогодні.² Зараз середній світовий заробіток наближається до 50 доларів на день. Це величезне зростання добробуту.

Але навіть це лише середнє значення, яке маскує процвітання, якого вдалося досягти деяким країнам. Середній заробіток в Таджикистані, одній з найменш вільних країн світу, залишається трохи більше 7 доларів на день. Але середній заробіток у США, одній з найвільніших країн, зараз перевищує 100 доларів на день. Завдяки перевагам свободи, американці сьогодні в чотирнадцять разів багатші, ніж люди в Таджикистані, і в 20-100 разів багатші, ніж їх предки в 1800 році. У Швейцарії, Австралії, Канаді та Великобританії, які за рейтингом The Economic Freedom of the World Report визнані одними з найвільніших країн світу, середній заробіток становить понад 90 доларів на день. Свобода та процвітання крокують разом.³

Тому не дивно, що люди залишають бідні, менш вільні країни та мігрують до багатих та вільніших. Щороку двадцять найменш вільних країн бачать приблизно на 1,12 більше людей на 1000 населення, хто виїжджають, аніж заїжджають. На відміну від 20

найбільш вільних країн, де 3,81 особи на 1000 людей, які заїжджають, ніж виїжджають.⁴ І найбільш економічно вільні з цих 20 бачать найвищий рівень імміграції. У середньому країни нижчої половини шкали свободи втрачають мігрантів, тоді як країни верхньої половини отримують їх.

Іншими словами, люди голосують за свободу ногами. І вони роблять це, незважаючи на всі зусилля невольних країн запобігти еміграції людей, а більш вільних країн обмежити імміграцію.

Свобода і благодійність

Не експлуатація власної бідності робить вільні країни багатими. Як зазначив російський філософ моралі Леонід Ніконов, середня частка національного доходу, що припадає на найбіднішу десятку частину населення в найбільш вільних і найменш вільних країнах, була майже однаковою (2,58% та 2,47% відповідно). Але набагато краще бути бідним у багатій країні (де найбідніші десяті заробляють в середньому 23 долари на день), ніж бути бідними в бідній країні (де найбідніші десяті заробляють лише 2,50 доларів на день)⁵.

Багатство у вільних, багатих країнах також є більш доступним для людей. Найбіднішим їхнім громадяни не можуть заборонити збагачуватися - на відміну від тих, хто живе в менш вільних країнах, які випадково походять з правильної сім'ї, касты, раси чи релігії, чи політичної групи. У більш вільних країнах значно більша соціальна мобільність. Найбагатша людина у світі, засновник Microsoft Білл Гейтс, як всім відомо, розпочав свій програмний бізнес у гаражі.

І зараз Гейтс має на меті передати всі свої статки на добрі справи. Це цілком типово: приватна благодійність теж набагато більша в багатих країнах. Опитування Barclays Wealth показало, що дві п'ятих найбагатших американців повідомляють про благодійність як про один із трьох головних пріоритетів витрат⁶.

За даними Британського фонду благодійної допомоги, п'ятьма країнами, в яких люди, найімовірніше, пожертвують гроші та час на благодійні цілі, є Австралія, Ірландія, Канада, Нова Зеландія та США - і всі вони мають високі показники свободи.⁷ І всі ці країни мають більше змог поділитися своїм багатством, ніж громадяни бідних, менш вільних країн.

Свобода перечить дискримінації

У невеликих країнах дискримінація досить поширена. Отримати хорошу роботу або якісні послуги може бути важко, якщо ви не належите до певного класу, касты, релігії, статі чи сім'ї. Але економіки вільного ринку витісняють дискримінацію. Виробники у вільних суспільствах не можуть дозволити собі дискримінацію, вибираючи, з ким торгувати чи кого наймати ⁸.

Роботодавцям, наприклад, можуть не подобатися іммігранти, особливо якщо вони вихідці з іншої культури, раси чи релігії. Але саме іммігранти можуть, і часто роблять, ту саму роботу за нижчу ціну. Тоді роботодавці, які дискримінують, наймаючи лише місцевих робітників, опиняться у не вигідному конкурентному становищі. Розрахунки заробітної плати будуть вищими, ніж у конкурентів, які готові найняти іммігрантів. Їх прибуток буде меншим, або їм доведеться вимагати вищих цін і ризикувати втратою торгівлі. Це погано для бізнесу. Просто не в комерційних інтересах роботодавців займатися дискримінацією.

Запитання: Хіба вільні суспільства не цілковито матеріалістичні?

Ні. Економічна свобода дає людям вибір та можливості. Вона забезпечує їхні основні потреби - їжу, житло та одяг - набагато краще. І це дає їм можливості, про які вони й не мріяли до зростання вільної торгівлі та ринків. Замість того, щоб прирікати людей на важку та принизливу працю, вона дозволяє їм насолоджуватися речами, які вважають більш піднесеними, такими як подорожі, музика, мистецтво, культура та соціальна діяльність. Економічна свобода забезпечує належне медичне обслуговування та кращу освіту.

Багатство - це лише інструмент, який дає нам доступ до того, що ми справді цінуємо - не лише до нашого матеріального комфорту, а й до того, що ми цінуємо культурно та соціально. Ось чому багатіші, вільніші країни мають більше спортивних стадіонів, концертних залів, театрів, університетів, бібліотек і музеїв.

Навіть у рамках домашньої робочої сили економіка вільного ринку витісняє дискримінацію. Може, наприклад, існувати культурна опозиція проти жінок, які працюють, що ускладнює їм отримання роботи. Ще один цікавий приклад - кастовий поділ в Індії. Зростання високотехнологічних галузей у таких центрах, як Хайдарабад, суттєво збільшило перспективи працевлаштування індійців нижчої касты. Роботодавці в цій конкурентоспроможній галузі потребують

мозговитих людей. Вони не можуть дозволити собі дискримінацію за станом чи будь-яким іншим культурним фактором. Те, чого не вдалося досягти антидискримінаційним законам за десятиліття, прості інтереси вільних бізнесменів досягаються за кілька років.

Творчість вільного народу

Однією з причин, чому вільніші економіки багатші, є те, що вони використовують усі доступні таланти. З меншою дискримінацією, яка заважає їм, усі громадяни вільного суспільства можуть вільно використовувати свої розуми та здібності працювати. Якщо вони створюють, вдосконалюють та постачають товари, що покращують життя інших людей, ці люди винагороджуватимуться тим, що їх продукцію купуватимуть. Тож вільні суспільства є більш креативними та інноваційними, а отже, швидше розвиваються.

Економічна свобода спрямовує власні інтереси людей на соціально вигідні напрямки. Ви заробляєте гроші, виробляючи те, що хочуть інші люди і готові заплатити вам за це. І ви хочете, щоб вони повернулися ще і розказали всім своїм друзям, наскільки ви хороші в своїй справі. Це орієнтує виробників на своїх споживачів, а не на себе самих. Більшість відомих ділових людей у вільних суспільствах кажуть, що вони зробили свій бізнес успішним, враховуючи бажання та потреби своїх клієнтів, а не намагаючись отримати від них більше прибутку. Ця реальність дуже далека від карикатури на вільну економіку «собака їсть собаку». Справді вільна економіка - це надзвичайно кооперативна система, заснована не на примусі, а на добровільній торгівлі та обміні між вільними людьми.

Створення капіталу

Окрім заохочення інновацій та обслуговування споживачів, вільні економіки збагачуються шляхом нарощування виробничого капіталу. Ловити рибу сіткою набагато легше, ніж руками, але це означає, що ви ловите менше риби протягом того часу, поки працюєте над виготовленням вашої сітки. Відмовляючись від споживання, ви можете нарощувати капітал і робити майбутнє виробництво набагато ефективнішим.

Це основа капіталізму. Люди нарощують капітал, такий як будинки, фабрики та техніку, що полегшує їхнє життя, а працю робить продуктивнішою (часто набагато продуктивнішою: задумайтеся про різницю в зусиллях, пов'язаних із обробкою сільськогосподарських

угідь тракторами, а не ручними плугами). І цей процес накопичувальний: кожне додавання та вдосконалення виробничої технології збільшує виробництво та зменшує прикладання зусиль.

Вільне суспільство може накопичувати цей продуктивний капітал і продовжувати нарощувати свою продуктивність та процвітання лише тому, що воно дає людям можливість володіти будинками, фабриками, машинами та іншими товарами, не боячись що їх конфіскують чи вкрадуть. Воно захищає людей від безпідставної конфіскації, а також має морально-правові норми щодо власності на майно, які роблять крадіжку малоімовірною.

Цей захист власності на майно через закон та культуру є надзвичайно важливою рисою вільного суспільства та вільної економіки. Зрештою, мало хто із фермерів буде засівати, висаджувати, обробляти та вирощувати сільськогосподарські культури, якщо знатимуть, що їхній урожай, ймовірно, вкрадуть. Подібним чином, мало хто, працюватиме більше, ніж повинен, якщо більша частина їхніх доходів йде на сплату податків. Сім'ї не відчуватимуть себе в безпеці, якщо в них обманом виманять гроші за допомогою стелс-інфляційного податку. Підприємці навряд чи будуть інвестувати у свій бізнес, якщо їх активи можуть бути націоналізовані без компенсації. Привілеї, які перекошують ринок на користь прихильних еліт, зменшують ймовірність того, що хтось інший буде намагатися розвивати новий бізнес.

І чим більша ця експлуатація злодіями чи урядами, тим більшим є стримуючий фактор проти праці, заощаджень та прогресу. Ібн Хальдун, ісламський вчений і юрист XIV століття, дуже добре розумів суть справи. Він написав:

Слід пам'ятати, що напади на майно людей позбавляють мотивацію до придбання та отримання майна. Тому що в такому випадку люди дотримуються думки, що мета і кінцева доля набуття майна полягає в тому, щоб його у них можуть забрати. Коли стимул для придбання та отримання майна зникає, люди більше не докладають зусиль для його придбання. Обсяг і ступінь порушення майнових прав визначає обсяг та ступінь послаблення зусиль суб'єктів щодо придбання майна.⁹

Власність і прогрес

Але безпека майнової власності забезпечує ваше майбутнє та майбутнє вашої родини. Наприклад, якщо ви можете володіти власним будинком - чого у багатьох країнах більшість людей не може - у вас є десь безпечне місце, звідки ви можете керувати своїм життям. У вас також є актив, під який ви можете позичити гроші, щоб розпочати бізнес та створити власний продуктивний капітал, замість того, щоб завжди бути у розпорядженні багатой еліти. Це дає вам фінансову подушку, яка дозволяє експериментувати з новими речами - скажімо, кинути роботу і шукати іншу, або профінансувати нове підприємство.

Безпечне володіння майном сприяє спеціалізації та торгівлі, які збільшують продуктивність праці і, таким чином, збільшують людську заможність. Наше життя було б дуже бідним, якби нам доводилося робити все для себе - вирощувати власну їжу, забирати власну воду, добувати собі паливо, робити власний одяг, будувати власні будинки чи захищатися від нападу. Мало хто з нас володіє навичками, щоб робити всі ці речі, і нам потрібні будуть відповідні інструменти, щоб робити це все з легкістю та ефективно. Але якщо майнова власність поважається, ми не повинні робити все самі. Люди можуть створити спеціалізовані інструменти, необхідні для виконання одного завдання, дуже ефективно, а потім продати свою продукцію іншим. Фермер може вкладати гроші в плуги та трактори, будівельник у драбини та лопати, кравчиня у ткацькі верстати та швейні машини. І вони можуть стати набагато більш кваліфікованими у власній професії та кращими керівниками свого виробництва. Завдяки такому розподілу праці ми всі насолоджуємось якісною продукцією, меншими витратами та набагато щедрішим життям. Але знову ж таки, це можливо лише в тому випадку, якщо люди мають достатню безпеку для нарощування виробничого капіталу та участі в торгівлі, якщо вони впевнені, що їх не пограбують і не обмануть. Альтернатива похмура. Як продовжував Ібн Хальдун: «Коли люди більше не займаються бізнесом, щоб заробляти на життя, і коли вони припиняють будь-яку дохідну діяльність, бізнес цивілізації загинається, і все занепадає. Люди розбігаються скрізь, шукаючи засобів до існування, в місця, що не підпадають під юрисдикцію нинішнього уряду '. Це те, що сьогодні є надто зрозумілим, оскільки ми бачимо міграцію з невільних у більш вільні країни.

Створення багатства за нічий рахунок

Деякі люди уявляють, що майно однієї людини може дістатися лише за рахунок когось іншого. Це не так. Вільна економіка фактично створює власність і додає вартість існуючій власності.

Цінність - це не фізична якість речей. Це те, що люди думають про речі. Продавці розлучаються з товарами, оскільки вони цінують їх менше, ніж готівку своїх клієнтів. Клієнти розлучаються з готівкою, оскільки вони більше цінують товари, що купують, ніж гроші, які вони за них платять. Навіть школярі будуть бомінюватися іграшками, кожен беручи до уваги те, що принесе їм користь, обмінюючи щось, що їм набридло, на те, що вони хочуть. Їх обмін створив цінність. Ніхто не залишається в програвші від такої торгівлі: справді, жодна зі сторін не прийняла б угоду, якби думала, що втратить від неї.

Подібним чином, якщо хтось садить насіння і вирощує врожаї там, де раніше їх не було, а інші люди готові платити за цю продукцію, вони створюють нову цінність з того, що раніше було непродуктивним. Багатство набуто, але ніхто не пограбований.

І знову ж таки, якщо підприємець будує фабрику для виготовлення взуття, одягу чи автомобілів чи якогось нового винаходу, який люди готові придбати - і заробляє на цьому гроші, - кого обкрадають? Вони можуть накопичити багатство, нікого не пограбувавши. Навпаки, вони створили і поширили цінність там, де раніше не існувало жодної.¹⁰

Вільне суспільство - це не “кумівський капіталізм”

Деякі люди стверджують, що в умовах капіталізму багаті корпоративні інтереси експлуатують бідних, а політики крадуть багатство у мас, надаючи монополії, привілеї, гранти та субсидії своїм друзям по бізнесу. Але в істинно вільному суспільстві конкуренція унеможлиблює експлуатацію та "кумівський капіталізм". Існування підприємства залежать від клієнтів. Якщо вони не надають хороші послуги, ці клієнти покинуть їх і звернуться до інших постачальників. І завжди будуть інші потенційні постачальники, оскільки в умовах вільного суспільства уряди не мають влади створювати монополії, захищати певні компанії або перешкоджати зростанню нових підприємств. Справді вільна економіка створює конкуренцію, яка

надає можливість споживачам над виробниками: компанії припиняють свою діяльність, якщо вони не виробляють продукцію, яка є необхідна людям. Деякі компанії цілком можуть ставати дуже великими - наприклад, у таких секторах, як виробництво автомобілів, що вимагає значних капіталовкладень. Але вони все ще стикаються з реальною або потенційною конкуренцією з боку інших великих інвесторів, які вважають, що можуть зробити це краще. Проблеми починаються лише тоді, коли влада придушує конкуренцію та стримує або заважає заходити новим конкурентам.

Звичайно, справді відкриту конкуренцію важко підтримувати. Навіть у найбільш вільних суспільствах світу сьогодні політики вводять правила та норми, які, часто ненавмисно, зменшують конкуренцію та послаблюють владу, яку мають споживачі над виробниками. А виробники часто змовляються, щоб це спричинити. Наприклад, засновані компанії можуть тиснути на політиків, щоб вони запровадили правила щодо якості продукції та виробничих стандартів, вказуючи, що і як можна виробляти. Вони можуть стверджувати, що ці правила необхідні для захисту населення від неякісних товарів. Але реальним результатом є захист свого бізнесу від нових або менших постачальників, які можуть виробляти інноваційні продукти інноваційними способами, які не перелічені в нормативних актах. Або знову ж таки, політики можуть втрутитися, щоб використати державні гроші для підкріплення галузей, яким загрожує банкрутство або є загроза з боку іноземної конкуренції, аргументуючи це тим, що робочі місця в країні потрібно захищати. Вони можуть навіть заборонити іноземний імпорт для захисту вітчизняної промисловості. Це може принести тимчасове полегшення тим, хто працює у цих галузях, але за рахунок платників податків та населення, які тоді мають менший вибір та яким загрожує вища плата за товари нижчої якості.

Чим більше суспільство віддаляється від свободи і натомість наділяє уряд економічною владою, тим більше можливостей у виробників та політиків для змови щодо експлуатації людей задля власної вигоди. Сліди такого примхливого капіталізму є всюди, але проблема набагато гірша в найменш вільних економіках. Часто просто сприймається як само собою зрозуміле, що ті, хто здобув владу, будуть використовувати її для збагачення себе та своїх сімей та друзів. Може навіть вважатися ознакою слабкості, якщо вони цього не роблять.

Але в справді вільному суспільстві владі заборонено використовувати законодавчу владу або кошти платників податків для надання особливих економічних пільг своїм «кумам». Існують суворі правила щодо того, як здійснюється влада та де витрачаються державні кошти. Виробники не можуть вести закулісні перемовини з політиками задля отримання субсидії та захисту, оскільки повноваження надавати такі послуги просто не існує.

Те що дає компаніям і політикам силу експлуатувати простих людей, так це відсутність свободи, а не конкурентний капіталізм.

Тріумф свободи

Хоча економічна свобода та торгівля рідко бувають абсолютно вільними, все-таки вдалося вивести, приблизно, два мільярди людей із найбільш жахливої бідності за останні 30 років. Це саме те, чого централізовані та потужні уряди Росії, Китаю та Південно-Східної Азії так і не досягли, незважаючи на півстоліття спроб. Але внаслідок падіння стін і торгових бар'єрів все більше і більше країн увійшли до світової торгової системи, і заможність поширилася. Вона поширилася особливо на найбільш бідних людей у найбільш бідних країнах, які прийняли нову свободу міжнародної торгівлі. Чи може бути на планеті більш доброякісний і продуктивний принцип, ніж свобода?

З ІНСТИТУЦІЇ ВІЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА

Суспільство без держави Свобода і культура

У вільному суспільстві велика частина життя людей проходить за повної відсутності уряду. Це не просто давньоіндійський жарт про те, що «економіка зростає вночі - коли уряд спить». Це скоріше констатація факту, що уряд взагалі не виконує жодної ролі у більшості видів діяльності, які дійсно важливі для людей.

У вільному суспільстві люди не є ізольованими особистостями. Навпаки, вони соціальні істоти. Вони шукають компанію інших, намагаються відповідати іншим і співпрацюють з іншими різними способами. Вони можуть бути активними членами релігійних груп. У клубах та товариствах вони спілкуються з іншими, хто насолоджується тим самим, що і вони: будь то співи, читання, приготування їжі, риболовля, гра, спорт чи колекціонування будь чого. Вони об'єднуються та утворюють групи з іншими, такими ж як вони самі, будь то молоді, старі, шкільні друзі, новоспечені батьки або люди з подібними вадами. Вони можуть управляти кухнями або гуртожитками для нужденних та бездомних людей. Це саме те, що називається громадянським суспільством.

І незважаючи на свободу дій та пересування, якими користуються люди у більш вільних суспільствах, їх громадяни здебільшого поділяють та поважають спільні цінності, культури та традиції. Вільні люди, особливо молоді, іноді можуть кинути виклик старим укладам. І саме таким чином з'являються кращі способи досягнення цілей і помітнішим стає прогрес. Але свобода не є ворогом культури. Навіть іммігранти, які не належать до певної культури, повинні принаймні поважати її, якщо хочуть, щоб суспільство їх прийняло. Можливо, їм доведеться вивчити мову, щоб забезпечити себе роботою. І хоча вони спочатку можуть не розуміти традицій та моральних принципів нової країни, їм доведеться це швидко виправити, щоб уникнути образ і забезпечити своє процвітання. І це не означає, що вони будуть активно дискриміновані: у вільному суспільстві до всіх людей ставляться однаково. Але ніхто з корінного населення - чи будь-хто інший - не повинен шукати тих,

кого вони вважають неприємними, або хто не поважає їхні шляхи або хто не може належним чином з ними спілкуватися.

Люди прагнуть компанії, і вона потрібна як спосіб забезпечення можливостей та просування власних інтересів. Тож, будучи аутсайдером, ви опиняєтеся у дуже невігідному становищі. Не всі люди у вільному суспільстві можуть поділяти цінності один одного, але, кажучи простою людською мовою, їх толерування окуповується. Свобода думки, слова та дій, яку мають люди у вільному суспільстві, обов'язково віддає перевагу пануючій культурі, моралі та традиціям.

Кому потрібен уряд?

Ця неформальна мережа взаємних інтересів, співпраці, зобов'язань, довіри та надійності значно покращує наше життя. Але для його функціонування уряд не потрібен. Ми співпрацюємо один з одним і процвітаємо завдяки членству в різних групах, не залучаючи жодних органів влади.

Навіть у галузі права, яка, як можна подумати, була беззаперечно державною функцією, ми вирішуємо більшість речей між собою. Контракти у вільному суспільстві не розробляються і не нав'язуються державою, а складаються зацікавленими сторонами, які окреслюють умови, які вони готові прийняти та добровільно погоджуються на них. Ті, хто укладає договори, часто погоджуються, що будь-які суперечки між ними будуть розглядатися незалежним арбітражем, а не державними судами, які можуть бути набагато повільнішими, значно дорожчим та менш справедливим, ніж приватна альтернатива.

Це сприяє створенню неформальних та кооперативних соціальних відносин, якщо саме населення є досить однорідним. Якщо більшість людей походять з однієї раси чи релігії, вони поділять однакові цінності і їм буде легше укласти угоди з впевненістю. Колоніальні режими та повоєнні міжнародні конференції не сприяли цьому, так як вони перекроювали традиційні межі та об'єднували різні етнічні групи. Багато країн, нещодавно розділених конфліктом, таких як Сирія, Лівія, Ліван чи Ірак, століття тому не існували; вони є творінням політиків, а не народів. Британці робили подібні помилки в Африці та на Індійському субконтиненті, об'єднуючи різні племена або етнічні групи в одній адміністративній колонії.

Не дивно, що у нас так багато вразливих держав, в яких уряди не можуть навіть захистити життя та майно своїх громадян. Це

кам'янистий ґрунт для вирощування вільного суспільства вільної економіки. Відтворити культуру співпраці нелегко, коли вона зруйнована, і не існує зв'язків взаємної поваги та довіри, на які би спиралася така співпраця. Найкраще, на що можна сподіватися, це те, що різні групи можуть засновувати поселення, які дозволяють їм співіснувати, навіть якщо вони не співпрацюють належним чином. Але співіснування та співпраця між різними народами завжди будуть набагато простішими, якщо будуть створені умови вільного суспільства з перспективою взаємної вигоди.

Функції уряду повинні бути обмеженими

Що повинен робити уряд?

Сьогодні мало хто вважає, що уряд повинен контролювати кожну частину нашого життя. Ми всі вважаємо, що роль уряду повинна бути певним чином обмежена. Більшість людей погоджуються з тим, що нам потрібен уряд, щоб вирішувати та робити те, що повинно вирішуватись або робитися колективно. в той же час він не повинен втручатися у справи, які ми можемо прекрасно зробити самі. І більшість думаючих людей, роблять висновок, що наші лідери повинні мати посадові обмеження, щоб не перевищувати своїх повноважень.

Питання полягає не стільки в розмірах уряду, скільки в тому, що там вирішувати і робити, а також в тому, як він вирішує і виконує ці дії. Оскільки вільне суспільство та його економіка базуються на довірі, громадяни вільних суспільств, природно, очікують, що їх уряд захистить їх від шахрайства та крадіжок. Але ми не хотіли б, щоб влада давала людям довічне ув'язнення за ухилення від оплати проїзду в громадському транспорті, а також не встановлювала шпигунські камери у всіх домах на випадок, якщо люди незаконно завантажують музику з інтернету. Діяльність уряду повинна бути пропорційною проблемі вирішення.

Ще однією причиною, через яку уряд повинен мати обмежені права, є те, що рішення, що приймаються окремими людьми щодо того, чи потрібно торгувати певним товаром, є суто добровільними. Але рішення, прийняті урядом, - скажімо, завадити

людям торгувати певним товаром - вимагають використання сили, щоб бути ефективними. Застосування сили - це зло, навіть якщо це іноді і є необхідним. Коли ми приймаємо рішення політично, нам слід зважувати всі «за» і «проти». Не слід поспішати отримувати певні переваги, не думаючи про заподіяну шкоду.

І економічному, і соціальному життю потрібна свобода, щоб зростати. Вони розвиваються шляхом поступового процесу дрібних спроб і помилок. Незліченні новатори випробовують безліч різних ідей - наприклад, новий продукт або новий метод навчання. Від ідей, які не працюють, незабаром відмовляються, але ті, що покращують життя, копіюються та поширюються іншими людьми. Але державний контроль над економічними та соціальними інститутами відмовляє новаторам: постійний, але поступовий процес спроб і помилок сповільнюється.

Більше того, коли уряди втручаються, це, як правило, має великі масштаби. Вони приймають рішення для всього населення з таких питань, як, яка продукція повинна бути виготовлена або які методи навчання повинні бути прийняті. Неминуче це також уповільнює інновації та прогрес. І коли уряди роблять помилки – а це обов'язкова складова - то це величезні, катастрофічні помилки.

Чому взагалі уряд?

Все ще є вагомі причини, щоб уряди займалися певними питаннями. Нам може знадобитися уповноважений орган, який вирішить і забезпечить виконання деяких важливих правил щодо того, як ми діятимемо - наприклад, вирішити, на якій стороні дороги слід їздити, або переконатись, що ми виконуємо умови наших контрактів.

Крім того, можуть бути деякі проекти, які в інтересах кожного щоб були виконані, але які навряд чи зможе втілити окрема особистість. Це так звані суспільні блага. Прикладом можуть бути оборона та поліція: хоча всі користуються покращеною безпекою, чому хтось повинен зголоситися добровільно служити? Інший приклад - забруднення повітря, яке поширюється містами багатьох країн, що розвиваються. Використання бездимного палива для опалення, встановлення каталізаторів до автомобілів та встановлення фільтрів відходів на заводських димоходах може допомогти вирішити

проблему та покращити життя в цілому. Але люди не стануть робити це добровільно, знаючи, що інші зможуть скористатися цим і насолоджуватися чистішим повітрям за їх рахунок. Тож натомість ми можемо вирішувати такі питання політично, і змусити всіх стримати забруднення, або сплатити податки, щоб забезпечити поліцейських та військових зарплатнею. Тоді ми досягаємо того, що приносить значні переваги, але чого не дає ринок.

Деякі прихильники свободи - можна їх назвати лібертаріанцями - стверджуватимуть, що уряд нам взагалі не потрібен. Вони говорять, що вільні суспільства надзвичайно добре знаходять шляхи співпраці та способи принести вигоду кожному, наприклад, шляхом благодійності або шляхом пошуку розумних способів стримувати тих, хто отримують економічні вигоди безоплатно за рахунок тих людей, які платять. Вони навіть не впевнені, що нам потрібні уряди, щоб виконувати контракти або захищати своє життя від нападу, а наше майно від крадіжок, думаючи, що окремі особи або групи можуть зробити все це для себе достатньо непогано.

Інші прихильники вільного суспільства - класичні ліберали - стверджують, що для захисту, дотримання угод та доставки суспільних благ необхідні хоча б певні політичні рішення та певна владна влада, водночас їхні повноваження повинні обмежуватися цими функціями. Однак лібертаріанці все ще побоюються, що якщо ви «покажете урядам палець, то вони руку відкусять»: майже всі уряди світу сьогодні займаються тим - за рахунок громадськості -, що виходять далеко за рамки цих основних функцій.

Погляди на особисту та економічну свободу

Прийняття рішення про те, наскільки повинна поширювати Люди не погоджуються не лише щодо того, чи повинні рішення прийматися окремими особами, чи колективно, але й щодо того, чи має це стосуватися як наших особистих, так і економічних рішень. Роль уряду, є не простим питанням "лівих" проти "правих".

Питання: безумовно, уряд повинен забезпечити такі речі, як оборона?

Ні. Є, безумовно, деякі речі, які потрібно вирішити колективно, наприклад, чи йти на війну, але є дуже мало речей, які не можна було б вирішити приватно. Багато країн укладають контракти з приватними компаніями на забезпечення певних оборонних функцій. З такими, наприклад, які займаються виготовленням транспортних засобів, кораблів, літаків та обладнання, будівництвом та обслуговуванням казарм, а також продовольством та логістикою. Не так давно ми думали, що лише уряди можуть доставляти пошту, керувати телефонною системою, експлуатувати залізниці, забезпечувати водою, газом та електроенергією, будувати дороги, лікарні та в'язниці або навіть виробляти сталь та робити машини. Зараз усі ці речі роблять приватні фірми. І оскільки вони стикаються з конкуренцією, їх якість повинна бути вищою.

Можна виділити чотири різні точки зору.

- Першу групу можна назвати індивідуалістами. Вони вважають, що люди повинні вільно приймати власні рішення як щодо свого особистого, так і економічного життя.

- Діаметрально протилежні авторитари, які виступають за колективний контроль як особистої, так і економічної поведінки.

- Третя група - це ті, хто захищає свободу особистості в економічних рішеннях, але колективну владу над особистим вибором людей. Їх можна назвати консерваторами (хоча цей термін означає різні речі в різних культурах). Ця суміш економічної свободи, але соціального контролю є спільною рисою багатьох країн Азії.

- Остання група - це ті, хто хоче колективного контролю над економічним життям, але хто б надав людям можливість керувати своїм особистим життям.

Складно придумати гарну назву для цієї останньої групи. У Сполучених Штатах їх називали б лібералами, але це дуже оманливе слово. У більшості інших країн ліберал означає класичний ліберал - ідея того, що потрібні певні рамки державних норм, але більшість економічних та особистих рішень повинні залишатися за людьми. Фактично цей термін викрали американські політики та інтелектуали, які вірять в особисту свободу, але хочуть, щоб уряд мав більший контроль над економічним життям.

Всі ці спроби описати певну точку зору одним словом є досить неточними способами опису того, що насправді є спектром поглядів на економічні та соціальні проблеми. Існує широкий спектр поглядів навіть у межах кожної групи. (Індивідуалісти, наприклад, варіюються від лібертаріанців, які б виступали за повну свободу, до класичних лібералів, які бачать обмежену роль уряду. Тим часом авторитари - від тоталітаристів, які виступають за повний контроль, до статистиків, які бачать обмежену роль у прийнятті приватних рішень.)

Тим не менше, корисно усвідомлювати, що політичні погляди не можуть бути адекватно описані простим спектром "ліворуч-праворуч", який об'єднав би людей з зовсім різними поглядами на суспільство. Корисніше думати про це з точки зору того, скільки свободи на думку людей має бути в двох різних частинах життя, економічній та особистій.

Чому особистий вибір?

Існують вагомі причини віддавати перевагу свободі як в економічному, так і в особистому житті. Для початку люди знають власні потреби набагато краще, ніж уряди. Вони відчують власні надії, страхи, мрії, бажання, потреби, бажання та амбіції. Вони набагато глибше усвідомлюють власні обставини та краще знають своїх друзів, сім'ї та спільнот, якими вони дорожать і в яких просять допомоги. Вони набагато краще знають які можливості відкриті для них та які проблеми можуть спричинити їх дії. Тому вони на сьогоднішній день в найкращому положенні для прийняття рішень щодо власного життя та майбутнього.

Є також моральний момент. Люди, рішення за яких приймаються, є не цілісними людьми, а звичайними рабами. І не маючи особистої відповідальності за те, що відбувається, вони ніколи не вчаться на своїх успіхах і помилках. Вони можуть зазнати недоліків поганої політики, проведеною владою, але мало що можуть зробити, щоб це не повторилося, тому не бачать навіть підстав для спроб. Але люди, які користуються перевагами своїх успіхів і зазнають витрат через свої помилки, сильно вмотивовані повторювати те, що працює, і уникати того, що ні.

Різноманітність сприяє прогресу

У різноманітності також є переваги. Люди, вільні приймати власні рішення, діятимуть по-різному. Вони можуть обирати дії, які, на їх думку, є правильними відповідно до їхніх обставин. Вони можуть випробувати різні способи життя - «експерименти в житті», як назвав це англійський філософ Джон Стюарт Мілл у своєму нарисі 1859 року «Про свободу»¹. Деякі з них можуть бути успішними, інші - ні. Але ми всі можемо вчитися у них і просувати свій власний прогрес, роблячи більше того, що, здається, працює, і менше того, що ні.

В авторитарному суспільстві навпаки: переважає лише один спосіб дій, оскільки рішення приймаються колективно. Будь-які помилки катастрофічні для всіх. І навіть якщо офіційний підхід успішний, нам заборонено пробувати інші речі, які можуть працювати навіть краще. Прийняття рішень буде повільнішим та бюрократичним. Наш прогрес у такому світі буде повільним і часто болісним.

У вільній економіці виробники отримують постійні відгуки від своїх споживачів. Кожну мить кожного дня люди вибирають товари, які їм більше подобаються. Вони постійно зважають на ціну, надійність, розмір, форму, колір та безліч інших якостей для кожного товару, який вони купують. Ці різноманітні уподобання миттєво передаються виробникам, які бачать, що продається, а що ні. Пам'ятаючи, що їх конкуренти роблять те саме, постачальники рухатимуться якомога швидше, щоб виробляти більше того, що хочуть люди, і менше того, чого ні. І в них буде стимул експериментувати із впровадженням нових, різноманітних продуктів, які, як вони сподіваються, сподобаються ще більше.

Порівняйте це, знову ж таки, з економікою, де влада вирішує, що вироблятиметься. Не має значення, чи контролюють вони всю економіку, чи лише окремі її частини, як це зазвичай буває: прийняття рішень щодо того, що слід виробляти і яким чином все одно буде повільним і незграбним бізнесом. У кращому випадку змога висловити свій вибір з'являтиметься кожні кілька років на виборах. Але вони не будуть голосувати за окремі продукти та якості: якщо вони взагалі отримають реальний вибір, вони будуть голосувати за цілий пакет політик, який може включати все: від оборони, шкільного навчання та охорони здоров'я до зрошення, сільського господарства та замиського транспорту. Влада не має нічого подібного до постійного стимулюючого зворотного зв'язку, який споживачі надають постачальникам у ринковій економіці. На владу чиниться незначний

тиск щодо впровадження інновацій, а споживачі не отримують того, чого насправді хочуть.

Депресивні наслідки втручання

Сьогодні залишилося мало країн, де уряд керує - або намагається керувати - всім виробництвом нації. Набагато частіше спостерігається те, що уряди контролюють певні сектори - особливо ті, які вважаються такими важливими, як охорона здоров'я, освіта, сільське господарство чи поліція, - або що вони намагаються керувати виробництвом загальніше за допомогою субсидій, обмежень цін та регулювання діяльності підприємств.

Навіть коли уряди намагаються керувати лише кількома секторами, проблеми повільного та незграбного прийняття рішень залишаються, особливо там, де саме ці сектори є найбільш важливими. Наприклад, уряд може керувати лише виробництвом їжі: але якщо він не зможе виробляти достатню кількість їжі, яка потрібна людям, наслідком може стати широкомасштабний голод.

Аналогічним чином, зусилля уряду, спрямовані на управління виробництвом, в цілому дають однакові невідповідності попиту та пропозиції. Наприклад, політики можуть намагатися знизити ціни на деякі товари чи послуги - їжу, скажімо, охорону здоров'я чи процентні ставки - накладаючи на них обмеження цін. Але тоді виробники заробляють менше, постачаючи ці речі. Закладена ними ціна не окуповує зусиль, які вони витрачають на виробництво. Тож вони виробляють менше або повністю залишають цей сектор. Результат – нестача товару. За штучно низьких цін, встановлених законом, виробники будуть постачати менше, але споживачі хотітимуть купувати більше. Їжа офіційно може бути дешевою, але її не буде на полицях магазинів; процентні ставки можуть бути низькими, але позики взяти буде неможливо; охорона здоров'я може бути безкоштовною, але вам доведеться чекати, щоб скористатися її послугами.

Подібні проблеми існують, коли уряди намагаються керувати виробництвом, субсидуючи виробництво певних товарів чи послуг. Наприклад, Європейський Союз вже давно субсидує та захищає свій фермерський сектор, нібито для забезпечення потужних і постійних поставок продовольства, але насправді для захисту неефективних європейських фермерів від міжнародної конкуренції (і для отримання

підтримки від цієї політично важливої групи) . Субсидії спонукали до масового надмірного виробництва - "гір" непотрібного масла та "озер" непроданого вина.

Але є й інші наслідки, менш помітні, ніж ці. Найбільшими субсидіантами стали найбільші землевласники, а не найбільш бідні фермери. А корупція поширюється, коли фермери вимагають субсидій на продовольство, яке вони ніколи не виробляли. Існує незліченна кількість подібних історій з усього світу, та й справді з історії: у своїй книзі «Багатство народів» 1776 року шотландський економіст Адам Сміт скаржився на оснащення човнів для вилову оселедцю таким чином, щоб максимізувати їх субсидії, а не їх улов. ²

Субсидування будь-якої форми виробництва залучає ресурси до цього сектора та віддаляє від інших, де час, зусилля та капітал можуть бути використані краще. Наприклад, в даний час багато урядів субсидують дорогі енергії вітру та сонця, заберучи гроші у приватних осіб та підприємств, які можуть знайти набагато економічніші способи їх інвестування. Це стримування економічного зростання, яке пригнічує довгострокове процвітання громадськості.

Рішення небагатьох

Ще однією з причин, чому слід надати перевагу примати рішення самостійно, а не давати робити це владі, є те, що рішення приймається багатьма, а не кількома наділеними владою. Очевидно, що владі, яка приймає рішення за всіх, потрібно буде мати повноваження реалізовувати свої рішення. Але влада - це також люди; і просити їх протистояти спокусі використовувати цю владу для просування власних інтересів та інтересів своєї родини чи друзів, сусідів чи клану чи політичної партії, це занадто. Контракти та монополії укладаються з їхніми партнерами. Непропорційно велика частка державних витрат спрямовується на батьківщини вищих політиків. Робота в уряді, поліції та судовій системі переходить до фаворитів замість того, щоб посади отримували ті, хто їх справді достойний.

Але чим менше рішення вирішується політично, і чим більше самостійно, тим менше можливостей для такого роду корупції. Уряд може бути зосереджений на своїй головній ролі зведення до мінімуму примусу, а не на виграші від нього.

Іноді прибуток занадто мізерний, щоб його побачити. Як писав Адам Сміт – батько сучасної економіки, – мистецтво, яке уряд опановує найшвидше – це мистецтво витягання грошей з кишень своїх громадян.³ Наприклад, позичаючи, уряди можуть витратити кошти на проекти, які перемагають на виборах та збагачують своїх прихильників, перекладаючи ці витрати на інших. Ці витрати навіть можуть передаватися наступному поколінню. Якщо їх борг стає занадто страшним, вони можуть просто надрукувати гроші та погасити кредити знеціненою валютою. Але така крадіжка, відкрита чи прихована, відбиває людей від збільшення благополуччя. У них стає менше шансів відкрити новий бізнес та наростити виробничий капітал, а всьому суспільству стає тільки гірше.

Уряду справді вільного суспільства не дозволялося б брати позики, окрім як в екстремальних ситуаціях, і навіть це було б обмежено. Він також не мав би монополії на валюту і не міг би друкувати більше грошей, коли вони були б йому потрібні. А податки у вільному суспільстві були б низькими і стягувалися б на широкій основі - не накладалися б на політичних опонентів чи меншини, таких як „багатії”. Податки були б простими, прозорими, легко сплачуваними та передбачуваними. Їх не будуть «обробляти» державні чи приватні установи, зацікавлені в збільшенні суми, яку вони отримують від платників податків.

Патерналістський аргумент

Дуже поширена точка зору серед правлячих еліт полягає в тому, що вони повинні приймати всі рішення, оскільки громадськість, як і діти, не здатна робити це самостійно. Це є суперечливим: вона принижує "людей", які наділили їх цією ж владою. І нелогічно припускати, що люди мають достатньо колективної мудрості, щоб обрати правильний уряд, але недостатньо індивідуальної мудрості, щоб керувати власним життям. Є, звичайно, випадки, коли все суспільство виграло б, якби люди поводитись трохи краще. Але більшість із них - це моральні питання, які не є проблемою, які вирішує закон. І хоча ми можемо спонукати людей морально робити те, що може допомогти іншим, уряд вільного суспільства не може заставити їх. Він наділений повноваженнями лише запобігати заподіянням шкоди іншим, а не змушувати людей приносити користь іншим. Існує аргумент „суспільних благ”, який спонукає людей брати

участь у певних спільних проєктах, таких як оборона, але такі випадки трапляються рідко.

Це правда, що люди часто виявляють дивовижну апатію стосовно таких питань, як надання державних послуг. Але це зазвичай тому, що вони знають, що скаржитися - це безсмістова трата часу, оскільки нічого не зміниться. Якби щось насправді покращувалося в результаті залучення людей, більше людей займалося б цим.

Питання: ми всі несемо відповідальність перед урядом?

Ні. У вільному суспільстві уряд несе відповідальність перед нами. У багатьох місцях уряди встановлювались і залишаються при владі лише за допомогою сили. Така форма правління не є законною. Уряд вільного суспільства - це уряд, який формується народом як агентство, яке вирішує або робить ті кілька речей, які мають бути вирішені або зроблені колективно (наприклад, оборона) або неупереджено (наприклад, справедливість). Він служить своїм громадянам, а не навпаки.

Шляхи обмеження уряду

Демократія

У рідкісних випадках, коли колективних рішень не уникнути, вільне суспільство консультиється з усім населенням, оскільки результат залежить від кожного. Іншими словами, існує певна демократія.

Можливо, не все населення приймає кожне рішення - це було б занадто обтяжливо і довго. Зазвичай все населення обирає представників, які приймають рішення від їх імені. Такі представники не є простими делегатами, від яких очікується, що вони по-рабськи відображають погляди своїх виборців; вони вносять у процес власне судження. Демократія - це не те саме, що популізм. Більшість громадськості може бути переконаною, що слід вбивати релігійні чи етнічні меншини, але уряд вільного суспільства не може цього допустити. Він існує для запобігання шкоди іншим, а не для її сприяння. Старий жарт описує демократію як двох вовків та вівцю, які вирішують, що їсти на вечерю. Але у

вільному суспільстві існують обмеження повноважень більшості з метою захисту меншості.

Найбільша проблема полягає не в тому, як вибрати уряди, а в тому, як його стримувати. Вони лише люди: влада, якою вони володіють, може їх зіпсувати. Якщо свободу потрібно захищати, повинен існувати якийсь механізм усунення наших лідерів. Вибори у вільному суспільстві стосуються не лише вибору лідерів, а й позбавлення від них.

Деякі авторитари стверджують, що вибори просто породжують нестабільність, оскільки за різні уряди, можливо, з радикально різною політикою, голосують то «за», то «проти». Але оскільки влада урядів у вільному суспільстві обмежена, ступінь будь-якої нестабільності зменшується. Якщо уряди вважаються законними, шанси на руйнівну нестабільність менші, а не більші, ніж якщо вони не є такими. За допомогою сили зброї нелегітимний уряд може перебувати при владі довгий час; але єдиною реальною альтернативою є періодичні, мирні вибори або випадкові, криваві революції. У вільних суспільствах перевага надається виборам, які обмежують примус та насильство та дозволяють змінам та прогресу відбуватися швидше.

Щоб визнати вибори законними, потрібні певні умови. Наприклад, повинен бути справжній вибір партій. Це не вільні вибори, якщо є лише один кандидат: у вільному суспільстві погляди завжди будуть різноманітні. Це, в свою чергу, означає, що різні кандидати повинні мати можливість висловлювати та публікувати свої думки, а також вільно критикувати інших кандидатів та партії. І люди повинні мати можливість проголосувати за свого бажаного кандидата, не боячись відплати - тому бюлетені повинні бути таємними. Деякі країни встановлюють обмеження на витрати на передвиборчу кампанію, щоб гарантувати, що багаті кандидати чи партії не мають переваг. Багато накладають фіксовані терміни між виборами, а не дозволяють чинному уряду вирішувати, коли їх слід проводити.

Прийняття рішень громадою

Уряди більшості невірних країн зайняли свої посади, взявши їх силою. Деякі залишаються на них за допомогою сили, хоча багато хто знайшов способи надати собі видимість легітимності - наприклад, визначивши себе єдиними хранителями релігійної або

культурної спадщини. У вільному суспільстві навпаки, уряд існує лише з дуже обмеженими цілями та за згодою громадськості.

Навіть незважаючи на це, уряди часто відхиляються далеко від своїх цілей запобігання шкоди та колективного здійснення того, що неможливо зробити окремо. Наприклад, вони часто монополізують доставку суспільних благ. Хоча рішення про те, які суспільні блага повинні надаватися, можуть бути колективними, вони все одно можуть бути доставлені, повністю або частково, приватними агентствами. Наприклад, благодійні організації можуть надавати допомогу бідним та хворим. А з точки зору запобігання шкоди іншим - наприклад, наслідків забруднення - ступінь заподіяної шкоди може бути важко виміряти, а втручання держави насправді може бути не повністю виправданим.

Якщо деякі рішення повинні прийматись колективно, за якими правилами ці рішення слід приймати? Ідеалом була б одноголосність: кожен бере участь у прийнятті рішень, і жодні дії не вживаються, якщо всі не погоджуються. Оскільки люди навряд чи проголосують за колективні дії, які, на їхню думку, можуть нашкодити їм, тому дуже мала ймовірність того, що якісь особи або групи постраждають від колективних рішень.

Однак, одноголосність складно досягти. По-перше, ознайомлення з кожною пропозицією, а потім голосування займало б дуже багато часу. Тому замість цього ми обираємо представників. І досягнення будь-якої згоди взагалі перетворювалося б на баротьбу, оскільки кожна людина могла б накласти вето на весь план. Таким чином, колективні рішення - прийняті чи шляхом народних виборів, референдумів чи голосування в законодавчих органах - зазвичай приймаються більшістю. Це може бути проста більшість (50 % +1) або кваліфікована більшість (скажімо, дві третіх). Це зменшує труднощі у прийнятті рішень, водночас забезпечуючи прийняття рішень більшою частиною населення, а не дрібними елітами. ⁴

Інтереси виборців

Існує історія про римського імператора, якого, попросивши судити фіналістів у співочому конкурсі, слухає одного, а приз вручає іншому, на тій підставі, що другий не може бути гіршим. І сьогодні люди схильні думати, що коли ми не задоволені тим, що виробляють вільне суспільство та вільна економіка, урядові дії повинні покращити

ситуацію. Наприклад, якщо ринок не може доставити суспільні блага, такі як оборона чи добробут, уряд повинен надати їх. Або якщо завод забруднює повітря, потрібні заходи уряду, щоб припинити це. Але це не обов'язково так.

Ринки можуть справді не завжди задовольняти наші потреби. Але коли ми говоримо про „збій ринкового механізму”, ми повинні пам'ятати, що в цьому є і провал уряду. Навіть у відносно вільних суспільствах уряди не є об'єктивними, розміреними, безпристрасними, громадськими силами. Власні інтереси проходять через уряд, зверху вниз.

Люди уявляють вибори як засіб виявлення «суспільних інтересів» та їх реалізації. Але у вільному суспільстві існує багато різних інтересів - і ці інтереси є суперечливі. Виборці, які хочуть знизити податки, суперечать з тими, хто хоче збільшити державні витрати. Ті, хто отримує вигоду від нового шосе, виступають проти тих, чиї домівки будуть знесені. Вибори не встановлюють «самого» суспільного інтересу. Вони просто врівноважують багато конкуруючих інтересів. На цій основі конфлікту приймаються колективні рішення.

Інтереси політиків

Подібно до того, як виборці мають власні інтереси для обслуговування, так само і політики. Багато хто розглядають посаду як спосіб розбагатіти або знищити своїх ворогів. Їх можуть навіть вважати слабаками, якщо вони не експлуатують службу таким чином. І навіть у більш вільних суспільствах корупція може бути проблемою.

Навіть якщо політики дійсно хочуть служити громадськості, спочатку вони повинні потрапити до влади. Їм потрібно зібрати достатньо голосів, щоб бути обраними. Але це не означає, що вони повинні відображати широку громадську думку. Вони можуть набрати більше голосів, апелюючи до малих, непередставницьких меншин.

Невеликі групи з сильними інтересами домінують у політичному процесі, оскільки їм потрібно щось конкретно виграти, запровадивши сприятливу політику - наприклад, субсидію власній галузі, з якої вони починали. Будучи невеликими та високомотивованими, їх легко організувати докладати зусиль для проведення агітації та лобіювання. А значно більші групи, такі як споживачі або платники податків, з менш конкретними поглядами, важче організувати. І вони менш

мотивовані, оскільки витрати на такі політики, як галузева субсидія, розподіляються між усіма.

Коаліції та домовленості

Домінування поглядів меншин стає ще більшим, коли групи політиків спільних інтересів складають пакти з іншими, щоб об'єднати свою силу голосу. Коаліція з кількох груп, в якій всі погрожують кинути кандидата, має ще більше важелів впливу на нього, ніж по окремоті.

Те саме підпорядкування особливим інтересам відбувається і в законодавчому органі. Політики, які відчайдушно прагнуть втілити державні проекти у своєму районі, можуть обмінюватися голосами з іншими, які так само сильно хочуть реалізувати свої проєкти у своєму окрузі. Але результат цих «ви проголосуєте за мої ідеї, а я проголосую за ваші» «домовленостей», полягає в тому, що більшість таких пропозицій проходить, а уряд стає більшим, ніж цього хотілося б.

І коли ці закони набувають чинності, власні інтереси також набувають більшого значення. Їх статус та оплата праці частково залежать від наявності великого штату персоналу, і - свідомо чи несвідомо - вони можуть ускладнити бюрократичний процес, щоб виправдати цей більший персонал – процес, відомий як побудова імперії. І знову ж таки, вони отримуватимуть більше лобізму від невеликих груп інтересів, ніж від широкої громадськості, тому можуть поступатися особливим інтересам і, можливо, навіть брати за це хабар.

Встановлення правил

Підводячи підсумок, під час вибору урядів, прийняття законів та управління законами меншини з концентрованими інтересами враховують більше, ніж більшість із більш розсіяними поглядами. Політичні рішення дуже погано відображають широкі погляди громадськості. І державному сектору властива тенденція рости далеко за межами того, що хоче більшість людей, за межі того, що має сенс, і за межі того, що потрібно для підтримки вільного суспільства - аж до токи, де свобода насправді руйнується.

Більш вільні суспільства приймають різні правила, намагаючись лімітувати ці проблеми. Вибори є життєво важливою частиною цього. Але вони є слабким стримуванням для політиків та

чиновників. Вони приходять рідко, і часто домінують більші партії, що робить зміни повільними. Потрібні дієвіші обмежувачі.

Конституційна угода

Поширеним способом стримування політичного процесу є прийняття конституції, погоджуваної всіма або переважною більшістю, яка визначає правила проведення виборів та прийняття політичних рішень. Якщо кожен погодиться із тими правилами, урядам неможливо буде вводити правила, розроблені для власної вигоди - наприклад, шляхом заборони опозиційних кандидатів або введення непропорційних податків для виборців опозиції.

Політичний процес може бути додатково стриманий поділом влади. Замість того, щоб існувала одна особа чи єдиний орган, що володіє всією правотворчою владою, ідея полягає в тому, щоб розподілити цю владу між різними інституціями, кожна з яких може блокувати, змінювати або стримувати те, що роблять інші. З цієї причини його іноді називають системою стримувань та противаг.

Якщо окремий орган, такий як політбюро чи законодавча рада, має всю владу, політична більшість та інтереси секційних груп, безумовно, спробують захопити це для власної вигоди. Але якщо конституція розподіляє владу між двома різними палатами уряду, це ускладнює захоплення влади групами інтересів. Якщо обирати ці палати по-різному, тим самим інтересам однієї групи буде ще важче домінувати в обох. Якщо будь-яка палата може заблокувати або змінити рішення, прийняті в іншій, це ускладнює реєстрацію та експлуатацію меншості.

Як перешкода в цій системі стримувань і противаг, багато конституцій більш вільних суспільств також призначають президента представником усього народу, який (як сподіваємося) може піднятися над політичною суперечкою та законодавством щодо накладання вето, яке завдає шкоди меншості.

Ще однією з перешкод експлуатації є незалежна судова влада. Це важливо для вільного суспільства. Судді не повинні мати політичних зв'язків і повинні мати можливість відмінити неконституційні закони та експлуатацію меншості - і робити це, не боячись відплати з боку політиків.

Конституції іноді накладають інші обмеження на діяльність уряду, наприклад, збалансований бюджет - наполягаючи на тому, щоб його бюджети балансували протягом певного фіксованого періоду (скажімо, від трьох до п'яти років), і встановлюючи бюджетні обмеження щодо щорічних запозичень та загальної суми державного боргу. Деякі навіть обмежують частку національного доходу, який може витратити уряд, щоб стримати властиву йому тенденцію до зростання. Крім того, можуть існувати обмеження строків, через які політики не можуть залишатися на своїх посадах роками, та положення про припинення дії, які заважають державним установам пережити свою корисність.

Кваліфікована більшість

Подальший спосіб захисту проти меншості - це голосування кваліфікованою більшістю. Свобода була б дуже небезпечною, наприклад, якби правляча влада змогла змінити конституційні норми простим голосуванням у законодавчому органі. Отже, вільне суспільство встановлює набагато вищі бар'єри - наприклад, дві третини голосів в обох палатах, а також однаково високі відсотки на плебісциті або в окремих регіонах чи штатах.

Що стосується питань, де експлуатування меншості призведе до непоправних втрат, то рішення повинні прийматися лише дуже значною більшістю. Наприклад, легко розробити податки, які можуть накласти дуже велике навантаження на певні групи. Тому деякі прихильники вільного суспільства вимагають, щоб податкові правила - не ставка податку, а хто які податки сплачує - вирішували одногосно, щоб захистити меншість, навіть якщо більшість є переважною.

Поневолена громадськість

У ринковій економіці ви можете вільно вести свій бізнес в іншому місці, якщо відчуваєте, що трейдер обманює вас або у нього погане співвідношення ціни та якості. Але якщо ваш уряд вас обманює або експлуатує, нема куди подітися. Можливо, ви можете залишити країну, але, враховуючи мовні та інші бар'єри, це не є варіантом для більшості людей. Це рецепт примусу - що робить набагато важливішим забезпечення того, щоб роль та дії уряду та кожної його частини були

ретельно визначені та суворо обмежені тим, що необхідне для збереження та розширення свободи населення.

4 РІВНІСТЬ ТА НЕРІВНІСТЬ

Рівність у вільному суспільстві

В уяві багатьох людей вільні суспільства дуже нерівні. Зрештою, вони ж дозволяють людям слідувати до і накопичувати великі багатства. Це (відповідно до аргументу) мало б створити велику економічну нерівність.

Але це твердження невірне. Як бачимо, розбіжність у доходах між вільними та невольними країнами майже однакова. У всякому разі, найбільш вільні суспільства дещо однаковіші.

Більше того, у невольних суспільств є інші нефінансові нерівності, яких немає у вільніших суспільствах. Кожен громадянин вільного суспільства може прагнути збільшити своє багатство та доходи, перейшовши на кращу роботу або зайнявшись комерційною діяльністю, яка принесе їм прибуток. У невольних суспільствах це не завжди можливо. Державні робочі місця можуть бути відкритими лише для тих, хто підтримує правлячу партію, або для друзів та соратників людей при владі. Закон або упередження можуть заборонити жінкам, етнічним меншинам чи іншим групам працювати в певних професіях. Люди певної раси чи касты можуть бути обмежені лише найважчою роботою. Іммігрантам можуть забороняти створювати та володіти бізнесом чи навіть мати банківський рахунок.

Навіть серед тих, хто отримує роботу, нерівність зберігається. Наприклад, у радянській Москві ексклюзивний універмаг «ГУМ» на Червоній площі був відкритий лише для валютних туристів та вищих партійних чиновників. Тільки останні могли їздити на лімузині ЗІЛ - рух зупинився, щоб полегшити їх проїзд - або насолоджуватися місячними канікулами на лісових курортах. Кращі квартири та дачі були виділені владою своїм друзям кращим.

Це все приклади неоднакового ставлення, від яких нікуди не дітися: ті, хто зазнає їх, можуть навіть не мати права голосувати чи агітувати за зміну закону. На відміну від цього, всі члени вільного суспільства можуть принаймні прагнути влаштуватися на хорошу роботу або створити бізнес та набути багатство чи збільшити свої доходи. Можливо, не всім це вдається, але їм ніхто не перешкоджає.

Види рівності

Рівність у вільному суспільстві не полягає у наданні людям однакового багатства, доходу чи рівня життя. Йдеться про однакове ставлення до всіх людей.

Це проявляється чотирма важливими способами.¹ Громадяни вільного суспільства мають моральну рівність: кожен з них має однакове право робити вибір сам за себе та право на врахування його думки та повагу. Існує рівність перед законом: закон захищає і поводить з усіма однаково, незалежно від раси, релігії, статі, багатства чи сімейних зв'язків. Існує політична рівність: усі можуть голосувати та претендувати на політичні посади. Існують рівні можливості: немає жодних свавільних бар'єрів для роботи, навчання чи будь-якого іншого шляху до особистого просування.

Моральна рівність

У вільному суспільстві усі люди однаково вагомі та заслуговують поваги. Усі вони мають однакове право робити вибір щодо власного життя за умови, що у процесі вони не завдають шкоди іншим.

Ця точка зору ґрунтується на глибокій вірі про саму їх природу як людей, природу, яку ми всі поділяємо. Ми всі хочемо робити власний вибір, незалежно від нашої етнічної приналежності, релігії чи статі; і всі ми хочемо, щоб інші поважали наше право на це. Правило вільного суспільства: «поступай так, як хотів би щоб поступали по відношенню до тебе».

Це не означає, що люди однаково моральні у своїх діях. Ті, хто нападає або грабує інших, не діють морально. Дехто може навмисно зневажати соціальні або сексуальні звичаї. Однак, їхнє життя залишається цінним. Порушення ними закону або аморальність приводять їх, як наслідок, до покарання чи догани, пропорційних їхньому правопорушенню. Але це не відкриває перед ними двері до свавільної або надмірної жорстокості та приниження.

Рівність перед законом

Закон у вільному суспільстві захищає і карає людей неупереджено. Правопорушники не користуються привілейованим

ставленням по відношенню до себе з боку міліції, судів чи в'язниць через деякі особисті характеристики, які не пов'язані зі злочином, такі як їх багатство, зв'язки, каста, стать, релігія чи етнічна приналежність. Громадяни не можуть зазнавати свавільних арештів або переслідувань лише через те, що їх не люблять представники влади. Кожен має однаковий доступ до правосуддя, якщо йому заподіюють шкоду чи грабують інші, незалежно від того, хто вони є і якими б видатними не були ті, кого звинувачують.

Скульптура над світовими будівлями судів - фігура справедливості - зазвичай зображується як така, яка тримає рівновагу в одній руці, а меч в іншій. Але найголовніша особливість полягає в тому, що у неї зав'язані очі. У вільному суспільстві справедливість сліпа до всього, крім відповідних фактів у кожному конкретному випадку.

Політична рівність

Іншою формою рівності, яка впливає з природи людей, є політична рівність. Інтереси та думки кожного заслуговують на увагу. Отже, кожен у вільному суспільстві має право голосу на виборах чи плебісцитах, і ніхто не має більше одного голосу. Це гарантує, що інтереси кожного враховуються кандидатами та обраними політиками.

Є дуже обмежені винятки. Зазвичай ми не дозволяємо дітям голосувати, вважаючи, що вони ще недостатньо зрілі, щоб висловлювати зважену думку про те, як слід керувати ними та іншими. Подібним чином люди з важкими психічними вадами також можуть бути виключені з голосування; але така недієздатність повинна оцінюватися незалежно, щоб не дати правлячим елітам виключити своїх опонентів на цих підставах.

Думки розділилися щодо того, чи слід допускати до участі у виборах засуджених злочинців. У деяких країнах люди, які перебувають у в'язниці, втрачають своє право голосу на тій підставі, що той, хто серйозно порушив закони, не повинен брати участь у процесі їх прийняття. В інших виключені лише ті, хто ув'язнений за найтяжчі правопорушення. А ще в інших, злочинці вважаються повноправними виборцями завдяки походженню, яке ми всі поділяємо як люди.

Принцип політичної рівності означає, що жінки мають таке саме право голосувати, як і чоловіки, хоча навіть у відносно вільних

суспільствах це право визнається протягом трохи більше століття. Нова Зеландія була першою, надавши повнолітнім жінкам право голосу в 1893 році. Австралія зробила те саме в 1902 р., хоча заборона голосувати жінкам-аборигенам зберігалася до 1962 р. Більшість європейських країн дозволили голосувати жінкам незадовго після Першої світової війни, хоча у Франції це сталося лише в 1944 році, а в Швейцарії - в 1971 році.

Будь-які винятки з виборчого права повинні бути суворо обмежені. Владі в невірних країнах занадто легко відмовити своїм ворогам у голосуванні, відправивши їх до в'язниці або оголосивши їх психічно недієздатними або придумати ще безліч інших виправдань. Це називається зловживання владою.

Наскільки це можливо, голос кожної людини також повинен враховуватися однаково. Наприклад, у кожному виборчому окрузі, з якого обираються представники, має бути приблизно рівна кількість виборців. Більші округи означають, що думка кожного виборця менш значуща. Єдиним виправданням для існування районів з дуже різними розмірами є реалії географії. Виборчі межі повинні визначатись незалежними органами, щоб вони не могли перекосятися на користь правлячих груп.

Поряд з виборчим правом, кожен має рівне право балотуватися і обіймати посаду. У законодавчих органах немає місць, призначених для людей певної статі, раси чи релігії. Виборча система повинна забезпечувати цю рівність, переконуючись, наприклад, в тому, що кожен може висувати свою кандидатуру на певну посаду, не боячись загрози чи залякування - особливо з боку правлячої політичної влади. Це означає, що вони повинні почуватися вільно проводячи агітацію та виступаючи, публікуючи та транслюючи свої думки та критику інших кандидатів, а також законів та конституції. Вибори повинні бути змаганням ідей, і не може бути вільних виборів, якщо ідеї та свобода слова будуть придушені. У деяких невірних країнах критикувати уряд є кримінальним злочином; у більш вільних суспільствах така критика є цілком нормальною частиною повсякденних політичних дебатів.

Рівність можливостей

Рівність можливостей означає, що люди не повинні стикатися з свавільними перешкодами на шляху до втілення власних амбіцій, в освіті, роботі чи будь-якій іншій сфері життя. Вони не повинні не

допускатися до школи, чи спортивної команди. Їх політика чи стаття не повинні позбавляти їх шансу на роботу. А також бідність або соціальний клас не повинні заважати їм одружуватися з кимось, в кого краще положення.

Однак це не означає, що школи чи роботодавці чи хтось інший змушені приймати кого завгодно, незалежно від їх кваліфікації. Школа цілком може зробити обов'язків тест для вступу, а роботодавець може вимагати рекомендацій та досвіду. Вільна жінка не повинна виходити заміж за чоловіка лише тому, що він відкрив їй своє серце. Рівність можливостей означає лише те, що людям не «вставляють палки в колеса» на їх шляху і не змушують робити те, чого вони робити не хочуть. Наприклад, укладені шлюби поширені в деяких культурах і цілком прийнятні у вільному суспільстві за умови згоди обох партнерів. Але людей не можна змушувати одружуватися всупереч їхнім бажанням, навіть якщо їхні батьки цього вимагають. У вільному суспільстві когось, хто достатньо дорослий для одруження, вважають достатньо дорослим, щоб вибрати самостійно. Як і будь-який інший контракт, шлюб є недійсним, якщо до його укладання примусили будь-якого з партнерів.

Though people should face no social barriers in their life choices, there are of course natural inequalities. Someone born deaf is unlikely to become a composer or an orchestra conductor (though in later life, Beethoven managed it). A limbless person cannot aspire to climb mountains. And children get different starts in life depending on their family circumstances: the parents of one might buy them books and help them with schoolwork, while the parents of another might neglect them.

Хоча люди не повинні стикатися з соціальними бар'єрами у своєму життєвому виборі, звичайно, існують природні нерівності. Хтось народжений глухим навряд чи стане композитором чи диригентом оркестру (хоча Бетховену це вдалося). Позбавлені кінцівок люди не прагнуть підніматися в гори. І діти починають в житті по-різному, залежно від їх сімейних обставин: батьки одного можуть купувати їм книги та допомагати в навчанні, а батьки іншого можуть нехтувати ними.

Питання: Бідні люди не можуть вільно купувати лімузини, чи не так?

Не так. У вільному суспільстві кожна людина може вільно купувати предмети розкоші, навіть якщо їх можуть дозволити собі лише одиниці. Це питання влади, а не свободи; біднішим не вистачає купівельної спроможності придбати великий автомобіль; але жодна особа чи влада їм не заважає зробити це. Будь-яка людина може оволодіти предметами розкоші, наполегливо працюючи, щоб заробити гроші, заощаджуючи або навіть позичаючи.

І не забуваймо, що навіть бідніші сім'ї в найбагатших і найвільніших суспільствах світу зараз насолоджуються такими речами в домі, як опалення, світло, енергія та проточна вода, які лише кілька десятиліть тому були розкішшю. І навпаки, у невільних суспільствах люди не можуть прагнути до таких речей, як більший будинок чи більш родюча фермерська ділянка, якщо влада не забезпечує їм такими повсякденними речима.

Деякі люди на заході стверджують, що, незважаючи на те, що діти по-різному стартують у житті, школи повинні прикласти всі зусилля для того, щоб усі випускники мали рівні можливості при досягненні повноліття та перед вступом на роботу. Відповідно, школи зосереджують величезні ресурси на корекційній освіті та «знижують» навчальний потенціал найрозумніших дітей, а не розширюють його на повну силу. Але насправді ми не можемо компенсувати природні відмінності - і єдиним способом компенсації соціальних відмінностей буде кошмарна перспектива держави забрати дітей у батьків при народженні та виховувати їх однаково.

Позитивна дискримінація

Деякі країни намагалися компенсувати природні відмінності та подолати упередження програмами позитивної дискримінації. Вона може передбачати допомогу меншинам, які навіть не уявляють, що певні можливості їм під силу - наприклад, розумні, але бідні діти, які ніколи не задумуються подавати документи до вищого університету, - і заохочувати спробувати їх втілити. Таке охоплення та заохочення не

викликає заперечень, оскільки вони просто збільшують можливості, доступні для цих груп.

Але позитивна дискримінація може також мати форму надання переваги групам меншин - скажімо, встановлення квот для шкіл та роботодавців, щоб змусити їх прийняти більше кандидатів з представників меншин. До певного моменту це може спрацювати: можливо, позитивна дискримінація в США з 1960-х років дозволяла чорношкірим демонструвати свої здібності в школах та на робочих місцях, а отже, допомагала знизити упередження білих щодо них. Але позитивна дискримінація не сумісна із вільним суспільством. Хоча це може допомогти знизити упередження і, таким чином, сприяти свободі, воно, тим не менш, прихильно ставиться до певних груп, замість того, щоб ставитися з усіма однаково.

Деякі люди сперечаються за преференції та квоти на підставі того, щоб компенсувати минулу негативну дискримінацію меншин. Але минуле є минулим: позитивна дискримінація на користь одних людей сьогодні не виправляє несправедливості, заподіяної іншим із тієї самої меншини, якій було завдано шкоди в минулому. І така політика цілком може розглядатися як несправедлива щодо більшості, яка повинна прагнути до вищих стандартів, щоб мати однакові можливості в школі чи на роботі. Меншість може сприйматися як новий привілейований клас, і може виникнути реакція образи чи навіть насильства проти політики та меншин, які від цього отримують вигоду.

Негативна дискримінація

Звичайно, дискримінація не завжди спрямована на допомогу меншинам. Значно частіше дискримінація - це випадок, коли більшість голосує за права, привілеї та преференції, недоступні для груп меншин. Малайзія та Південна Африка є двома очевидними прикладами, але світ рясніє випадками, коли закон дискримінує населення меншин виключно на підставі їх раси, релігії, мови, сексуальних уподобань або політичних поглядів.

Знову ж таки, такій дискримінації немає місця у вільному суспільстві: у вільному суспільстві люди рівні перед законом, і жодна

група не може проголосувати за спеціальні привілеї для себе. Дуже часто такий вид дискримінації перетворюється на відверте переслідування меншин. Позбавлені прав, якими користується більшість, меншість не має можливості вдосконалюватись. Вони можуть розглядатися як нижчий клас, навіть як недолюди. І коли їхня людяність забрана від них, немає межі зневаги та жорстокого поводження, від яких вони можуть постраждати.

Рівність результату

Коли більшість людей говорять про рівність, вони не мають на увазі право на рівне ставлення за принципами моральної рівності, рівності перед законом, політичної рівності та рівності можливостей. Вони розуміють її як рівність у матеріальних винагородах, таких як багатство, доходи та рівень життя. І багато хто виступає за певний вид перерозподілу від багатих до бідних, щоб зрівняти ці винагороди.

Статистика нерівності доходів

Люди, які відстоюють рівність результатів, часто посилаються на статистику, яка називається коефіцієнтом Джині, названою на честь італійського статистика та соціолога Коррадо Джині. Це показник нерівності в таких величинах, як дохід. Коефіцієнт Джині 0 означає, що існує повна рівність, коефіцієнт 1 означає повну нерівність (коли одна людина має весь дохід).

Різні установи, такі як Світовий банк та Центральне розвідувальне управління США, намагаються виміряти коефіцієнти Джині різних країн і, таким чином, класифікувати їх за рівнем їх нерівності. Такі рейтинги дозволяють припустити, що більшість розвинутих країн мають коефіцієнти від 0,25 до приблизно 0,5 - це означає високий рівень рівності. Найбільша нерівність виявляється в африканських країнах, з Південною Африкою на чолі з коефіцієнтом близько 0,7.

Ми повинні залишатися скептичними щодо таких розрахунків і тим більше щодо ідеї про те, що доходи в країнах з високим коефіцієнтом повинні бути примусово зрівняні. По-перше, небагато країн мають надійні дані про доходи, що робить коефіцієнт Джині ненадійним показником (можливо, тому різні установи, які його

обчислюють, наводять різні цифри). По-друге, великі різниці в доходах можуть відображати соціальні тенденції, які насправді є позитивними. Вони можуть свідчити про швидке зростання нових технологій або зростання добробуту в містах, які ще не досягли сільської місцевості. Немає сенсу придушувати це зростаюче процвітання, зменшуючи доходи міських ІТ-працівників до доходів фермерів. Швидше, ми повинні зробити можливою участь бідніших людей у цьому процвітанні, усунувши бар'єри (наприклад, обмеження вільного пересування), які в даний час заважають їм це робити.

Інша проблема статистики полягає в тому, що вони порівнюють „сирі” доходи, ігноруючи податки, які люди платять, та державні виплати (соціальне забезпечення, пенсії, безкоштовне медичне обслуговування тощо), які вони отримують. Якщо взяти дещо інший вимір із Сполученого Королівства, необроблені доходи 10-відсотків найманих працівників приблизно в 30 разів перевищують доходи нижчих 10-відсотків, що виглядає як величезна нерівність. Проте після того, як люди сплатили податки та отримали різні державні пільги, множинні показники набагато скромніші ⁶. Люди все ще наводять першу цифру, щоб виправдати подальший перерозподіл, але це шахрайське використання статистичних даних.

Рівність доходу чи багатства?

Ідея, що люди повинні отримувати однакові винагороди від участі в суспільному житті, називається егалітаризмом. Проте, складно визначити точне значення цього терміна, частково через його власні суперечності.

Егалітаристи можуть бути нечіткими щодо того, чи хочуть вони рівності доходів чи багатства. Якщо вони мають на увазі, що доходи повинні бути рівними, їм доведеться визнати, що майже напевно все-таки відбудуватимуться великі відмінності в багатстві. Одна людина може розумно економити та інвестувати свій дохід і накопичувати капітал і багатство, а інша людина з таким самим доходом може його азартно витратити або витратити на миттєве задоволення. Невдовзі їх багатство буде зовсім різним.

Крім того, якби всі робочі місця оплачувались однаково, був би надмірний попит на легкі та приємні робочі місця та величезна нестача людей, які бажали б виконувати важкі та неприємні роботи.

Чому одні повинна важко працювати, в той час як їхні «ліниві» колеги винагороджуються ідентично?

Робота – це не тільки матеріальний дохід. Існує те, що економісти називають психологічним доходом - мати приємних колег по роботі, наприклад, або працювати в гарній частині країни чи зручній та забезпеченій частині міста. Ці умов можуть бути значущими для тих, кому вони приносять насолоду, але це не те, що можна зрівняти.

Якщо, навпаки, егалітаристи мають на увазі, що багатство має бути зрівняно, все одно можуть бути великі різниці в доходах, залежно від навичок та талантів людей та попиту роботодавців на них. І якби одні люди економили і додавали до свого багатства, а інші витрачали та зменшували його, їх статки незабаром розходилися б. Що ж тоді робити? Вілфред Піклз, ведучий популярної британської радіо-вікторини 1950-х років “Have a Go”, розпочинав із запитання учасників конкурсу про себе та свої амбіції. Один відповів: "Моя мрія полягає в тому, щоб отримати всі гроші світу і розподілити їх порівну між усіма". Ці благодійні настрої ознаменувалися бурхливими оплесками. На жаль, учасник зіпсував ефект, додавши: "І коли б я витратив свою частку, ми зробили б це знову". В мінливому світі важко утримувати багатство рівним.

Тому рівні результати, як доходу, так і багатства, є як неприродними, так і нестабільними. Щоб зрівняти будь-який з них та зберегти їх рівними, потрібен буде масовий замах на свободу та майно. Це означало б примусове забирання багатства у одних людей і передача його іншим - і робилося б це знову і знову, щоб утримати речі десь приблизно на рівні.

Деяке багатство неможливо розбити на частини і перерозподілити: складну, діючу, що виробляє багатство фабрику можна розбити на цеглу та деталі машин, але тоді це нічого не дасть. Також не можна було б її продати, щоб перерозподілити гроші - у світі рівного багатства жодна людина не матиме ресурсів, щоб її придбати.

Така політика перерозподілу була б примусовою та вкрай неефективною. Вони відмовляли б людям у плодах власної праці та руйнували б всі стимули до праці та економії. Вони б знищили багатство, а не просто перерозподілили його. І вони потребуватимуть величезної політичної сили для забезпечення - влади, яка несумісна із вільним суспільством.

Механіка перерозподілу

Інша проблема полягає у вирішенні питання, хто саме повинен бути частиною процесу перерозподілу. Зазвичай егалітаристи в багатих країнах обмежують свої пропозиції жителям власної країни або, щонайбільше, групі подібних країн. Це тому, що рівномірно розподіляти дохід чи багатство з рештою світу означало б (навіть якби це було можливо) величезне зниження рівня життя людей у багатих країнах. Це не та політика, яка, ймовірно, буде прийнята мирно.

Навпаки, егалітаристи в бідних країнах, як правило, мають світобачення рівності: розподіл багатства багатих країн, як вони вважають, матиме значний вплив на їх бідне населення. Але це неможлива мрія, оскільки багатші країни ніколи б не погодились би на це.

Також такий перерозподіл насправді не забезпечить довготривалого багатства бідним. Багатство - це не „антагоністична гра”. Немає фіксованого багатства, щоб одна людина могла стати багатшою лише в тому випадку, якщо інша збідніє. Багатство створюється завдяки інноваціям, підприємництву, торгівлі та будівельному капіталу. Знищення продуктивного капіталу тих, хто його має, нічим не допомагає тим, хто цього не має. Кращою політикою є боротьба зі стримуючими чинниками, такими як війна та крадіжки, які відбивають у людей бідніших країн стимул до накопичування власного капіталу.

Ці питання про те, що буде перерозподілено, і кому та від кого, чітко показують, що ніколи не може бути жодної згоди щодо того, як би виглядала політика перерозподілу. Однак, щоб перерозподіл працював, має бути чіткий план, відповідно до якого всі діють. За відсутності згоди єдиний спосіб досягти цього - примусовий.

Вимушене підпорядкування матеріальній рівності повністю вб'є сенс кожного, хто прагне чогось кращого. Оскільки будь-яка матеріальна вигода, яку ви досягли завдяки інноваціям, підприємництву чи наполегливій праці, буде відібрана, чому хтось повинен прагнути її досягти? І для людства є ще глибша втрата, ніж ця. Підприємство творче: люди, які прагнуть виробляти кращі товари та послуги, вражають новим продуктами, процесами та технологіями, які покращують життя кожного. Придушуючи цю підприємливість і творчість, егалітаризм закриває перспективу постійного вдосконалення матеріального життя всього світу.

Рівність та справедливість

Два значення справедливості

Багато людей, які віддають перевагу перерозподілу багатства або доходів, стверджують, що "несправедливо", що одні люди багатші за інших - і що деякі з них можуть бути набагато багатшими за найбільш бідних. Ця „соціальна несправедливість” ускладнюється тим, що багатство людей не обов’язково відображає їх „цінність для суспільства”.

Цей аргумент викрадає слово "справедливість", однак, ми всі визнаємо його. Воно є гарною і бажаною річчю і чимось, що належить кожному з нас як людей - і надає йому зовсім інше значення - рівності чи неупередженості.

Первісне значення справедливості стосується того, якої поведінки ми очікуємо одне від одного. Якщо хтось порушує контракт або краде, ми вважаємо, що вони вчинили несправедливо, оскільки така поведінка заборонена за принципом не нашкодь, а також за нашими правовими та моральними правилами. Іншими словами, це значення справедливості, назване комутативною справедливістю, стосується того, як поведуться люди. Це стосується лише тих випадків, коли люди діють навмисне. Якщо хтось перехворів на грип або страждає фізичною вадою, це нещастя, але це не є несправедливість, бо ніхто не діяв несправедливо.

Друге вживання слова «справедливість», яке іноді називають розподільною справедливістю, стосується не поведінки між людьми, а розподілу речей між ними. Однак у вільному суспільстві розподіл багатства або доходу є просто результатом добровільної економічної діяльності, де кожен дотримується законних і моральних правил. Це не може бути «несправедливим», оскільки ніхто не вчинив несправедливо. Цього конкретного результату ніхто не передбачав; це просто факт життя.²

«Цінність для суспільства»

Використання терміну „соціальна справедливість” призводить до помилки, що суспільство є такою персоною, яка вирішує схему

багатства та доходу. Але „суспільство” не має власної волі: лише люди можуть приймати рішення та діяти відповідно до них. І погляди людей різко розходяться в питаннях соціальної та економічної політики. Одна з причин, чому ідея «соціальної справедливості» подобається такій значній кількості людей, полягає в тому, що вона надзвичайно розпливчата щодо того, яким повинен бути точний результат.

Коли ми намагаємося з’ясувати, як може виглядати „соціально справедливий” розподіл винагород, неможливість досягти згоди щодо цього питання стає очевидною. Більшість людей сходяться на думці, що повна рівність доходів не є правильною метою, оскільки тоді люди отримували б однакові винагороди незалежно від того, якими ледачами чи обструктивними вони вирішили бути. Очевидно, що винагорода повинна враховувати зусилля або досягнення. Тому загальноприйнята точка зору полягає в тому, що замість повної рівності винагороди слід розподіляти відповідно до ‘цінності суспільства’ людей.

Але хто тоді повинен вирішувати людську «цінність для суспільства»? Суспільство не є людиною і не має власних цінностей. Люди не можуть приписувати «цінність» тому, що не має власних цінностей. Тільки люди мають цінності, і ці цінності дуже різні і справді часто конфліктують. Одна група людей може оцінити виступ боксера, а інші - гравця на скрипці; неможливо сказати, що приносить більшу «цінність для суспільства», оскільки задоволення різних людей не можна порівняти. Як би ми могли коли-небудь вирішити, яку цінність для суспільства мають медсестра, м’ясник, видобувач вугілля, суддя, глибоководний водолаз, податковий інспектор, винахідник рятувального препарату чи професор математики?

Розподіл по заслугі

Ще одна пропозиція егалітаристів полягає в тому, що винагороди повинні розподілятися за „заслугами”. Але знову ж таки, не існує безпристрасного способу вирішення відносної «заслуги» різних людей та способу її винагороди. Різні люди можуть дотримуватися дуже різних поглядів на те, наскільки гідними похвали бувають різні якості.

Навіть тоді виникають практичні питання при вирішенні того, наскільки великими є заслуги. Чи слід винагороджувати «заслугу» того, хто вкладає багато років праці, але не в результаті все одна

стикається з провалом, чи карати когось, кому щастить в результаті щасливого випадку? Ми не хочемо заохочувати безплідну працю: економічний прогрес полягає у підвищенні вартості того, що ми виробляємо, і зменшенні жертви, яку ми на це приносимо. Нагородження людей за особисту жертву просто заохочувало б до жертв, а не служіння іншим. Жодна економіка не може працювати за таким принципом.

Ринкові винагороди не відображають ні моральних, ні особистих достоїнств виробників, ні часу та зусиль, які вони витрачають на виведення своїх товарів та послуг на ринок. Не має значення, чи вимагала їх продукція багато років праці та інвестицій, чи це наслідок щасливого випадку. Але ринкові винагороди відображають насолоду та цінність, яку люди доставляють іншим. Клієнти платять виробникам за товари та послуги, які вони виробляють, оскільки вони цінують ці продукти. І в цьому цілком реальному сенсі ринкові винагороди залежать від цінності, яку люди надають іншим членам суспільства. Вони також відображають дефіцит і талант виробників, кількість клієнтів, яким потрібна послуга, та терміновість або важливість, яку покупці надають їй.

Розподіл за потребою

Інша егалітарна ідея полягає в тому, що ресурси слід розподіляти відповідно до „потреби”. Але знову ж таки, хто повинен вирішити, що таке «потреба»? Немає очевидної лінії, яка відокремлює бідних від непотребуючих людей. Обставини людей дуже різноманітні; вони мають різний достаток і дохід, і це може сильно коливатися. Вони також живуть у кращих чи гірших місцях, мають різні фізичні та розумові здібності та працюють з різними людьми на різних роботах. Ці нефінансові вигоди, такі як наявність приємної роботи у дружніх колективах, неможливо виміряти цифрами.

Тож чи є люди „нужденними” чи ні, це питання судження, і різні люди оцінювали б його по-різному. Перерозподіл на основі потреби був би можливим лише в тому випадку, якщо якийсь політичний авторитет отримав би владу вирішувати що таке "потреба" і діяти відповідно до неї. Але люди у вільному суспільстві ніколи не погодяться надати таке повноваження будь-якій владі. Це було б повною владою над їхнім життям. Вони більше не були б вільними людьми. Вони були б рабами цієї влади.

Також наявність потреби не створює зобов'язань для інших. Людині з нирковою недостатністю може знадобитися нова нирка. Але це не зобов'язує когось іншого дарувати якусь зі своїх. Найближчі родичі можуть відчувати моральний та сімейний обов'язок пожертвувати, і навіть незнайомі люди можуть бути зворушені співчуттям. Але чи жертвувати своєю ниркою, чи ні залишається їхнім вибором. Ми можемо заохочувати та вітати такі дії, але вільне суспільство не може змусити людей йти на жертви, щоб допомогти іншим.

Вільна економіка розподіляє речі не через будь-який примус, а через цінності, які покупці надають різним товарам та послугам, які виробляє ринкова економіка. Якщо люди надають перевагу органічним продуктам, аніж штучно вирощеній рибі, чи черевикам перед сандалями, то саме це і виробляється. Вона також розподіляє ресурси через цінності, які люди висловлюють у своїх благодійних подарунках іншим. Такі рішення залишаються за людьми: ідея про те, що лише держава може знати, що саме заслуговує на підтримку, у вільному суспільстві відкидається.

Подальша шкода егалітаризму

Шкідливим результатом егалітарної спрямованості на "соціальну справедливість" є те, що вона затьмарює ідею та реальність справжньої комутативної справедливості. Основні принципи, що створюють вільне суспільство, такі як рівність перед законом, затемнюються та знецінюються цим новим терміном. З перерозподілом не може бути рівності в лікуванні: замість того, щоб лікувати людей однаково, нам доведеться брати різні суми у кожного, хто вносить свій вклад, і давати різні суми кожному одержувачу.

Матеріальні бажання зберігаються

В той час, як для врегулювання конфліктів існує справжня справедливість, „соціальна справедливість” насправді їх створює. Як тільки уряд спробує перерозподілити дохід на основі заслуг, потреби чи цінності для суспільства, він виявиться лобійованим багатьма різними групами, які вимагатимуть збільшення винагороди. Оскільки між ними немає реального способу прийняття рішення, цей

політичний конфлікт призведе до свавільних рішень. Нерозумна влада зрештою вирішує все, що несумісне із вільним суспільством.

А люди намагатимуться знайти шляхи, щоб обійти систему, щоб принести користь собі та своїм сім'ям. Це, безумовно, був досвід у Радянському Союзі, де, ймовірно, більшість населення була зайнята якоюсь незаконною діяльністю для покращення свого рівня життя. Вимушена матеріальна рівність просто перетворює законслухняних людей на націю злочинців.

Роль багатих

Нерівність доходів і багатства також виконує позитивні функції. Прагнення людей заробляти більше і, можливо, розбагатіти, є потужним стимулом. Це стимулює їх шукати кращу роботу, винаходити, виробляти та розповсюджувати кращі продукти, що покращують життя інших людей. Багаті люди відіграють важливу роль як ті, хто тестує ці нові товари.

Більшість нових продуктів надходять на ринок як предмети розкоші - без створення масового ринку вони виготовляються в невеликих кількостях з високою вартістю. Тож їх купують і випробовують заможніші люди. Відгуки цих людей дозволяють виробникам встановити рівень попиту на товар, а також де і як він потребує вдосконалення. Це дозволяє їм відмовлятися від неякісної продукції перед тим, як починати великі виробничі цикли, та покращувати якість продукції, яка надходить на масовий ринок. Таким чином, досвід багатих, перших клієнтів приносить користь кожному.

Заможні люди з високими доходами виконують інші важливі соціальні ролі. Вони мають ресурси для експериментів у наданні нових продуктів та послуг, що розширює вибір та живить процес вдосконалення. Вони можуть спонсорувати мистецькі, освітні та дослідницькі проекти, якими, на їх думку, уряд нехтує. І вони мають фінансову підтримку, щоб кинути виклик жорстокій владі, пропагуючи нові політичні ідеї, які державні чиновники можуть розглядати як глибоко загрозливі. Це все важливі думки, на які слід звертати увагу, якщо ми хочемо зберегти вільне суспільство.

Знищення капіталу

Не всі однаково добре володіють виробничими ресурсами. Ті, хто робить кар'єру підприємців, повинні володіти ними: якщо вони хочуть отримувати прибуток від своїх підприємств, вони повинні знати, як управляти ризиками та об'єднувати виробничі ресурси, щоб виробляти якісніші та дешевші товари. Але перерозподіл забрав би ресурси у цих кваліфікованих практиків і розповсюдив їх на інших навколо. Це означає втрату капіталу та втрату створення капіталу. Але капітал - це те, що робить економіку продуктивною; якщо менше створюється, а більше ресурсів просто витрачається, довгострокове процвітання суспільства неминуче впаде.

Нерівність також зумовлює економічне покращення. Високі прибутки, отримані успішними виробниками, діють як магніт, тягнучи людей та ресурси туди, де можна отримати найбільшу цінність, та віддаляючись від менш продуктивних та цінних потреб. Тож людей і ресурси залучають туди, де вони найбільше додадуть до майбутніх доходів. Це безперервний, динамічний, зростаючий процес. Нерівність, на яку так багато людей скаржаться, насправді є саме тим залученням, яке спрямовує людей та ресурси до найпродуктивніших цілей, підвищуючи процвітання скрізь. Якщо ми перерозподіляємо доходи для досягнення рівності, ми блокуємо цю привабливу силу і втрачаємо майбутню вартість, обсяг виробництва та зростання, які вона може створити. Оскільки стільки бідних людей залежить від зростаючої економіки, саме вони найбільше постраждають. Як ми можемо назвати це «соціальною справедливістю»?

Оподаткування та добробут

Повна рівність багатства або доходів може бути неможливою метою, проте, багато урядів намагаються наблизитися до неї за допомогою зростаючих податків, які встановлюють вищі ставки податку для багатших людей. Але такі податки можуть завдати великої шкоди. Зменшуючи винагороду від підприємництва та прикладених зусиль, вони перешкоджають цій корисній діяльності, а також зайнятості та вдосконаленню, які вони створюють.

Гірше того, такі податки часто накладаються на заощадження та капітал. Податки на заощадження залишають людям менше грошей для інвестування у бізнес, ризикуючи підвищенням добробуту

усього суспільства. Податки на капітал означають, що менше ресурсів піде на створення виробничих фондів, зменшуючи майбутнє процвітання всієї громади.

У вільному суспільстві торгівля та обмін є суто добровільними. Виробники заробляють гроші, лише створюючи товари та послуги, які хочуть інші люди і за які вони готові платити. Люди, які збагачуються, нікого не грабують. Вони не винні в жодній несправедливості. Ми не дозволимо грабіжнику красти у них на тій підставі, що це зменшить матеріальну нерівність: так чому ми повинні дозволяти урядам це робити?

5 ВІЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ТА ТОРГІВЛЯ

Економіка вільного ринку

Економічна система у вільному суспільстві - це економіка вільного ринку. Це працює завдяки добровільному обміну товарами та послугами між людьми - іноді безпосередньо, але, як правило, за допомогою грошей. Люди можуть вільно вибирати, чи, як, коли, де і з ким вони працюють, витрачають, інвестують, економлять і торгують. Нікого не примушують до таких операцій.

Правила сприяння співпраці

Економіка вільного ринку - це не беззаконня, коли люди можуть робити те, що хочуть, незалежно від наслідків для. Принцип «не нашкодь» все ще привілеює. І існує законодавча база, яка охоплює придбання, володіння та обмін майном, права людей на власну працю та забезпечення виконання контрактів. Ці правила охоплюють не лише поведінку окремих людей, але такі групи, як партнерські товариства, компанії та благодійні організації. Роль уряду полягає у дотриманні правил, що захищають власність і свободу людей, та в забезпеченні виконання контрактів.

Тим не менш, його роль обмежена. Правила існують не для того, щоб керувати комерцією, а для того, щоб сприяти їй. Вони схожі на мангал, в якому горить вогонь. І важливо, щоб енергія ринкової економіки не задушувалась надмірними нормами та правилами. Але основні правила власності, обміну та договорів дозволяють людям співпрацювати, однак вони обирають для взаємної вигоди будувати цю співпрацю на основі довіри, впевненості та безпеки. Це сприяє розширенню економічної співпраці та примножує багато привілеїв, які з цього випливають.

Переваги добровільного обміну

Легко уявити, що тільки продавці отримують переваги від комерції. Зрештою, вони отримують більше грошей від угоди, тоді як

у покупця залишається менше. Це змушує декого думати, що продавці жадібні та зацікавлені лише у власному прибутку, а не в інших людях. А це не так. У чому ж, тоді, сенс грошей? У ті часи, коли грошима були золото та срібло, вони, принаймні, використовувались як метал, з якого можна було зробити ювелірні вироби та прикраси. Але гроші, виготовлені з паперу та неблагородних металів, використовуються трохи по іншому. Єдине корисне, що ви можете з ними зробити, - це обміняти їх на інші товари та послуги.

Іншими словами, гроші - це посередник обміну. Покупець обмінює їх на товар або послугу; продавець потім обмінює їх на інші товари та послуги у когось і ще. Обидвоє вважають себе у вигаши від угоди. Інакше вони не погодились би на це.

Як торгівля створює вартість

Оскільки ніхто не міняв би одну річ на іншу, меншої вартості, як же в кінці кінців вони обоє мають опинитися у вигаши? Причина в тому, що вартість, як і краса, розпізнається в очах того, хто спостерігає. Це не якась наукова якість об'єктів, таких як вага чи розмір. Це те, що думає про цей об'єкт кожна окрема людина. Люди в дощовій країні дешево оцінили б склянку води; але ті, хто в пустелі, можуть вважати її дорогоцінною. Нова мода на одяг може бути необхідною для підлітків, тоді як їх батьки можуть вважати це безглуздом.

Саме тому, що люди різняться між собою тим, як вони цінують речі, кожна людина може отримати вигоду від обміну. Клієнт, який купує курку у торговця на ринку, цінує курку більше, ніж обмінювані на неї гроші. Але торговець цінує гроші більше, ніж курку. Коли торговець потім використовує гроші, щоб придбати інші речі - хліб, скажімо - відбувається те саме. Всі троє у вигаши, саме тому всі вони добровільно погоджуються на ці обміни.

Насправді, чим більша різниця у вартості, яку вони ставлять на курку, гроші та хліб, тим більше вони отримують, обмінюючи їх. Все, про що їм потрібно домовитись, це правила, за якими вони торгують речами - правила власності, чесності та договору, що складають основу економіки вільного ринку. Окрім цього, партнери в кожній угоді цілковито зацікавлені: кожен робить свої обміни на користь собі, а не на користь іншій людині.

Однак, дотримуючись цих правил, кожен ненавмисно приносить користь іншим - як би керуючись «невидимою рукою», як сказав Адам Сміт.¹ Хоча вони й мотивовані лише власними інтересами, вони охоче співпрацюють між собою. За допомогою грошей кожен із нас тепер може торгувати - і співпрацювати - не тільки на тому самому ринку, але і з мільйонами інших країн, які ми ніколи не відвідаємо, чиїми мовами ми не можемо говорити і чию культуру та політику ми можемо навіть не схвалювати. У цих незліченних щоденних операціях кожна сторона виграє. Люди співпрацюють. Вартість створюється. Людям стає краще. Людство процвітає.

Найбільше виграють бідні

Ця система вільного обміну настільки природна і вигідна, що вона поширилася всюди. Вона навіть існує незаконно або, так скажемо «толерується» в країнах, які відкидають вільні ринки як питання ідеології. Багато країн (у тому числі кілька в Азії), які надають своїм громадянам мало свободи в особистих та соціальних питаннях, тим не менше дозволяють їм значну економічну свободу.

Дійсно, комерція та торгівля були важливими факторами в перші роки ісламського світу та його подальшого поширення. Відкриття світових торгових шляхів створило величезне багатство Європи Відродження, що, в свою чергу, породило розквіт мистецтва, культури та навчання. Америка процвітала завдяки торговим зв'язкам з Європою, а потім з Китаєм.

Але не багатії найбільше отримують від цієї наростаючої хвилі людського процвітання. Там, де поширилася економічна свобода, рівень життя бідних зріс найбільше. Як висловився американський економіст Мілтон Фрідман, побутова проточна вода була немислимою розкішшю в Імперському Римі; але римський сенатор у ній не мав потреби, оскільки натомість він мав слуг, які носили воду². Бідні в імператорському Римі жили убого; але бідні сучасного Риму сприймають розкіш гарячої та холодної проточної води як належне.

Цей ефект можна яскраво побачити у недавньому відкритті міжнародної торгівлі та поширенні ринкових принципів у таких країнах, як Китай та Індія. Всього за три десятиліття, як результат, можливо, мільярд а то і більше людей були виведені з крайньої бідності. Зараз мільйони людей можуть прагнути бути середнім класом і насолоджуватися розкішшю, наприклад, мобільними телефонами, телевізорами та автотранспортом - і справді працювати

в прохолодних, сухих, комфортних офісах та на заводах, а не на вулиці за будь-якої погоди.

Як розбагатіти

Виробники повинні обслуговувати клієнтів

У вільному суспільстві клієнти мають вибір. Вони не змушені купувати у певних виробників, таких як монополії, якими керують уряди, або їхні «куми». Постачальники можуть спробувати змовитись, щоб підняти ціни, але важко таку змову втілити, оскільки будь-хто з учасників може обдурити, знижуючи ціни, щоб залучити більше клієнтів. Тим часом інші постачальники можуть вільно виходити на ринок і конкурувати з фірмами, які намагаються підтримувати високі ціни.

Отже, в умовах справді конкурентоспроможної економіки вільного ринку виробники не мають можливості експлуатувати своїх споживачів. Якщо вони не виробляють того, що хочуть клієнти, з хорошою якістю і за привабливою ціною, вони незабаром втратять бізнес. Люди не потрапляють у полон владних корпорацій. Навпаки, виробники виживають, лише реагуючи на мінливі вимоги громадськості.

Компанія може бути великою, але вона все ще стикається з конкуренцією. Велика фірма, ймовірно, виготовляє багато різних продуктів і займається багатьма різними бізнесами. Але вона не тільки стикається з потенційною конкуренцією з боку інших великих компаній. Вона також стикається з конкуренцією з боку багатьох менших фірм, які можуть конкурувати з певними частинами бізнесу. Менші компанії з меншими накладними витратами можуть мати змогу виробляти деякі продукти великої компанії краще або дешевше. Нові та інноваційні компанії можуть виробляти нові продукти, які роблять застарілим один або кілька продуктів великої компанії.

Отже, міфом є те, що капіталізм призводить до все більших і більших компаній, а згодом і до монополій, оскільки фірми переслідують економію від масштабу. Масштаби теж мають свої витрати: великими організаціями дуже важко керувати і вони повільно стають на ноги. Корисно заглянути в будь-який західний журнал, скажімо, п'ятдесяти років тому. Мало хто з компаній, що

рекламувалися тоді, все ще існують. Їх усіх обігнали конкуренти, які починали з малого, але були більш інноваційними або економічно вигідними.

Відсутність економічної влади

Отже, між поколіннями не існує утримання економічної влади ні від компаній, ні від людей, які ними керують. Люди можуть розбагатіти у вільній економіці, але лише до тих пір, поки вони продовжують служити населенню та залучати клієнтів. Дійсно, «статки, отримані одним поколінням, будуть втрачені третім» є поширеним явищем у більш вільних суспільствах: люди створюють компанії та заробляють гроші для своїх сімей, але до того часу, коли їхні онуки приходять у цей бізнес, інші компанії починають їх перемагати.

Це набагато справедливіша система, ніж там, де еліти контролюють доступ як до політичної, так і до економічної влади, а також забезпечують, щоб вони та їхні сім'ї трималися за неї. У вільній економіці кожен, хто має талант і рішучість, може прагнути примножувати багатство за умови, що він служить іншим. Шанс збагатитися не обмежується ні друзями, ні сім'єю, ні партією тих, хто при владі, ні тими, хто належать до етнічних чи релігійних груп. Дійсно, одні з найбільш процвітаючих людей у вільних суспільствах - це іммігранти, які приїжджають з різним досвідом та ідеями та виробляють нові товари чи послуги, які люди прагнуть придбати.

Запитання: Хіба конкуренція, прибуток та реклама не марні?

Ні. Прибуток - це те, що стимулює людей до роботи, шукати можливості та створювати товари та послуги, які інші люди охоче вирішують купувати. Прибуток також свідчить про те, що ресурси використовуються для виробництва товарів або послуг, які громада цінує більше, ніж самі сировинні ресурси.

Реклама важлива, оскільки вона розповідає людям про нові продукти та вдосконалення уже існуючих. Конкуренція дає людям вибір між різними продуктами, що спонукає постачальників до інновацій та забезпечення кращої якості за менших витрат. Без

конкуренції споживачі були б безсилі. Їм би доводилося брати те, що постачальник монополій вирішив поставити, - або піти з нічим.

Однак там, де є потужний уряд, який може роздавати привілеї своїм друзям, ділові люди намагатимуться використовувати це для власної вигоди. Вони можуть домагатися регулювання, які не пропускають конкурентів, або навіть створити цілу монополію. Хоча вони можуть спробувати виправдати це тим, що це захистить громадськість від неякісних товарів, їх справжнім мотивом є загнання ринку в глухий кут. Але це дало б їм силу примусу, несумісну з вільним суспільством. Уряди не повинні мати повноважень перекошувати ринки та створювати монополії; скоріше, їх роль повинна полягати в розширенні свободи та конкуренції.

Підприємництво

Успіх у вільній економіці не завжди полягає у важкій роботі - хоча це часто допомагає. Ви повинні поставляти товари та послуги, які хочуть і бажають купувати інші люди. Це може включати ризик - вгадування, які нові товари будуть вимагати люди - та організацію ланцюга виробництва, який може залучати багатьох інших постачальників, робітників та дистриб'юторів. Порівняно мало людей готові взяти на себе ці ризики та обов'язки; але успішне передбачення попиту та організація виробничих систем, мереж та зусиль є реальним внеском цих підприємців. Вони йдуть на великий ризик, і якщо громадськість дійсно купує їх продукцію, вони отримують високу винагороду.

Це, в свою чергу, стимулює продуктивність та інновації. Це стимулює людей до створення нових та кращих продуктів та процесів у надії, що вони теж здобудуть багатство, яке отримали попередні підприємці. І це постійне вдосконалення та винахідництво приносить користь споживачам, а отже, і всьому суспільству. Винаходи, що заощаджують працю людей чи іншим чином покращують їх життя, підвищують добробут та поширюють багатство є набагато кращими, ніж будь-яка державна система добробуту.

Клієнти отримують вигоду від товарів та послуг, які вони ніколи не могли знайти чи виготовити самостійно. Наприклад, для розробки та постачання ефективних ліків потрібні численні дослідження та

досвід. Пересічні люди навряд чи зможуть провести необхідну хімічну, біологічну та виробничу експертизу, але спеціалізовані фармацевтичні фірми мають таку можливість. Навіть місцеві фармацевти можуть накопичити спеціальні знання щодо використання, ефективності та побічних ефектів, можливо, п'ятисот або більше ліків на їх складі. Клієнти не могли набути таких спеціальних знань - звичайно ж, якщо б їм також не довелося стати експертами з питань їжі, напоїв, одягу, взуття та всього іншого, що їм потрібно у їх повсякденному житті.

Підприємці можуть збагачуватися. Але вони роблять це не за рахунок інших людей. Гроші, які вони заробляють, надходять лише за рахунок добровільних виплат їх клієнтів. Вони багатіють, лише допомагаючи іншим, а не оподатковуючи чи експлуатуючи людей. І вони зберігають своє багатство лише до тих пір, поки продовжують служити громадськості. Щоб продовжувати заробляти, вони повинні розуміти своїх клієнтів та передбачати їх потреби. Тому вони завжди шукають якусь порожню товарну нішу та прагнуть її заповнити. Це постійний процес намагання тримати клієнтів задоволеними.

Прибуток та спекуляція

В такому випадку перспектива отримання прибутку спонукає виробників - як великих, так і малих - ризикувати, впроваджувати інновації, організовуватись і працювати задля обслуговування інших людей.

Багато критиків вільних економік зневажають ідею "прибутку" - але насправді всі ми шукаємо саме його. Ми жертвуємо деякими речами, щоб отримати те, що цінуємо більше. Наприклад, ми витрачаємо час та сили на прибирання, щоб мати охайний будинок. Ми цінуємо чистий будинок більше, ніж зусилля витрачені на прибирання: різниця - це наш прибуток. Це не фінансовий прибуток, але в інших відношеннях він схожий на те, як підприємець купує запаси та виробляє щось, що продається більше, ніж витрачається на затрачені ресурси. Навіть коли ми беремо участь у громадських чи благодійних проєктах - скажімо, працюючи в шкільній раді, - ми робимо це задля своїх цілей, хоча ці цілі можуть полягати в тому, що ми просто хочемо бачити всіх місцевих дітей добре освіченими. Це теж є (нефінансовою) вигодою для нас. Але критики, схоже, помічають і не люблять лише фінансовий прибуток. Це нелогічно і непослідовно.

Те саме стосується критики спекуляції. Насправді спекуляції не обмежуються лише фінансовими ринками. Ми всі спекулянти. Фермери висаджують насіння в надії виростити товарний урожай. Ми йдемо до школи, щоб здобути кваліфікацію, яка, як ми сподіваємось, зробить нас більш працездатними. Це все спекулятивні заходи.

У фінансовому світі спекуляції надзвичайно важливі. Кораблі ніколи не плавали б, якби страхові компанії та андеррайтери не були готові спекулювати і ризикувати безпечним проходом. Значна частина сучасного виробництва покладається на великі та довгострокові контракти - наприклад, угоди про постачання або контракти на будівництво та обслуговування заводу. Окремі виробники не можуть розумно взяти на себе весь ризик. Тож вони запрошують інших купувати акції їхнього підприємства. Це ще одна форма спекуляції. На фондових ринках спекулянти купують і продають в надії отримати прибуток, але для цього їм необхідно мати знання експертів про фірми, якими вони торгують, і про їхні перспективи в майбутньому. Ця експертиза приносить корисну інформацію на ринок і допомагає цінам досягати потрібного рівня швидше, ніж без неї, роблячи весь ринок більш ефективним та швидше реагуючим.

Отримання прибутку - це не те саме, що бути жадним. Люди гоняться за прибутком заради власних інтересів, але це не те саме, що жадібність. Деякі міри власних інтересів є надзвичайно важливими, якщо ми хочемо вижити, уникнути травм та жити своє тіло. Але жадібність - це моральне поняття, яке вказує на те, що хтось надмірно зацікавлений в своїх інтересах за рахунок інших. У вільному суспільстві виробники можуть задовольнити власні інтереси, лише допомагаючи іншим.

Бізнес та відносини

Хоча він і важливий, бізнес - це не все життя. Навіть найпрацьовитіша ділова людина у вільному суспільстві має сімейні та інші інтереси, такі як спорт чи хобі. Потрібно лише поглянути на капіталістичні країни, такі як Італія, де сімейні відносини дуже міцні, щоб усвідомити, що сім'я та ринкова економіка легко йдуть пліч-о-пліч.

Зайнятість у бізнесі не виправдовує бездушного ставлення до інших людей і, звичайно, не виправдовує заподіяння шкоди іншим - це

виключається принципом «не нашкодь». І багато корисних стосунків насправді складаються з колегами по бізнесу на робочому місці. Економіка вільного ринку також сприяє розвитку соціальних відносин й іншими способами. Вона дає людям багатство та час, щоб присвятити себе іншим інтересам, таким як релігійні чи громадські організації та благодійні справи.

Як працюють ринки

Телекомунікаційна система цін

Більшість ринків працюють за посередництвом грошей. Без них може бути прямий обмін - бартер або звичайний обмін; але гроші роблять цей процес зручнішим. Продавець може обміняти товар чи послугу на них, а потім придбати щось цінне, перш ніж обміняти їх на інші товари та послуги. Це означає, що голодним перукарям не потрібно шукати пекарів, яким потрібна стрижка, щоб купити хліба за свою послугу.

Ціни, як правило, виражаються в грошах. Ціни не є стандартом вартості, оскільки цінність існує у свідомості тих, хто бере участь у торгівлі, і різні люди по-різному цінують одне і те ж. Але ціни розповідають про попит людей на продукцію та про його дефіцит. Вони відображають швидкість, з якою люди готові міняти одне на інше.

Як показник дефіциту ціни важко обіграти.³ І вони не тільки виявляють, на що є великий попит. Високі ціни також спонукають постачальників задовольнити цей попит. Побачивши високі ціни, виробники виходять на ринок, щоб отримати потенційний прибуток, зосереджуючи такі ресурси, як робоча сила та капітал, на задоволення попиту. Низькі ціни також свідчать про те, що попит слабкий і що ресурси краще використовувати в інших місцях. Таким чином, ціни відіграють життєво важливу роль у вільній економіці, допомагаючи переміщати ресурси туди, де найбільша потреба в них, і забирати їх звідти, де вони є в надлишку. Вони також допомагають змінізувати відходи: щоб отримати найбільший прибуток, постачальники повинні знайти найбільш економічно ефективні ресурси. Це допомагає зберегти ресурси та гарантувати, що вони використовуються якомога продуктивніше.

Цей ефект поширюється від ринку до ринку по всій економіці, та й по всьому світу. Наприклад, припустимо, що для олова виявлено нове використання. Виробникам знадобиться більше олова. Вони будуть готові заплатити за нього більше, ніж раніше. Високі ціни змусять гірничодобувні компанії виробляти більше олова, а оптові - постачати його. Але так само інші користувачі олова почнуть шукати замітники, а не платити вищі ціни. Вони вимагатимуть більше цих заміників, і їх ціна зростатиме. Це спонукає людей виробляти більше заміників і спонукає користувачів шукати альтернативи цим заміникам.

Таким чином, ціни передають інформацію про дефіцит по всій економічній системі. Нобелівський економіст Ф. А. Хайєк назвав її "величезною телекомунікаційною системою" на ринку, постійно розкриваючою, де є надлишки та нестача, і розповідаючи людям, куди найкраще скеровувати свої зусилля та ресурси.

Ринки не можуть бути ідеальними

Якщо ви прочитаєте підручник з економіки, у вас може скластися враження, що ринки покладаються на «досконалу конкуренцію» між великою кількістю однакових постачальників, що продають однакові товари однаковим клієнтам. Але це не так. Це лише теоретичні абстракції. Насправді ринки працюють, і можуть працювати лише тому, що люди і продукти різні.

Якби всі поділяли однакову вартість, ніхто б ніколи нічим не торгував. Обидві сторони оцінювали б товари однаково, тому не було б сенсу їх обмінювати. Обмін відбувається лише тому, що ми не погоджуємось щодо вартості. І знову ж, якби кожен постачальник пропонував однакову продукцію за однаковими цінами, клієнтам не було б чого вибрати між ними. Жоден постачальник не міг би перемогти конкуренцію та отримати високий прибуток.

Але більший прибуток - це те, що змушує підприємців перевершити конкуренцію. Вони роблять це, здешевлюючи свою продукцію - скажімо, впорядковуючи виробництво. Але що більш важливо, роблячи це, вони роблять свій власний продукт кращим. Вони впроваджують інновації та диференціюють свою продукцію. Вони дають споживачам щось нове та краще, ніж старі товари, до

яких всі звикли. І вони висвітлюють ці зміни, сподіваючись, що покупці дійсно віддадуть перевагу їхній продукції.

Це робить вільні ринки дивовижно динамічними - не статичними, застиглими і незмінними, як показують графіки попиту та пропозиції у підручниках. Постачальники постійно впроваджують інновації, щоб виробляти більш привабливі товари, а споживачі постійно шукають вдосконалення.

Неможливість централізованого планування

Спроби уряду керувати економікою і виробляти товари, які люди хочуть, не можуть відповідати динамізму цієї ринкової системи.

На урядові монополії мало тиску з метою інновацій. Також урядові бюрократи не можуть знати, чого насправді хочуть і цінують представники громадськості. Вони можуть проводити періодичні опитування громадської думки, але це далеко від постійної конкуренції на ринку, коли вибір споживачів дає можливість виробникам щохвилини отримувати інформацію про попит.

Щоб досягти успіху, підприємці повинні розуміти своїх клієнтів. Вони не можуть чекати роками, щоб отримати свою думку щодо цілого пакету продуктів, як це роблять уряди на виборах. Вони повинні стежити за тим, що хочуть клієнти, а також за вартістю та доступністю матеріалів. Наприклад, агент з нерухомості повинен знати, що відбувається на місцевому ринку нерухомості - яких потенційних покупців цікавлять, наприклад, певні типи будинків - не просто з місяця в місяць, а з дня на день і навіть з години на годину. Жоден центральний орган влади навіть не міг зібрати цю швидко мінливу інформацію, не говорячи про вплив на неї, перш ніж все зміниться знову.

Деякі люди думають, що оскільки вільна економіка не планується з центру, вона повинна бути безсистемною та ірраціональною. Насправді ринки дуже впорядковані. Дотримуючись узгоджених правил власності та обміну, люди можуть з великою впевненістю торгувати, співпрацювати та передбачати дії інших. Ринки також більш раціональні. Вони використовують місцевий досвід та знання мільйонів людей, котрі складають власні плани та пристосовуються до мінливих планів інших. Набагато більше

планування відбувається у вільній економіці, ніж у централізовано контрольованій, - це просто відбувається на рівні окремих людей, а не на рівні держави.

Питання: Хіба вільні ринки змогли захистити навколишнє середовище?

Так. Їм це вдалося. Для багатьох екологічних товарів просто немає ринку. Ринки працюють добре, коли речей недостатньо і коли неплатників можна виключити, а не коли всього є багато або коли неплатників неможливо утримати.

Однак люди починають бачити, що ринки екологічних товарів можуть також існувати. Наприклад, замість того, щоб дозволити видобувати запаси морської риби до їх знищення, низка країн зараз встановлюють стійкий ліміт і видають дозволи на збір частини від загальної кількості. Дозволи можна торгувати, і швидко з'являється ринок, що сприяє підвищенню ефективності, зберігаючи високі запаси.

І оскільки люди стають багатшими, завдяки вільній ринковій економіці вони можуть дозволити собі піклуватися про довкілля. Китай зазнає серйозного забруднення від своїх галузей, але люди там цінують базове економічне зростання більше, ніж розкіш чистого повітря. По мірі того, як вони станватимуть багатшими, як і в кожній заможній країні до них, стандарти змінюватимуться, і вони зможуть дозволити собі чистіші промислові процеси, які забруднюватимуть навколишнє середовище набагато менше.

Підприємства, що фінансуються державою

Сьогодні небагато держав вважають, що вони можуть ефективно володіти та управляти всією виробничою діяльністю своєї нації. Більшість світових економік - це «змішані» економіки, в яких уряди володіють лише одними галузями і намагаються направляти та управляти випуском інших через планування, регулювання, субсидії, податки та державні пакети акцій.

У ХХ столітті багато країн націоналізували промислові сектори, про які говорили, що вони мають особливе стратегічне

значення, і багато країн продовжують володіти та контролювати ці галузі - до них можна віднести телекомунікації, транспорт, банківську діяльність, комунальні послуги, гірничодобувну промисловість та інші.

На жаль, державна власність на такі галузі майже завжди створює державну монополію. Такі монополії часто надто великі, щоб хтось міг ефективно керувати ними. Але не має значення, монополія державна чи приватна; вона незмінно стане роздутою і ледачою і забезпечить погану послугу за високу ціну.

Стратегічне значення цих галузей все ще не є причиною того, чому держава повинна володіти ними. Банки більшості найбагатших країн є приватними: справді, перетворення їх на державну монополію невдовзі зруйнує банки та бізнес і сім'ї, які на них покладаються. Комерційні компанії, які працюють як урядові постачальники або працюють безпосередньо зі споживачами, зараз забезпечують більшу частину світового телекомунікаційного, транспортного та комунального господарства. Багато країн приватизували свої державні компанії, визнаючи, що ці важливі послуги можуть бути краще надані конкурентоспроможними фірмами, які можуть надати досвід приватного управління та приватний капітал.

Однак зрозуміли, що вони можуть контролювати галузі, не володіючи ними. Вони можуть просто придбати частку у важливій (і номінально приватній) компанії і використати свої права як акціонери, щоб контролювати те, що компанія робить, і кого призначають до правління. Іноді вони забезпечують собі «золоті акції», які дають їм останнє слово в ключових питаннях.

Таке втручання буде відкинуте у вільному суспільстві. Це дорівнює державній власності та експропріації, що дозволяє урядам приймати рішення для галузі, не купуючи її. Власники - в тому числі звичайні люди, які можуть інвестувати свої заощадження та пенсії в провідні компанії - фактично позбавлені свого майна. А можливості для корупції розширюються – «своїх людей» можна винагороджувати вигідними посадами в правліннях, заводи можна розміщувати в певних областях, а продукцію можна використовувати на користь прихильників.

Уряди можуть також ефективно контролювати приватні компанії шляхом регулювання. Нормативи можуть обмежувати або диктувати, як компаніям працювати, що виробляти, скільки вони можуть брати, де вони можуть інвестувати та створювати робочі місця, скільки вони

повинні платити своїм працівникам - і багато іншого. Такого роду державний контроль над приватними ресурсами є дуже поширеним явищем навіть у країнах, які називають себе вільними, - але це повністю суперечить принципу приватної власності, який є важливою основою справді вільного суспільства.

Міжнародна торгівля

Торгівля проти протекціонізму

Вигоди від вільної комерції між особами тієї самої країни також генеруються, коли люди торгують через міжнародні кордони. Торгівля дозволяє країнам спеціалізуватися на тому, що вони роблять найкраще, і надсилати свої надлишки країнам, які краще виготовляють щось інше. Наприклад, значна частина зрізаних квітів у світі бере свій початок у Кенії, де ґрунт та клімат сприятливі для їх вирощування; тоді як Чилі, Австралія та Франція відомі як провідні виробники вина завдяки своїм земельним та кліматичним умовам та накопиченому досвіду. Індія з її відносно дешевою, але добре освіченою робочою силою стала важливою країною для ІТ-послуг та виробництва. Міжнародна торгівля дозволяє людям спеціалізуватися та нарощувати капітал, такий як інструменти та обладнання, щоб зробити своє виробництво більш економічним.

І оскільки цінності людей у різних країнах, ймовірно, різняться глибше, ніж цінності людей в одній країні, потенційні можливості для взаємної вигоди через торгівлю набагато більші. Наприклад, у середньовічні часи європейські мандрівники платили величезні ціни за такі продукти, як чай, який легко та рясно ріс в Індії та Китаї, або за спеції, які були дешевими та звичними на Близькому Сході. Сьогодні люди літають півсвіту, щоб відвідати архітектуру Венеції або культуру Таїланду, дивуючись тому, наскільки вони відрізняються від їхніх батьківщин.

Вільне суспільство відкрите для продуктів з усіх країн. Воно визнає динамічні вигоди від торгівлі та те, як торгівля сприяє поширенню процвітання. Альтернативою є протекціонізм, коли країни намагаються захистити своїх власних постачальників, не допускаючи імпорту з інших країн. Це забезпечує легкість існування для вітчизняних постачальників. Але це означає, що внутрішнім споживачам відмовляють у виборі кращих чи дешевих товарів та

послуг, що надходять з-за кордону. Вони платять вищі ціни захищеним вітчизняним виробникам, мають менший вибір і змушені миритися з гіршими товарами.

Протекціонізм - це марнотратство

Коли країна виробляє вдома щось, що можна зробити краще або дешевше за кордоном, це марно витрачені ресурси (включаючи екологічні ресурси). Адам Сміт зазначив, що за допомогою теплиць виноград можна обробляти в холодній дощовій Шотландії, але приблизно в тридцять разів дорожче, ніж його вирощування на природному сонці Франції. Навіщо витрачати ресурси - ваш час, гроші та зусилля - на спробу зробити щось самостійно, коли хтось робить це краще або дешевше? ⁴

Не дивно, що ефективні виробники обурюються на інші країни, які намагаються не використовувати їхню продукцію через заборони, квоти та тарифи. Вони цілком можуть помститися, піднявши власні бар'єри. Такі торгові війни нікому не приносять користі. Набагато краще - особливо для найбідніших жителів обох країн, яким дешевший імпорт принесе найбільший вигравш, - якщо всі бар'єри будуть усунені, а людям буде дозволено торгувати за власним вибором.

Те саме стосується імміграції. У вільному суспільстві уряд не став би перешкодою для людей, які емігрують між країнами. Іммігранти приносять енергію та нові ідеї, які йдуть на користь країні, до якої вони переїжджають. Наприклад, хвилі імміграції в Європі та Північній Америці створили величезний добробут. Відмова від контролю, який існує протягом десятиліть, може бути непростюю і спричинити величезні тимчасові проблеми: але це повинно залишатися кінцевою метою тих, хто вірить у вільне суспільство.

Вільна торгівля на практиці

Країни з режимами відкритої торгівлі зростають швидше і стають більш процвітаючими, ніж країни без них. Розглянемо невеликі торгові міста, такі як Гонконг та Сінгапур - жодне з яких не має багатьох природних ресурсів. У 60-х роках вони були настільки ж бідними, як і багато країн Африки та Карибського басейну, які мали

величезні ресурси. Сьогодні завдяки торгівлі та економічній свободі вони в рази багатші.

Поширення торгівлі зменшило світову бідність у величезних масштабах. Деякі люди побоюються, що дозвіл на імпорт, і зокрема іноземні інвестиції, призведуть до експлуатації місцевого населення. Правда в тому, що ніхто нікого не змушує працювати на заводах; але більшість людей віддають перевагу роботі на фабриках за звичайну заробітну плату, ніж праці на полях під жарким сонцем за непевну і нижчу винагороду. У таких країнах, як В'єтнам, куди надійшли іноземні інвестиції, фабричні працівники тепер можуть володіти моторолерами, телевізорами та іншими предметами розкоші, про які вони раніше навіть не мріяли.

Майже будь-який сучасний продукт - наприклад, мобільний телефон або портативний комп'ютер - включає ресурси, навички та досвід, зібрані з усього світу. Дизайнери можуть жити в Каліфорнії, але виробництвом цілком можуть керувати люди в Гонконгу, а сама продукція виробляється в Китаї. Метали та інші матеріали, що використовуються у виробі, можуть видобуватися в Азії, Австралії та Південній Америці. Продукція може перевозитися судноплавними лініями, що базуються в Греції, або авіакомпаніями, що базуються в Нідерландах. І користувачі, звичайно, є в усьому світі.

Коли люди торгують з іншими в інших країнах, вони приходять до того, щоб їх краще зрозуміти або, принаймні, поважати. Торговці не можуть дозволити собі уявити себе вищими, ніж представники інших країн чи рас. Щоб принести користь собі, їм доводиться мирно торгувати з іншими постачальниками, колегами та клієнтами. Міжнародна торгівля породжує взаєморозуміння та мир, що має свої, значніші переваги. Не дивно, що найбільш вільними та відкритими є суспільства, які мають найбільше вільної та відкритої торгівлі.

6. ВЛАСНІСТЬ ТА СПРАВЕДЛИВІСТЬ

У розділі 4 ми побачили, що „справедливість” має цілком конкретне значення – це скоріш те, як люди повинні поводитись по відношенню один до одного, а не як розподіляти винагороди між собою від своїх дій. Але правила, які регулюють поведінку людей один до одного, є складними. Збереження та дотримання цих правил поведінки вимагає певних цінностей та соціальних інститутів - таких речей, як власність, верховенство права та повага прав інших людей.

Приватна власність

Значення власності

Здатність людей володіти майном є фундаментальним для функціонування вільного суспільства. Власність на майно означає, що ви вмієте щось утримувати і контролювати, і - що найважливіше - ви маєте право виключати з цього інших. Ви можете насолоджуватися ним, здавати в оренду, продавати, дарувати або навіть знищувати, але інші люди не можуть ним користуватися чи відбирати його у вас без вашого дозволу. Ваше майно не може бути законно вилучене у вас.

Окремі особи можуть володіти майном, так само як і групи людей. Наприклад такі як сімейні пари, ділові товариства та корпорації, уряди та державні органи.

Власність не завжди є чимось фізичним і нерухомим, наприклад, ділянка землі або будівля. Це може бути щось рухоме, наприклад, сільськогосподарська тварина, вантажівка чи предмет одягу. Це може бути і щось нефізичне. Це може бути інтелектуальна власність, наприклад, торгова марка або авторське право на щось, що ви написали або записали, або патенти на щось, що ви створили. Це може включати частки в компанії, борг, який вам хтось винен, або ваші заощадження. Це може бути лізинг чужої землі на певний час або право радіостанції використовувати певну частоту. Власність - це не обов'язково щось фіксоване чи фізичне.

Власність також можна створити. Вантажівка або предмет одягу складаються із частин, які створюють предмет власності.

Сільськогосподарську тварину розводять і вирощують до зрілості. Люди пишуть нові книги та розробляють нові ощадні пакети. Цифрові технології дозволили створити величезну кількість мобільних телефонних каналів - абсолютно нову форму власності.

Важливо те, що ваше майно також включає ваші права на власне тіло та ваше право користуватися плодами власної праці. У вільному суспільстві вас не можуть заарештувати і ув'язнити без поважних причин. Вас не можуть законно змусити працювати на когось іншого. Також іншим не дозволяється красти те, що ви створили завдяки власній майстерності, таланту, знанням чи зусиллям.

Власність і прогрес

Інститут приватної власності старий як людство, хоча його не завжди поважали. У стародавній Спарті зневажали ідею особистого майна. Зовсім недавно такі країни, як Росія та Китай, експериментували з колективною власністю на фермах та фабриках. Але лише з поступовим прийняттям приватної власності та її захистом з'явилася сучасна торгівля, яка принесла величезне збільшення багатства серед країн, що займаються торгівлею.

Легко зрозуміти, чому так. Еколог Гаррет Хардін писав про «трагедію кумун»¹. Коли люди володіють ресурсом, вони набагато більше зацікавлені в його збереженні та догляді, ніж якщо вони не мають нічого. Землі, що перебувають у приватній власності, краще обробляються, ніж ті, що обробляються колективно. Загальні сходові клітки та майданчики житлових будинків часто бувають брудними та напівзруйнованими, хоча окремі квартири можуть бути чудово у чудовому стані. Люди не розуміють, чому їм слід витратити час і сили на те, що їм не належить, оскільки інші люди отримують користь, навіть якщо вони не прикладуть жодних зусиль.

Захист власності та повага права на власність дозволяють людям нарощувати виробничий капітал. Фермери частіше садять насіння, обробляють врожаї та купують трактори, якщо в кінцевому результаті урожай належить їм.

Підприємці частіше ризикують інвестувати в заводи, обладнання та виробничі мережі, якщо вони самі можуть вирішити, як використовуватися це майно, і знають, що інші не мають права ним користуватися. Якщо права власності захищаються та поважаються, люди нарощують виробничий капітал, а продуктивність зростає, що

допомагає всьому суспільству. Але якщо майно можуть вкрасти або знищити інші, або хтось інший може взяти те, що виробляється, для людей немає стимулу вкладати свою майстерність, час, гроші, зусилля та досвід у виробництво. Таким чином страждає все суспільство.

Майнові та інші права

Права і свободи, якими користуються люди у вільному суспільстві, закріплені в інституті власності. Без приватної власності не може бути прав і свободи.

Візьмемо, наприклад, право людей вільно висловлюватися, спілкуватися з іншими та брати участь у політичному процесі. Якби не було приватної власності - скажімо, якби якийсь уряд контролював усі ресурси - як кандидати могли проводити виборчу кампанію? Щоб донести свої ідеї, їм потрібно найняти зали засідань, друкувати листівки та медійно озвучувати свої погляди. Але якщо б уряд володів усіма місцями зустрічей, контролював постачання друку та паперу та керував засобами масової інформації, це могло б зупинити будь-яку кампанію в два рахунки ². (Дійсно, якщо кандидат критикував уряд чи його політику, шанс що таке трапиться дуже великий.) Гірше того, якби люди не нічим не володіли, ніщо не завадило б уряду закривати роти своїм критикам, арештовуючи або навіть вбиваючи їх. (Це звучить шокує, але таких прикладів є надто багато.)

Без власності немає справедливості. Якщо у вас немає прав на власне тіло, працю і майно, вони можуть з легкістю бути відібрані у вас без відшкодування. Якщо ви не маєте права на своє тіло, вас можуть самовільно заарештувати, ув'язнити та вбити; якщо ви не маєте права на свою працю, ви можеш бути поневоленим; якщо ви не маєте права на свої володіння, вас можуть пограбувати. Не було б захисту від несправедливості.

Моральна вигода від власності

Власність та захист майнових прав дають людям вирішальний буфер проти влади та чужого примусу. Володіння власністю надає людям можливість захищати себе та приймати власні рішення, складати власні плани, переслідувати власні амбіції та висловлювати

власні думки, не піддаючись свавільній волі інших - урядів чи приватних осіб.

Власність та правила торгівлі та обміну, які з цього виходять, також дозволяють людям мирно співпрацювати з вигодою для всіх. Це дозволяє їм жити поруч один з одним і ділитися природними ресурсами та плодами своєї праці згідно з узгодженими правилами, без суперечок, насильства та примусу.

Власність не тільки сприяє мирній співпраці; це робить співпрацю необхідною для кожного, хто хоче покращити власні умови існування. Люди не можуть просто силою взяти те, що хочуть. Передавати майно - продавати, здавати в лізинг, ділитися, здавати в оренду або віддавати - можна лише за згодою власника. Більш вільні суспільства мають потужні механізми захисту цього важливого права, такі як правила виплати боргів та дотримання контрактів. Вільні люди вважають це більш моральним способом передачі ресурсів, ніж насильницький спосіб, чи шлях шахрайства.

Частка в суспільстві

Від володінням майном вииграють не тільки його власники. Сприяючи інвестиціям, створенню капіталу та торгівлі, все суспільство виграє. Наприклад, жителі міст, не маючи власної землі, годуються завдяки вмотивованим фермерам вирощувати свої врожаї та добровільно торгувати ними із клієнтами. Це завдяки правам фермерів на право власності на свою землю та врожаї. І результат вражає контрастом із країнами, в яких права власності не були захищені - наприклад, у Зімбабве часів Роберта Мугабе, де людям пропонувалось окупувати землю відомих фермерів як свою власну. Оскільки (в основному білошкірі) фермери втікали, результатом стало не більше процвітання, а менше: без чітких правил землеволодінням виробництво впало, а жителі міст відчували нестачу продовольства.

Тому у вільному суспільстві захист прав власності людей є важливим обов'язком уряду. Це допомагає людям захиститися від примусу з боку злочинців а також могутньої чи заможної еліти. Інститут приватної власності дає кожному частку у суспільстві та зацікавленість у мирній співпраці. Кожна людина отримує майнові права, які заохочують належне управління та ефективне використання власних ресурсів, що дозволяє нарощувати та підтримувати

виробничий капітал. Володіння власністю у вільному суспільстві не є особливим привілеєм невеликої кількості людей. Воно відкрите для всіх і приносить користь усім.

Правила справедливості

Пошук справедливості

Справедливість посилається на правила, за якими йдуть або винагороди або покарання. Вона базується на загальнолюдських почуттях того, на що люди заслуговують в результаті своїх дій. Наприклад, якщо особа навмисно завдає шкоди іншим, більшість людей погоджуються, що вони повинні компенсувати жертві збитки та за свій злочин отримати покаранням.

Правила справедливості - це не те, що ми можемо вигадати самі. Вони є частиною самої нашої природи. Деякі люди вірять, що цей «природний закон» дано нам нашим Творцем і відкривається нам через нашу релігію.

Інші, такі як Нобелівський економіст і філософ Ф. А. Хайєк, дотримуються еволюційної точки зору, стверджуючи, що правила справедливості вирости разом з нами, оскільки вони допомагають нам мирно співіснувати як соціальним істотам. У будь-якому випадку, здається, ми маємо природні почуття справедливості, які допомагають сприяти співпраці та ефективному функціонуванню людського суспільства. Якби ми не мали таких почуттів і не відчували несправедливості - якби ми не вживали заходів, коли людей обкрадали або вбивали, скажімо - ми б не прожили так довго.

Отже, законодавча та судова влада вільного суспільства не можуть диктувати, якою має бути справедливість. Будь-які правила, про які вони могли б мріяти, навряд чи спрацюють краще, ніж ті, що є частиною нашої природи. Все, на що вони можуть сподіватися, - це виявлення норм справедливості³.

Це можна побачити в роботі загального права або місцевих правових систем. Спори між особами - наприклад, межові суперечки між сусідами - передаються до суду. Суд повинен вирішити, який результат буде справедливим, враховуючи конкретні обставини справи. Інший межевий спір може бути подібним у деяких аспектах, але не в інших, і суд повинен зробити ще одну спробу знайти

справедливий результат. Судді не приймають рішення довільно. Вони застосовують давно прийняті принципи до кожної нової ситуації. І завдяки довгому процесу такого тестування поступово з'являється загальне розуміння того, яка поведінка між сусідами вважається справедливою, а яка - несправедливою.

Справедливість - це не закон, мораль чи рівність

Фундаментальною особливістю норм справедливості у вільному суспільстві є те, що вони повинні поширюватися однаково на всіх. З різними людьми за однакових обставин слід поводитися однаково. Закони та справедливість не завжди одне і те ж. Наприклад, закони не завжди можуть поводитися з людьми однаково. Їх можуть створювати еліти саме для того, щоб допомогти друзям і нашкодити ворогам. Це несправедливі закони.

Так само справедливість і мораль не є одним і тим же. Багато людей можуть вважати передшлюбний секс надзвичайно аморальним. Але це не робить його несправедливим. Такі спільно погоджені дії нікому іншому не шкодять; отже, згідно з правилом «не нашкодь», є несправедливим карати, хто приймає таке рішення. Знову ж таки, закони, які роблять це, є несправедливими законами. Якщо закон може карати людей лише за те, що треті особи вважають таку поведінку образливою, ні для кого з нас не залишиться свободи.

Рівність, так само, не є тим самим, що справедливість. Нерівне суспільство може бути дуже трохи настільки ж справедливим, як і рівне. За умови, що люди отримують своє майно законно і без примусу, вони діють абсолютно справедливо.

Деякі критики приватної власності кажуть, що власність могла виникнути лише в результаті крадіжки. Це не правда. Перші люди, які могли заявити претензії на частину невикористаної та нікому не потрібної пустелі, не завдали шкоди нікому іншому. Якщо тоді вони отримали користь, обробляючи її або виявляючи під нею дорогоцінні мінерали, це їх удача: ніхто інший не залишився в гіршому положенні, тож несправедливості не було. Подібним чином, якщо підприємець винаходить новий продукт або процес і стає багатим, продаючи його бажаним покупцям, ніхто не постраждав: навпаки, весь світ отримує користь від інновації.

Здійснення правосуддя

Ключовою метою вільного суспільства є мінімізація застосування сили. Але правосуддя повинно якось здійснюватися. Якщо люди завдають шкоди іншим, ми очікуємо, що вони будуть покарані, скажімо штрафом або ув'язненням. Це означає застосування сили проти злочинця. Якщо правосуддя повинна взяти гору, певний примус неминучий.

Вільне суспільство вирішує цю дилему шляхом надання монополії на примус цивільній владі. Тільки вони можуть застосовувати силу, та й то лише для здійснення правосуддя та захисту громадян від внутрішніх та зовнішніх ворогів. Застосування сили іншими особами заборонено.

Якщо уряд має монополію на силу, вона має бути суворо обмеженою. Уряди складаються з людей, і жодній людині не можна довірити безпристрасне володіння примусовою владою. Спокуса використовувати її заради власних інтересів занадто велика. Відповідно, система правосуддя вільного суспільства включає суворі правила, які обмежують примусову владу влади. Наприклад, повинні бути чіткі правила щодо повноважень органів влади щодо розслідування та арешту, про те, як розглядаються справи та про те, як визначаються покарання. Ці процедурні правила стосуються того, як приймаються рішення, а не того, що вирішується. Цих правил потрібно дотримуватися, щоб судовий процес міг вважатися справедливим та безпристрасним.

Загрози справедливості

Ці рамки повинні бути надійними, щоб не переслідувати несправедливо людей примусовою силою влади. Адже за них легко вийти, навіть тим, хто вважає, що діє в інтересах правосуддя. Наприклад, судді іноді вважають, що їхня робота полягає у справедливому результаті, а не у дотриманні процесуальних правил. Але така судова активність ставить особисті думки суддів вище справедливості. Це також робить результат судового провадження непередбачуваним: до одного і того ж правопорушення можуть бути застосовані різні покарання, залежно від судді. І це надає тим, хто при владі, більший вплив на результати судочинства: якщо вони можуть підкупити або залякати суддів, вони можуть змінити вирок. Але якщо

існують тверді процедурні правила, яких слід дотримуватися в кожному випадку, такий вплив зменшується. Це ключовий захист для тих, хто звертається до суду.

Іншим підходом, який підриває здійснення правосуддя, є ідея „соціальної справедливості”. Навмисне створення більш рівного розподілу багатства та доходів суперечить принципам власності та справедливості. Щоб створити рівний розподіл, у одних людей треба відібрати майно та передано іншим. Правила власності, які дають людям право зберігати власність та розпоряджатися нею, як вони вирішать, повинні бути розірвані. Знову ж таки, як тільки ми надаємо владі таку можливість, ніхто не залишається застрахованим. Підприємству також буде гірко: чому хтось повинен ризикувати та витратити зусилля на придбання майна, якщо влада може його конфіскувати?

Однак точні правила, які повинні застосовуватися до права власності, не завжди очевидні. Чи дає мені право власності на ділянку землі право на експлуатацію корисних копалин під нею? Чи дозволяє воно мені забороняти людям літати над нею на літаку? Чи можу я запобігти забрудненню «мого» повітря фабрикою, розташованою поблизу? Ці деталі повинні бути визначені.⁴ А у вільному суспільстві ці правила постійно перевіряють і вдосконалюють у судах безпристрасні судді, які намагаються лише визначити, якими насправді є правила справедливості.

Природна справедливість

У вільному суспільстві всі законотворчі та правоохоронні органи повинні слідувати принципам справедливості - принципам, настільки глибоко вкоріненим у нашій людяності, що їх називають природною справедливістю.

По-перше, закон повинен бути відомим, чітким і надійним. Якщо закон є таємним або постійно змінюється, люди не можуть знати, чи порушують його, і тому не можуть захистити себе від судового переслідування.

Закони також повинні бути передбачуваними. Особи повинні мати можливість зрозуміти, де закони застосовуються, а де ні, і

якими будуть наслідки їх порушення. Навіть у нібито вільних суспільствах закони часто вводяться з однією метою - наприклад, для протидії тероризму чи організованій злочинності - а потім використовуються для зовсім іншого. Громадяни можуть опинитися під суворим покаранням за фактично незначні правопорушення.

По-друге, закони не можуть мати ретроспективну силу. Вони можуть застосовуватися лише до майбутніх дій. В іншому випадку люди можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності за дії, які були цілком законними, коли вони їх вчиняли. Знову ж таки, нібито вільні суспільства зазнають невдачі в цьому. Наприклад, закон Великобританії 2008 року, який забороняє певні схеми уникнення податків, вносив зміни до попереднього законодавства таким чином, що накладав податкове зобов'язання на 3000 осіб, які на той час не діяли незаконно.

Третім правилом справедливості є те, що закон не може вимагати від людей робити щось нездійсненне, оскільки це теж унеможливорює уникнення порушень закону. Навіть нібито вільні країни також не проходять це випробування, особливо там, де закони суперечать: таким чином протипожежні норми можуть вимагати від власника встановлення протипожежних сходів на будівлі, пояку яких закони планування забороняють - отже, власник порушує закон в будь-якому з випадків. Ще більш тривожним є те, що несправедливі уряди можуть використовувати навмисно нездійсненні закони для переслідування своїх опонентів.

Іншим ключовим правилом природної справедливості є презумпція невинуватості. Ні до кого не можна ставитися як до винної особи, допоки це не доведено, навіть якщо справа проти них здається очевидною. Що найважливіше, це означає, що влада повинна довести їхню провину, а не вони довести свою невинність. Це ускладнює переслідування урядами своїх надуманих звинувачень: усі звинувачення повинні бути доведені в суді, перш ніж люди можуть бути покарані.

Останній ключовий принцип полягає в тому, що судді та суди повинні бути незалежними від політичної влади. Потрібно розподілити владу між тими, хто приймає закон, і тими, хто приймає рішення на їх основі. Судді не повинні бути лише агентами політиків: їх політичні погляди не повинні мати відношення до того, як вони ведуть справи. Якщо судді настільки близькі до політиків, що на них легко вплинути чи залякати, то судова система приходить на службу політичним інтересам,

а не справжній справедливості. У більш вільних суспільствах часто існують незалежні комісії, які призначають суддів або призначають їх довічно, що зменшує важелі впливу політиків на них.

Верховенство права

Значення верховенства права

Ніщо не відрізняє вільне від невільного суспільства чіткіше, ніж верховенство права. Це ідея того, що громадяни повинні керуватися чіткими та загальними принципами права, а не довільною примхою монархів та політиків. Законодавці не можуть просто робити те, що їм заманеться. Їх закони мають однаково поширюватися на всіх, включаючи їх самих.

Метою верховенства права є захист людей від свавільної влади. Якщо ми надаємо урядам монополію на силу, ми повинні забезпечити, щоб вона використовувалася лише для цілей, передбачувано, з належною підзвітністю, а також для загальної вигоди всього суспільства, а не якоїсь еліти.

Верховенство права також гарантує, що особи, що мають владу, зазнають тих самих кримінальних покарань за неправомірні дії, що й усі інші. Тривожна кількість країн надає своїм нинішнім і колишнім урядовим керівникам імунітет від переслідування - і в результаті значна кількість цих лідерів уникли правосуддя. Хоча існує справа щодо захисту громадських діячів - і будь-кого іншого - від необгрунтованого (або політично вмотивованого) та злочинного судового переслідування, не існує справи про надання комусь імунітету від справжнього правосуддя.

Отже, верховенство закону, скоріше, спирається на загальні та довговічні принципи ніж мінливі та довільні рішення правителів. Це гарантує нам природну справедливість за допомогою таких норм, як рівність перед законом, належний закон, незалежна судова система, сліпе правосуддя, хабеас корпус (не тримати людину тривалий час під вартою без судового розгляду), не переслідування владою (скажімо, вас знову і знову судять за одне й те саме правопорушення - так звана подвійна небезпека), презумпція невинуватості (вас не вважатимуть винним до моменту винесення вироку), а також напевність, стабільність та здійсненність законів. І що найважливіше, ті, хто приймає закони, пов'язані з усіма іншими. Суспільство не може бути

вільним, якщо деякі люди, хоч у вищому статусі, не несуть відповідальності за свої дії.

Захист верховенства права

Країни мають різні способи запобігти порушенню верховенства закону тими, хто при владі. Сюди входять письмові конституції, судовий процес, побудований на загальному праві та прецеденті, а також основне зобов'язання перед природньою справедливістю.

Письмові конституції можуть надати силу верховенству закону. Але набагато простіше створити таку конституцію при створенні нової країни, коли громадяни збираються вперше, ніж у зрілій країні, де еліти та власні інтереси вже мають вплив і, можуть створювати будь-яку нову конституцію, щоб принести користь собі.

Верховенство права також може бути підтверджено роками прецеденту, оскільки різні справи передаються до суду. Люди можуть заперечувати проти рішень законодавців та посадових осіб і перевіряти їх справедливість та законність у суді. Поступово прецедент окреслює межі офіційної влади.

Третім способом зміцнення верховенства права є сприяння дискусіям про норми справедливості та принципи, що лежать в основі соціальної гармонії. Якщо свобода слова переважає, і хтось вільний обговорювати ці ідеї, владі стає набагато важче перекрутити їх розуміння заради своєї вигоди.

Одна з ключових думок, яка впливає з обговорень верховенства права, полягає в тому, що якби люди вперше зібралися, щоб вирішити принципи, якими вони повинні керуватися, ніхто б не погодився на примус інших, за винятком способів - таких як покарання за крадіжки або насильство - які всі вони вважали б такими, що відповідають їхнім власним довгостроковим інтересам. Отже, ми можемо обґрунтовано зробити висновок, що всі вільні суспільства повинні базуватися на загальних правилах, які обмежують примус і перешкоджають можливості певних груп експлуатувати інших.

Застосування правосуддя

Які б загальні шляхи не були обрані для захисту верховенства права, існують деякі конкретні заходи, які, безумовно, допомагають.

Судді мають бути особисто, а також політично незалежними. Інакше судову систему не поважатимуть, і величезна несправедливість буде вчинена в ім'я справедливості. У багатьох країнах судді мають недостатню заробітну плату, не підзвітні і за ними складно простежити: тому вони вирішують справи на основі хабарів, а не закону. Натомість судді повинні отримувати належну оплату праці та регулярно перевірятися, щоб потреба в корупції взагалі не виникла

Система судочинства також повинна підтримуватися доброю судовою адміністрацією. У багатьох країнах можуть знадобитися місяці чи навіть роки, щоб навіть невеликий спір дійшов до суду через величезну бюрократію та відсутність мотивації у чиновників вести справи. Юридична система, заснована на прецеденті, потребує швидкого доступу до минулих справ та судових рішень, тому справи не передаються марно до суду просто тому, що відсутні записи про попередні прецеденти.

У багатьох країнах поліція також є частиною проблеми, а не її вирішенням. Через свою силу арешту та затримання вони можуть заподіяти людям велику несправедливість та ще й отримати вигоду через корупцію. Симптоматикою цього є офіцери, які накладають невеликі «штрафи» за реальні або уявні незначні правопорушення. Це стає частиною пануючої культури - як тільки приймається принцип хабарництва, немає правила, що запобігає набагато гіршим речам. Поліція повинна бути належним чином підготовлена та контролюватися, в ідеалі - незалежним агентством, уповноваженим розслідувати скарги на них та приймати рішення, щодо їх вирішення.

Подібним чином бюрократія повинна призначатися за заслугами, а не через політичну підтримку. Бюрократи повинні бути підзвітними. Прийняття рішень з політичною чи особистою вигодою повинно каратися.

Вибори повинні бути чесними, якщо переважає справедливість та верховенство права. Повинна бути свобода слова, щоб кандидати, які критикують владу, могли вистояти і висловити свою точку зору. Також повинні бути секретні бюлетені та справді незалежна виборча комісія, щоб забезпечити чесне встановлення меж виборів та чесне проведення виборів.

Справедливість та економічний прогрес

Верховенство закону має як економічне, так і соціальне значення. Щороку Світовий банк класифікує країни за простотою ведення в них бізнесу. Залучення бізнесу та інвестицій з-за кордону та полегшення правил торгівлі вдома є, звичайно, важливим фактором економічного розвитку та процвітання населення. Індекс розглядає прозорість податків та нормативних актів, рівень корупції серед чиновників, а також те, як легко люди можуть розпочати бізнес, зареєструвати власність, торгувати за кордоном, мати справу з неплатоспроможністю тощо.

Сінгапур, який є дуже вільним в економічному відношенні (хоча набагато менш вільним у соціальному відношенні), очолює світовий рейтинг протягом семи років, за ним слідують інші відносно вільні країни, такі як Гонконг, Нова Зеландія, Данія, Великобританія та США. Далі йде Республіка Корея, ще одна економічно вільна, але соціально досить обмежена країна. Вниз рейтингу потрапляють країни, де справедливість та верховенство закону є слабкими - такі як Конго, Венесуела, Зімбабве, Ірак, Камерун, Болівія та Узбекистан.

Загрози верховенству права

У багатьох країнах, особливо в країнах, що розвиваються, переважають різні системи правосуддя. Окрім законів та систем правосуддя на державному рівні, часто існують місцеві, племенні чи релігійні правові системи, а також приватне чи договірне право між приватними особами.

Корупція більш імовірна в державних системах. Місцеві, релігійні та приватні правові системи зазвичай мають набагато глибше коріння у природній справедливості, а отже, ширше визнання. Натомість державні системи часто нав'язувались колоніальними або окупаційними державами. Можливо, вони ніколи не мали великого визнання, але їхня сила та покровительство залишаються для використання корумпованою людиною.

Люди в органах державної влади та державних судових органах часто не бачать нічого поганого у використанні державної влади. Військові, поліція та чиновники беруть хабарі. Від політиків майже очікується, що вони грабуватимуть державу, щоб принести користь своїй місцевій громаді або навіть собі самим. Але те, що вважається

неправильним в особистому житті, слід розглядати як неправильне і в суспільній сфері.

У місцях, де подорожі та комунікації є складними, а місцеві проблеми є найбільш нагальними та вирішальними, поєднання систем може мати сенс. Але метою має бути те, щоб усі системи правосуддя мали повноваження та згоду з місцевими законами, ясністю та принципом державних законів та об'єктивністю верховенства права.

Права людини

Визначення прав людини

З таких роздумів про справедливість виникає ідея прав людини.⁵ Це ідея про те, що люди в силу своєї людяності отримують основні свободи - права, які, як і природне право, сприяють безперервній роботі суспільства, але й права, які визнаються універсальними (застосовуються скрізь і для всіх) і є невідчужуваними (їх не можна позбутися чи заперечувати).

Ці «права» людини краще назвати свободами людини. Вони включають такі свободи, як володіння власністю, самовизначення та самовладання власним тілом та працею, свобода пересування та розташування там, де ви виберете, та свобода сповідувати власну релігію. Їх ефект полягає в обмеженні держави в тому, як вона може поводитися з людьми.

На жаль, «права людини» часто плутають із законними правами, які забезпечуються через політичну структуру, або із соціальними та культурними нормами. Але закони, що дають працівникам оплачувані відпустки, наприклад, не є правами людини, оскільки вони не є універсальними. Вони стосуються лише робітників і лише в країнах, де така розкіш є доступною. І вони можуть бути відчужені - працівник може відмовитись від права на відпустку в обмін на гроші, не втрачаючи жодної свободи. Аналогічним чином, закони про рівну оплату праці чоловіків і жінок не є правами людини, оскільки вони є не претензією на свободу людини, а примусовою вимогою до роботодавців.

Права групи також не є правами людини. Вони не застосовуються універсально. Особливе ставлення, скажімо, до корінних народів Америки - це лише юридичні привілеї: інші люди ними не користуються. Щось не може бути «людським» правом, якщо

воно зосереджується не на людяності людей, а на їх членстві в якійсь особливій групі.

Свободи, права та обов'язки

Важливо чітко розуміти такі питання. Переплутування прав людини із соціальними нормами та юридичними привілеями дає фальшивий авторитет останнім і підриває всю ідею перших. Хоча деякі речі - рівна оплата праці, оплачувані відпустки або навіть спеціальне визнання якоїсь групи, яка знаходиться в неблагополучному положенні - можуть бути бажаними, справа в тому, що не все бажане є правом людини.

Людські «права» гарантують нашу свободу - вони не висувають примусових вимог ні до кого іншого. Наприклад, свобода слова не накладає ні на кого іншого обов'язку, крім зобов'язання її поважати. Ніхто не зобов'язаний надавати вам газетну колонку чи радіопередачу, щоб ваші погляди могли транслюватися, ані допомагати переконатися, що ви насправді говорите вільно, чи навіть слухати, що ви можете сказати.

І навпаки, в Декларації прав людини ООН перелічено „право” на безкоштовну освіту. Але безкоштовна освіта не є правом людини, оскільки це означає, що інші люди зобов'язані платити за неї. Надання освіти має витрати - на неї витрачаються час, зусилля, матеріали та гроші. У справді вільному суспільстві ніхто не може мати право безкоштовно отримувати освіту, оскільки це покладе на інших людей обов'язок забезпечувати ці ресурси. (Звичайно, багато людей можуть бути цілком готові розділити витрати: але вільне суспільство не може змусити їх це зробити).

Дуже часто люди говорять про права, не згадуючи і навіть не визнаючи прихованих зобов'язань інших людей, примусу, необхідного для їх виконання, та більшої шкоди, яку створює цей примус.

Знову ж таки, у вільних суспільствах немає права на добробут: це означало б, що одні люди зобов'язані підтримувати інших, коли єдиним зобов'язанням є не завдавати їм шкоди. Але це не означає, що бідні та інваліди проживають гірше, ніж у культурі добробуту. Податкові витрати на соціальне забезпечення можуть перешкоджати роботі та підприємництву, роблячи біднішим все суспільство, а

соціальні виплати можуть стимулювати залежність. А благодійні органи в багатому, вільному суспільстві цілком можуть підтримати тих, хто потребує, краще, ніж бюрократичні державні установи.

7 СПОНТАННЕ СУСПІЛЬСТВО

Порядок без команд

Вільне суспільство може керувати собою, не потребуючи великої держави. Це може здатися дивним, але життя рясніє такими прикладами. Як зауважує американський економіст Даніель Б. Кляйн, ви можете подумати, що роледром - із сотнею чи більше людьми від малечі до бабусь і дідусів, з прив'язаними до взуття колесами, але без шоломів, наколінників чи кваліфікації на катання на роликах, які катаються по твердій підлозі з різною швидкістю – міг би стати, цілком очікувано, причиною сотень зіткнень. Але насправді тим, хто катається вдається пройти навколо роледрому, уникаючи інших, не потребуючи офіційних обмежень швидкості, поворотників та стоп-сигналів ¹. Не потрібно, щоб якийсь планувальник чи поліцейське агентство розповідало їм, де і як швидко кататися. Слідкуючи кожен за собою, а також дотримуючись правил загальної ввічливості до інших, вони досягають взаємних інтересів, щоб розважитися, уникаючи колізій.

Ще більш вражаючим є те, що людська мова є високоструктурованою і надзвичайно корисною для нас, хоча вона не була свідомо розроблена жодною владою. Правила граматики, завдяки яким мова «працює», вирости цілком природно протягом століть, і тепер дають нам змогу розуміти одне одного. Ми дотримуємось цих правил, хоча вони і складні, і нам би було складно записати їх. Жодна урядова комісія ніколи не змогла б створити правила такої складності, ефективності та з такими тонкощами. Вони просто еволюціонували разом з нами.

Багато частин людського суспільства працюють так. Без необхідності чиновникам говорити нам, як поводитись, ми тим не менше діємо впорядковано, регулярно, передбачувано, просто дотримуючись кількох основних правил, з якими ми виростили як частиною нашої природи. Дотримуючись їх, ми створюємо величезні та надзвичайно вигідні соціальні замовлення. Наприклад, прості правила, що дозволяють мирно торгувати разом, створили міжнародну ринкову економіку, завдяки якій співпрацює весь світ.

Суспільства, що керуються правилами

Міжособистісні правила вільного суспільства дають людям набагато більшу свободу, ніж вони мають у контрольованому урядом суспільстві. Вільні особи можуть робити будь-що з багатьох речей, які, скоріше спеціально не заборонені, а не обмежуються лише кількома речами, які влада спеціально дозволяє. Це означає, що вільні суспільства можуть бути набагато гнучкішими та адаптивнішими, легко реагувати на мінливі обставини, а не чекати замовлень.

Ці правила, такі як правила володіння власністю в ринковій економіці, втілюють своєрідну мудрість, виявлену роками про те, що працює, а що ні. Вони пристосовуються і змінюються в міру зміни обставин, відображаючи уроки спроб і помилок протягом багатьох років і мільйони людських взаємодій. Вони включають норми поведінки про те, як поводитися з іншими людьми, юридичні норми, які намагаються письмово виразити природний закон, та загальне право, яке побудоване на великій кількості тестових справ.

Це спонтанне суспільство, яке керується правилами, є не тільки більш креативним та адаптивним; воно може бути набагато складнішим, ніж те, яким керують централізовано. Як і мова, воно може бути настільки складним, що ніхто з нас навіть не може описати всі її правила - і все ж таки працювати дуже добре. Суспільство, засноване на розпорядженнях якоїсь влади, неминуче обмежується, як за розміром, так і за характером, до того, що ті, хто має кілька владних повноважень, можуть крутити ними, як забажають. Але суспільство, яке базується на правилах, побудованих в результаті мільйонів людських взаємодій протягом тисяч років, містить набагато ширшу і глибшу мудрість. Суспільство, що керується централізовано, покладається на обмежену мудрість небагатьох; суспільство, кероване правилами, містить мудрість багатьох людей.

Звідси помилка, яку часто допускають державні органи, що вони можуть планувати суспільство чи економіку краще та раціональніше, ніж повсякденні правила соціальної та економічної взаємодії. Відкидаючи та перекручуючи мудрість, що міститься в цій складній системі правління, вони незмінно погіршують ситуацію.

Розпорошені знання та сила/влада

Властива мудрість самоутвореного суспільства, керованого правилами, не існує в якомусь центрі. Вона живе серед мільйонів людей та в їхньому повсякденному житті. Оскільки влада розпорошена, ці люди можуть спробувати власні, невеликі експерименти в житті. Вони можуть ризикувати та робити те, що не загрожує нікому, крім них самих. Але якщо ці ризики окуповуються, ними можуть скористатися всі і ще й отримати якусь вигоду. Це сприяє експериментам та адаптації до мінливих обставин, надаючи самоутвореному суспільству більше шансів на успіх у світі змін. І навпаки, державні органи приймають рішення за всіх і тим самим ризикують життям і статками кожного. Тому їм доводиться діяти консервативніше, ніж вільним людям, - або ризикувати допустит масові помилки. І як результат, невільні суспільства адаптуються повільніше та менш успішно.

Звичайно, таке суспільство та економіка ніколи не можуть бути ідеальними. Вони є продуктом людських дій (хоча й не розробленими людьми), і люди ніколи не бувають досконаліми. Наприклад, ми не можемо передбачити майбутнє, тому робимо помилки, намагаючись пристосуватися до нього. І інформація, якою володіє кожен із нас, є неминуче частковою та локальною. Але у світі вільної людської взаємодії ця часткова та локальна інформація рухає надзвичайно розумним та адаптивним суспільством та економікою.

У вільному суспільстві люди повинні самі з'ясувати, як найкраще адаптуватися до інших людей - які, в свою чергу, намагаються пристосуватися до вчинків усіх інших. Це швидше схоже на жваву залізничну станцію в час пік, коли кожен намагається пробитися до одного з багатьох виходів, або заходить до одного з ряду входів і намагається дістатися до свого конкретного поїзда. Кожен з них впевнено кудись прямуює, незважаючи на те, що прямого шляху, скоріш за все, не буде. Їм доводиться маневрувати навколо інших людей, котрі намагаються зробити все те саме, змінюючи напрямок, коли інші ступають на їхній шлях. Це може виглядати як хаос, але насправді кожен добирається до місця призначення без конфлікту. Якби якийсь орган влади мав точно сказати кожному із сотень чи тисяч людей на станції, куди і коли рухатися, то пройшли би години чи навіть дні, перш ніж хтось із них кудись дістався. Проблема занадто складна, щоб її вирішити централізовано. Але стихійне суспільство вирішує це легко і в реальному часі.

Терпимість

Значення терпимості

Таким чином, люди у вільному суспільстві повинні пристосовуватися до дій інших. Тому важливо, щоб люди виявляли толерантність до інших - у тому числі до тих, з чиїми діями та способом життя вони не погоджуються або навіть вважають шокуючими. У вільному суспільстві ми не можемо перешкодити комусь щось робити лише тому, що нам це не подобається. Ми можемо втрутитися, лише якщо їхні дії завдали або можуть завдати шкоди іншим. Джон Стюарт Мілл чітко усвідомлював, що означає фізична шкода. Якби "шкода" включала такі речі, як шок, моральне обурення чи збентеження, то майже кожен вчинок міг бути заборонений і взагалі не було б свободи. У будь-якому випадку, моральному обуренню тих, хто хотів би заборонити таку поведінку, відповідало б моральне обурення тих, хто обурився за приборкання своєї свободи практикувати її. Якою б чисельною чи емоційною не була кожна зі сторін, все одно немає об'єктивного способу прийняття рішення між ними. І оскільки вільне суспільство не дозволяє вирішувати суперечки застосовуючи силу, кожна сторона просто повинна терпіти думки, поведінку та спосіб життя інших.

Це не те саме, що моральна байдужість. Батьки, які не перешкоджають поганій поведінці дитини, будуть поводитися не толерантно, а нехтуватимуть моральним вихованням дитини. Якщо дорослі поведуться в такий спосіб, що ми вважаємо шокуючим, ми маємо повне право сказати про це і спробувати переконати їх діяти інакше - хоча і не змушувати.

Толерантність не є тим самим, що і моральний релятивізм - ідея про те, що вся мораль однаково справедлива, оскільки люди мають різне уявлення про моральність. Крім того, немає об'єктивного способу визначити це поняття між ними. Ми маємо повне право вірити, що наші власні моральні чи релігійні норми кращі за чужі, але не нав'язувати свої ідеї комусь іншому.

Терпимість, гетерогенність та вибір

Толерувати інших може бути важко, коли населення стає дедалі неодноріднішим. Спрощення міжнародних подорожей, падіння імміграційних бар'єрів та глобалізованіша економіка - лише деякі з причин, чому населення багатьох країн набагато різноманітніше, ніж було кілька десятиліть тому.

Деякі люди стверджують, що більший вибір призведе до того, що різні расові, культурні, національні, мовні чи релігійні групи стануть ще більш відокремленими, посилюючи напруженість, яка підриватиме толерантність. Наприклад, батьки можуть хотіти, щоб їхні діти росли разом з іншими людьми однієї раси, і якщо вони зможуть вибрати школу за цією ознакою, то шанси на сегрегацію зростуть, ніж якщо діти просто повинні будуть відвідувати школу, визначену державними органами. Насправді школи, швидше за все, будуть менш інтегрованими, коли уряд призначить їх місцерозташування, оскільки дітей зазвичай відправляють до найближчої школи. І оскільки люди тієї самої етнічної групи, як правило, живуть поруч один з одним, школа відобразить цю відсутність поєднання. Але якщо батьки можуть обирати школи, вони цілком можуть обрати школи в інших районах або за якоюсь іншою характеристикою, яку вони цінують більше, ніж етнічна приналежність, наприклад, академічні, музичні чи мовні здібності своїх дітей.

Етнічна сегрегація є цілком природною, і люди, як правило, вибирають своїх друзів та колег по роботі з тієї ж групи. Але є значна різниця між цим і нетерпимістю до інших спільнот. Найгірша етнічна напруженість спостерігається в місцях, де одним групам відмовляють у правах та надають переваги іншим - іншими словами, коли порушуються основні принципи вільного суспільства.

Фундаменталістська загроза толерантності

Найбільшою загрозою для толерування інших є моральний, ідеологічний чи релігійний фундаменталізм. Скажімо, багато людей з твердими релігійними поглядами можуть вважати гомосексуалізм чи передшлюбні сексуальні стосунки огидними, ганебними, шокуючими чи аморальними. Вони цілком можуть розглядати такі речі, як святотатство, створення образів божества, заперечення релігійних текстів, відмова від морального кодексу релігії або дотримання якоїсь

іншої релігії як чисте зло. Це було б для них достатньою причиною для заборони та покарання такої поведінки.

Але наскільки б огидними чи шокуючими вчинки одних людей здавалися іншим, і хоч би яким злісним вони не були відповідно до релігійної ознаки, ніхто не має влади заборонити їх у вільному суспільстві, якщо вони фізично не завдають шкоди іншим або не погрожують це зробити. Знову ж таки, це не заважає представникам релігії критикувати ці дії та сперечатися проти них, ані виключати своїх представників з релігійної громади - за умови, що нічого з цього не обертається залякуванням чи реальною шкодою. Але також не дозволяється нікому, включно з урядами, стримувати, цензурувати, арештовувати, ув'язнювати, катувати, калічити, засилати чи страчувати будь-кого чи групу осіб за ці погляди та дії.

Основоположні тексти багатьох світових релігій охоплюють терпимість до інших, хоча в деяких випадках влада трактує їх по-різному для своїх цілей. Іноземні держави, які окупували територію, часто окупували і її релігію, перенаправляючи її моральні та судові кодекси на виправдання та служіння власній адміністрації. Деякі тоталітарні уряди навіть намагалися повністю придушити релігію, розглядаючи її як суперника власної ідеології та могутності. Але у вільному суспільстві не має значення чи фундаменталізм, про який йдеться, релігійний чи ідеологічний. Він все ще не дає повноважень придушувати інших, чиї дії, мораль, релігія чи ідеологія відрізняються.

Політкоректність

Існує й інша загроза толерантності: політична коректність. Тут соціальний та політичний тиск здійснюється на людей, щоб вони сприйняли позиції та думки певної еліти. Як правило, тих, хто не погоджується з переважаючою думкою, карикатурирують як розбещених чи злих, з метою зобразити їхні переконання як розбещені чи злі. Це дозволяє зручно відхилити ці думки, а не обговорювати їх. Це також створює ілюзію про те, що погляди еліти є непохитнішими, ніж вони є насправді.

Цей процес спирається на тонку форму примусу, при якому люди з відмінними думками зображуються в такий спосіб, щоб їм стає важко пробитися в суспільстві. Наприклад, викладачам, які ставлять під сумнів докази техногенних змін клімату, може бути

відмовлено у працевлаштуванні чи підвищенні в університетах. У вільному суспільстві роботодавці, звичайно, не зобов'язані наймати людей, з якими вони не згодні; ЗМІ також не зобов'язані повідомляти суперечливі теорії. Але там, де навчальні заклади або ЗМІ є урядовими монополіями або майже монополістами, це виключення людей з поглядами меншин прирівнюється до справжньому придушення.

Терпимість і пошуки істини

Толерантність у вільному суспільстві виходить далеко за рамки терпимості до релігійних чи ідеологічних відмінностей. Наприклад, вона включає свободу вираження поглядів - у мові, письмі, ефірі чи будь-якому іншому носії інформації, що, в свою чергу, означає відсутність цензури.

Деякі люди можуть сприймати світ без цензури як глибоко тривожний. Багато хто може бути глибоко вражений словами, образами, аргументами та ідеями, які можна висувати в такому вільному світі. Але у вільному суспільстві ми не маємо права перешкоджати свободі слова та блокувати думки людей, навіть якщо майже всі ми не згодні зі сказаним, вважаємо це образливим чи аморальним.

Звичайно, є деякі випадки обмеження свободи слова, якщо сказане викликає небезпеку для інших - наприклад, крик "Стріляй!" в театрі. Ми могли б законно покарати того, хто недобросовісно ризикував нанести шкоду людям в такий спосіб. Подібним чином ми захищаємо дітей від слів чи зображень, які, на нашу думку, можуть їм нашкодити. Скажімо, ми не можемо дозволити появу явної реклами наркотиків на рекламних щитах біля шкіл. Також існує вагомий аргумент для надання людям інформації - наприклад, про класифікацію фільмів - щоб вони мимоволі не натрапили на речі, які могли б їх збентежити.

Це дуже відрізняється від прямої цензури - запобігання тому, щоб певні слова, образи, аргументи та ідеї взагалі виходили в ефір. Не може бути такої цензури в справді вільному суспільстві, оскільки вільне суспільство базується на відкритості та виборі. Люди повинні знати про доступні для них варіанти, якщо хочуть раціонально вибирати та випробувати нові ідеї, які можуть покращити майбутнє

кожного. Цензура закриває ці варіанти та вибір і тим самим відмовляє нам у прогресі.

Також ми не можемо довіряти цензорам. Правда та влада - це дві різні речі. Влада може мати свої власні причини - наприклад, самозбереження - для заборони поширення певних ідей. Але навіть якщо цензори мають в основі інтереси громадськості, вони не є безпомилковими. Вони не мають монополії на мудрість, не мають особливих знань про те, що є правдою, а що ні. Тільки суперечки, наведення аргументів та досвід визначають її. Цензори можуть придушити правду просто помилково. Вони ніколи не можуть бути впевнені, що не придушують ідеї, які з часом виявляться правильними. Деякі ідеї можуть бути здебільшого помилковими, і все ж містити певну міру істини, яку аргумент може проявити. Істинність інших ідей може стати очевидною лише з часом.

Шлях до того, щоб ми не відкидали правдивих та корисних ідей, - дозволити всім ідеям виходити в ефір, переконавшись, що їхні достоїнства або недоліки будуть виявлені шляхом обговорення. Це означає дозволити людям аргументувати свої ідеї, навіть з питань, які більшість вважає усталеними. Істину можна зміцнити лише таким змаганням. Саме з цієї причини з 1587 до 1983 р. римська католицька церква призначала «адвоката диявола» для розгляду справи проти людини, призначеної святим. Корисно виставити наші переконання під сумнів. Якщо ми вважаємо, що інші помиляються у своїх поглядах, ці погляди слід сприймати і спростовувати, а не замовчувати.

Починаючи з Сократа, історія завалена прикладами людей, яких переслідували за їхні погляди. Такі переслідування часто змушують людей мовчати, хоча згодом їх ідеї підтверджуються.

Побоюючись гніву римо-католицької церкви, Миколай Коперник не опублікував свою революційну теорію про те, що планети обертаються навколо Сонця до самої його смерті в 1543 році. Інквізиція судила його послідовника Галілео Галілея, який решту днів провів під домашнім арештом. Таке залякування пригнічує правду, дискусії та прогрес. Це шкодить суспільству, а також єретикам, яких переслідують.

Якщо ми просто приймаємо переважаючі ідеї, не допускаючи аргументів, ці ідеї опираються на дуже ненадійний фундамент. Їх прийняття є некритичним. Вони стають банальностями, а не

значущими істинами. І коли нові ідеї врешті-решт прорвуться, це, швидше за все, буде жорстоким і руйнівним.

Нас може вибити з колії, коли люди говорять речі, з якими ми по суті не погоджуємось, висловлюють ідеї, які, на нашу думку, є глибоко помилковими, роблять речі, які ми вважаємо глибоко шокуючими, або навіть зневажають наші моральні та релігійні переконання. Але наша терпимість до цих речей свідчить про нашу прихильність свободі і нашу віру в те, що ми робимо більший прогрес і швидше відкриваємо нові істини, дозволяючи обговорювати, а не придушувати різні ідеї.

Заборони

Ми були б розлючені, якби багато з речей, якими ми насолоджуємось у своєму повсякденному існуванні, були б заборонені. На жаль, багато з них уже підпадають під цю категорію.²

Правило заборони на шкоду говорить, що ми не маємо права запобігати діям, якщо вони не завдають шкоди чи не загрожують іншим. Але багато видів діяльності заборонені на тій підставі, що вони завдають шкоди тим, хто нею займаються. Це є аргументацією заборони прийому наркотиків, куріння, алкоголю та багато іншого. Біда в тому, що виправдання порятунку людей від заповідання собі шкоди дозволило б заборонити практично будь-яку діяльність. Занадто очевидно стверджувати, що люди заповідують собі шкоду чи ризикують своїм здоров'ям, вживаючи солодкі напої, чи жирну їжу, беручи участь у небезпечних видах спорту, займаючись проституцією чи будучи гомосексуалістом, приймаючися інші релігії. З огляду на кількість людей, які аргументують саме ці речі, після втрати принципу не проходить багато часу перш ніж придушиться сама свобода.

Заборони часто також мають практичні руйнівні результати. Загнавши попит на певні речі в підпілля, їх стає важче моніторити і контролювати, і злочинці можуть залучатися до їх постачі. Наприклад, Сполучені Штати все ще страждають від присутності кримінальної мафії, влада якої зросла в роки сухого закону століття тому, коли постачання алкоголю було кримінальним злочином. Тривала незаконність азартних ігор та проституції у більшості районів США сприяла подальшому розвитку таких злочинних елементів, які із задоволенням надають ці послуги, щоб задовольнити попит на них.

Заборони також ускладнюють людям розуміння наслідків їхньої поведінки. Люди все ще вживають наркотики, але якщо наркотики є незаконними, стає важче отримати хорошу інформацію про їх безпеку. Користувачам також важко перевірити якість того, що вони купують. Людям, які потрапляють у залежність від наркотиків, стає складно звертатися за медичною або соціальною допомогою, оскільки це означає визнати власну злочинність. І люди піддаються іншим ризикам, таким як ризику заразитися СНІДом від зараженої нестерилізованої голки, оскільки незаконність наркотиків унеможливає їх приймання в безпечному середовищі. Результатом є те, що значна, якщо не більша шкода, яку завдають наркотики, пов'язана з тим, що вони є незаконними.³

Таким чином, такі заборони передбачають кримінальну відповідальність для чесних людей для яких вживання наркотиків для відпочинку, азартної гри або вживання алкоголю вдома з друзями, жодним чином не несе шкоди іншим. А порушивши закон тривіальними правопорушеннями, вони можуть ризикувати більш серйозними та потенційно шкідливими.

Питання: Чи варто захищати людей від них же самих?

Ні. Ви хочете бути захищеним від себе самого? Чи ви вважаєте, що вам слід приймати власні рішення щодо того, як прожити своє життя? Дозвіл урядам вирішувати, що для нас добре і що погано, неефективний: ми в набагато вигіднішому положенні, ніж далекі чиновники, щоб судити про ризики, які ми беремо на себе. І це небезпечно: уряди можуть почати з заборони речей, які, на думку всіх, є шкідливими, але як тільки принцип поступиться, вони можуть заборонити все.

Чи слід заважати нам приймати кокаїн, палити тютюн, вживати алкоголь чи жирну їжу або пити солодкі напої? Чи ми повинні бути змушені законом займатися фізичними вправами, кидати небезпечні види спорту і відвідувати церкву? Чи нам заборонено читати «небезпечні» книги або критикувати наших правителів? Відповідь у вільному суспільстві - ні. Якщо люди ображають нашу мораль або роблять щось небезпечно, ми повинні їм це сказати. Але поки вони не завдають шкоди комусь іншому, ми не маємо права їх зупиняти.

Заборони майже ніколи не працюють. Заборона алкоголю в Сполучених Штатах просто загнала пияцтво в ті місця, де його не можна контролювати. Суворі закони про наркотики та великі штрафи за торгівлю наркотиками у всьому світі не завадили торгівлі, яка, за оцінками, вартує багатьох сотень мільярдів доларів.

Спроба викоринити звичну поведінку марнотратна. І це загроза свободі, оскільки для того, щоб якимось вплинути, потрібен масивний апарат моніторингу та правозастосування. Це просто відволікає ресурси правоохоронних органів від розслідування та переслідування справді шкідливих правопорушень. Це також відкриває можливості для корупції серед поліції та судів; навіть незважаючи на те, що азартними іграми чи вживанням наркотиків може бути заповдіяна незначна чи ніяка шкода іншим, покарання може бути великим, що дозволяє чиновникам отримувати великі хабарі від причетних осіб.

Публічна та приватна поведінка

Правила вільного суспільства регулюють поведінку громадськості - як люди поведуться по відношенню до інших. Але приватна поведінка, що зачіпає лише зацікавлену особу, залишається в приватній сфері. Це стає юридичною справою лише в тому випадку, коли завдає шкоди іншим.

Проте у вільному суспільстві потрібно бути дуже обережним, щоб фактична шкода чи ризик заповдіяння шкоди був справжнім. Чи слід дозволяти людям продавати отрути? З огляду на те, що отрути мають багато видів використання, які не завдають шкоди людині, більша шкода може бути заповдіяна заборонаю їх продажу, ніж дозволом. Цілоком може бути реєстрація імен тих, хто продає та купує отрути, щоб потенційні правопорушники знали, що їх, ймовірно, можуть виявити; але не більше того.⁴

Чи повинно існувати правило проти публічного пияцтва? Або проти функціонування публічних будинків чи гральних закладів? Так, якщо вони спричиняють насильство, саме тому багато країн вирішують ліцензувати ці види діяльності. Але здебільшого ця діяльність стосується лише зацікавлених людей. Інші люди можуть викликати огиду від думки про них, але якщо ми дозволимо заборонити діяльність на підставі чого-небудь, крім об'єктивної шкоди, заповдіяної іншим людям, жодна людська діяльність не

застрахована від моралістів. Чи слід дозволяти людям торгувати у релігійні свята? Або займатися багатоженством? Це їх власна справа, а не наша; це не шкодить нікому іншому. Закони вільного суспільства існують для збереження і розширення свободи особистості, а не для нав'язування моралі одних людей іншим.

Тим не менше, у вільному суспільстві людям дозволяється встановлювати власні правила щодо свого майна за умови, що правило «не нашкодь» не порушується. У багатьох країнах деякі громадські приміщення (наприклад, торгові центри) перебувають у приватній власності, а не контролюються політичною владою. Так, у 2005 році торговий центр Bluewater на південному сході Англії заборонив лаятися, палити, роздавати листівки та носити одяг, що закриває обличчя (наприклад, худі). У місті Борнвіль, центральна Англія - заводському містечку, створеному шоколадником Джорджем Кедбері та керованому приватним трестом, який залишається вірним його принципам - відкритий продаж алкоголю не дозволяється. Оскільки Bluewater та Bournville є приватною власністю, вони повністю діють у межах своїх прав.

Проблема альтруїзму

Багатьох людей турбує думка, що вільне суспільство та вільна економіка діють на основі власних інтересів тих, хто в них задіяний. Вони віддали би перевагу світу, яким керував би альтруїзм - безкорислива турбота про інтереси та добробут інших. Але це призводить до ще більших проблем, ніж альтруїзм може вирішити.⁵

Немає посібника для допомоги іншим

По-перше, як ми можемо знати, що в інтересах інших людей? Ми не маємо прямого доступу до їх розуму та поняття цінностей. Якби ми намагалися зробити те, що було в їх інтересах, ми б, безумовно, наробили безліч помилок. Той, хто коли-небудь отримував абсолютно невідповідний подарунок на день народження, знає, як навіть рідні та друзі можуть погано знати смаки людини. Культура дарування здається неефективною основою, на якій можна керувати цілим суспільством.

Також важко критикувати те, що нам дають інші люди. Ми приймаємо подарунки з видимою вдячністю, навіть якщо вони нам не

до смаку. Це означає, що люди в альтруїстичному суспільстві ніколи не дізнаються саме того, що насправді хочуть інші. Це суттєво контрастує з економікою, побудованою на власних інтересах, де, якщо клієнти не отримують саме те, що вони хочуть від постачальника, вони говорять про це, і погрожують перевести свій бізнес в інше місце. Власні інтереси орієнтують постачальників на те, щоб якомога дешевше надати людям саме ті продукти, які вони потребують.

Альтруїзм породжує конфлікт

Якби навмисна спроба допомогти іншим мотивувала ділові операції, між покупцями та продавцями було б стільки ж напруги, скільки в сучасному світі власних інтересів. Покупці вимагали б вищих цін, щоб догодити продавцям. Продавці ставили б низькі ціни, щоб максимізувати вигоду для покупців. Це просто дзеркальне відображення того, що відбувається сьогодні.

В умовах ринкової економіки люди, що цікавлені тільки в своїх інтересах, конфліктують між собою, але в той же час, вони можуть вирішити свої конфлікти шляхом торгу. Якби єдиним мотивом був принести користь іншим, не було б способу вирішити конфлікти. Кожен альтруїст наполягав би на тому, щоб зробити краще іншому. Оскільки жоден з них не хоче отримати вигоду від угоди, нагальність власних потреб не допомагає їм домовитись.

Особистий інтерес та вигода від ціни

Власні інтереси орієнтують постачальників - і споживачів - на те, щоб вигоди від транзакції перевищували затрати на неї. Альтруїстичний постачальник, який працював би без винагороди, розіслав би дуже оманливий сигнал усім - сигнал про те, що їхній час та досвід нічого не коштували. Замовники, приймаючи цей сигнал за номінальну вартість, незабаром завалить постачальників своїм попитом. Постачальники не матимуть можливості відмовитись у наданні послуги, навіть якщо б її вигода була незначною або заниженою через ціну.

Наприклад, виробники шкіри можуть зіткнутися з нескінченними чергами людей, яким треба щось поремонтувати. В ринковій економіці, де власна зацікавленість на першому місці, такі

торговці вказують клієнтам прямо, якщо їх товари не вартує ремонтувати; або ж вони б вказали настільки високу ціну, що клієнт вирішив би не турбувати більше їх з цими питаннями. Ринок управляє попитом і зосереджує зусилля на тому, що насправді варто робити.

В альтруїстичному світі люди поспішали б допомогти сусідам у різноманітних завданнях - скажімо, будувати будинок. Але з практичної точки зору та з точки зору економічної ефективності для сусіда може бути кращим найняти професійного будівельника, а не покладатися на некваліфіковану працю друзів. Втрата ускладнюється, якщо ці сусіди могли б ефективніше використовувати свої таланти в інших видах роботи. Ринок заохочує людей віддавати свій час та навички там, де їх найбільше цінують.

Питання: Чи не слід нам контролювати ціни, щоб бідні люди могли собі дозволити товари та послуги?

Ні. Ціни є сигналами дефіциту. Вони говорять нам, де є надлишки та нестача. Вони говорять виробникам, що потрібно більше продукту, а споживачам, що вони повинні шукати альтернативи. Контроль цін придушує ці сигнали, і тому попит перевершує пропозицію, і виникає дефіцит. Це зазвичай призводить до нормування дефіцитних продуктів, що є ще менш ефективним.

Прикладом може служити контроль за орендною платою, покликаний зробити житло доступним. Насправді вони погіршують умови житла або роблять його недоступним, оскільки власники вирішують, що орендна плата, яку вони отримують, того не варта, і забирають своє майно з ринку оренди. Якщо деякі люди не можуть дозволити собі найнеобхідніше, найкращим рішенням буде не втручатися в ринковий механізм, а дати їм гроші - або через приватну благодійну діяльність, або через схему мінімального доходу, що фінансується за рахунок податків. Тоді вони можуть придбати ці речі на такому ж ефективному та конкурентному ринку, як і всі інші.

Мораль ринку

Той факт, що економіка вільного ринку ґрунтується на власних інтересах, не робить її аморальною. На ринках люди можуть процвітати, лише співпрацюючи з іншими, постачаючи потрібні речі. Асоціальна поведінка карається: чому хтось повинен торгувати грубим мізантропом, коли там багато приємніших людей, готових вести бізнес?

Існують також правила, які забезпечують безперервну роботу ринків без примусу. Але офіційні правила не можуть стосуватися кожного конкретного випадку. Ринки неминуче покладаються на довіру, і вони винагороджують тих, хто має репутацію покладистих та надійних. Хоча рушійною силою є власний інтерес, ринки заохочують взаємовигідну мораль.

Корпоративна соціальна відповідальність

Багато людей хочуть, щоб бізнес діяв більш морально та сприяв „корпоративній соціальній відповідальності”.

Але лише люди можуть бути відповідальними чи безвідповідальними, моральними чи аморальними. Групи не мають власної моралі. Країна, місто, раса, плем'я, клуб або компанія не можуть бути моральними чи аморальними - лише окремі її члени. Звичайно, хотілося б, щоб керівники підприємств вибудовували моральну культуру у своїх організаціях. Але мораль і відповідальність відображаються в діях - і дії здійснюються окремими людьми, а не групами.

Рух корпоративної соціальної відповідальності насправді є спробою перекласти вартість програм громадянського та соціального забезпечення на бізнес. Компанії намагаються показати, наскільки відповідальні вони фінансуючи місцеві шкіли, громадські групи тощо. Для них це може мати гарний діловий сенс: зрештою, їм доводиться набирати згодом персонал з місцевих шкіл, і позитивні стосунки з ними можуть полегшити набір. Але це має бути ділове рішення, яке охоче приймають керівники та акціонери, а не нав'язується їм в ім'я етики.

Якби бізнес був належним чином конкурентоспроможним, у будь-якому випадку не було б запасних грошей для підтримки місцевих проєктів, які не слугували б комерційним перспективам бізнесу. Якщо у

фірм є гроші на такі проєкти, це свідчить про те, що ринок не працює (наприклад, державне регулювання захищає компанії від конкуренції). На справді конкурентоспроможному ринку ці фірми програли б іншим, які відмовилися від показових місцевих проєктів.

Також ділові люди не завжди витрачають щас на переконання, що гроші, які вони виділяють на громадські проєкти, насправді добре витрачаються. Їм краще порадити зосередитись на своїй ключовій ролі отримання прибутку, надаючи товари та послуги, які люди дійсно хочуть, - що, у свою чергу, призведе до загального багатства та робить благодійність доступною.

8 ПРИВАТИЗАЦІЯ ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЯ

Міграція та технології

Світ, що відкривається

Колись віддалені куточки планети на сьогоднішній день вже й не такі віддалені. Телебачення, радіо, інтернет та інші засоби зв'язку наближають до нас інші культури, спосіб життя, раси, людей, країни та системи управління. Повітряні перевезення та швидший наземний транспорт дають можливість на пряму відвідати більше місць.

Це ускладнило урядам приховування своїх недоліків. Урядам більше не має сенсу будувати стіни навколо своєї території в надії зберегти своїх громадян у невідомості щодо своїх недоліків. Завдяки щоденному контакту з рештою світу через соціальні медіа чи іноземне телебачення, зняте на супутникові антени, громадяни, мабуть, уже усвідомлюють, що в інших місцях є кращі можливості.

Як результат, багато країн відмовилися від своїх спроб залишатися ізольованими від світу. Зараз вони відкриваються для туристів та інших відвідувачів. За останні кілька десятиліть такі великі країни, як Росія, Китай, В'єтнам, Бірма (М'янма) та багато інших, стали набагато відкритішими членами міжнародного співтовариства. Сьогодні п'ята частина населення Афганістану певний період свого життя проживала за кордоном.

Обмін ідеями

Подорожують у цьому новому світі не лише люди, - ідеї їздять разом з ними. Туристи приходять із розповідями про дуже різні світи, в яких люди мають свободу діяти, думати та говорити. Місцеві жителі їдуть за кордон і з подивом виявляють, що казки мандрівників правдиві. Якщо люди мають доступ до Інтернету або супутникового телебачення, розповіді, які вони чують і бачать на екрані, підтверджуються.

Торгівля має такий самий вплив. Як тільки країна стає відкритою для міжнародної торгівлі, її громадяни починають вести бізнес і стають друзями з представниками різних культур, і

починають розуміти інші способи життя. Це посилює тиск на уряди ще більше відкриватися. Люди, які насправді бачать і відчують свободу на власні очі, розуміють її величезну силу сприяння прогресу та поширенню добробуту. Вони хочуть для себе такоо ж прогресу та процвітання. Технологія, торгівля, міграція, туризм та світові ринки - все це посли вільного суспільства.

Створення вільного суспільства

Не капіталізм зверху вниз

Створення вільного суспільства там, де його раніше не було, - нелегка робота. Нові уряди та міжнародні агентства допомоги часто шукають великих, вражаючих змін, таких як заміна всієї адміністративної бюрократії або приватизація великих державних галузей.

Часто такий підхід є катастрофою. З огляду на те, що культура використання влади в особистих інтересах все ще існує, а місцеве розуміння ринків та конкуренції не існує, багато приватизаційних ініціатив (наприклад, у Мексиці наприкінці 1980-х) просто передали державні монополії «кумам». Для громадськості цей товариський капіталізм здається нічим не відрізняється від державного товариства, що існував раніше. І оскільки реформування системи правосуддя може зайняти десятиліття, таке товариство може навіть не бути оскарженим судами. Отже, люди ставляться так же цинічно до передбачуваних рішень для приватних підприємств, як і до проблеми державного контролю. Багато хто може дійти до думки, що лише радикали та революціонери пропонують новий підхід, який може принести користь громадськості, а не елітам.

Рушій свободи знизу вгору

Підхід „капіталізму зверху вниз” зазнає невдачі, оскільки він намагається змінити зовнішній вигляд соціальних інститутів, не змінюючи фундаментальних поглядів, дій та стимулів, що створюють та підтримують їх.

Творчість і прогрес вільного суспільства виростають за зразком правових і моральних норм, що визначають, як люди вільно

живуть і співпрацюють разом. Якщо ми можемо запровадити такий зразок правил дій і дозволити людям вільно вести своє життя за цими правилами, то природна енергія та амбіції всієї громадськості будуть рушієм до системних змін. Припустимо, наприклад, що ми полегшуємо людям відкриття нового бізнесу, володіння та ведення бізнесу з упевненістю, надійне володіння майном, нарощування виробничого капіталу та вільну торгівлю. Роблячи це, ми створюємо правила та ініціативи, які незабаром сприятимуть економічному зростанню та стимулюватимуть систематичні соціальні реформи. Люди розпочнуть малий бізнес, дізнаються, як ведеться бізнес, і процвітатимуть - досягаючи не просто фінансової вигоди, але й більшої впевненості в собі. Більш впевнене в собі суспільство зможе вирішити такі великі інституційні проблеми, як реформування бюрократії та урядових галузей.

Тож не слід починати з макрорівня пробувати реформувати цілі державні інституції. Нам слід розпочати на мікрорівні вивільняти стимули, які будуть рухати систематичні зміни через всю інституційну структуру.¹

Права власності в дії

Права власності в Перу

Цікавим прикладом є реформа прав власності в Перу, в основному здійснена економістом Ернандо де Сото на початку 1990-х. Де Сото скаржився, що внаслідок бюрократії та корупції в Перу реєстрація нового бізнесу може зайняти майже рік. Так само важко було володіти майном. Результатом стало те, що мільйони дрібних підприємців не мали законно власного господарства, малого бізнесу чи дому. Це ускладнило їм отримання кредиту для розширення свого підприємства. Вони не могли продати свій дім чи бізнес. І вони не могли звертатися в суди для врегулювання майнових чи ділових суперечок.

Фактично в Перу існували дві економіки, одна в рамках закону, яка користувалась усіма економічними вигодами від законності та правового захисту, а інша - мільйони підприємців, що потрапили в пастку бідності, оскільки їхні будинки та підприємства не існували на законних підставах. Уряд втратив дохід, оскільки не зміг нарахувати або стягнути податок із позалегального малого бізнесу. І,

не маючи доступного правового захисту, ці підприємці легко використовувались злочинцями та комуністичними партизанами "Сяючий шлях".

Рішення, яке запровадив Де Сото та інші, полягало в усуненні більшості бюрократичного регулювання, пов'язаного з реєстрацією нового бізнесу, та утилізації більшості ліцензій та дозволів, які потрібні були для його ведення. Також були проведені земельні реформи, за допомогою яких понад мільйон перуанських сімей вперше отримали визнані земельні права. В результаті ефективність малого бізнесу зростала, оскільки власники мали змогу брати позики для розширення, купівлі та продажу майна. Коли люди накопичували капітал та заощадження, стандарти житла покращувались, і батьки почали витрачати більше на навчання своїх дітей.

Реформи не обійшлись без критики. Деякі люди стверджували, що право власності на землю було несправедливим, оскільки важко було встановити, хто неформально «володіє» чим. Інші стверджували, що право власності на землю вигідне великим скватерам; що титулування впливало на спільні землі, від яких залежали найбільш бідні фермери; або те, що титулування підірвало домовленості, які, хоча і неформально, але насправді працювали добре. Інші стверджували, що земельна реформа не є «срібною кулею» і що найбільшими перешкодами для економічного розвитку є обмеження, які культура людей накладає на їхні прагнення.

Ніколи не легко створити добре функціонуючий ринок, якщо такого раніше не існувало. Приготувати рибний суп з акваріума легко, але зробити акваріум з рибного супу непросто. Тим не менше, інші країни прагнули повторити реформи Перу, і сам Де Сото давав поради багатьом, як в Латинській Америці, так і в Африці.

Додаткові реформи

Підтримка реформ

Але хоча добре функціонуючі права власності мають вирішальне значення, безумовно, необхідні й інші допоміжні реформи. Наприклад, повинен існувати функціонуючий ринок кредитування та мікrokредитування, який зможе легко впоратися з обтяжливим регулюванням та бюрократією. (Цікавим прикладом мікrokредитування є Банк Грамін у Бангладеш, який надає невеликі

позики сільському бізнесу - включаючи позики, за допомогою яких жінки, в тому числі і безземельні жінки-підприємці, можуть створювати послуги таксофонів за допомогою бездротових телефонів).

Потрібно також мати надійну та ефективну правову систему, щоб люди могли швидко та впевнено вирішувати суперечки. Нам не потрібно чекати, поки законодавці обдумають і передадуть конкретні реформи державній правовій системі. Загальне право, побудоване на окремих справах, набагато швидше, і, можливо, вже існують місцеві правові системи, що мають встановлений прецедент, який відповідає відчуттю справедливості у місцевих жителів. Але нам потрібно встановити основні правила оперування підприємств, такі як структури власності, особиста відповідальність, права акціонерів та оформлення банкрутства.

Потрібно також зменшити норми, що перешкоджають виходу на ринки, щоб можна було просувати нові ідеї. Наприклад, правителі Непалу, країни, в основному закритої для зовнішнього світу до 1950-х років, відкинули прямий продаж своєї телефонної системи на тій підставі, що люди будуть налякані ідеєю приватних компаній, що керують нею. Але вони погодились видати нові ліцензії, які дозволили новим людям зробити це. Настільки успішними стали ці нові учасники, що зараз Непал має завидну найсучаснішу телефонну систему.

Чим більше прикладів малого бізнесу та нових учасників ринку, які ростуть, створюють робочі місця, збільшують процвітання та покращують обслуговування споживачів, тим більше людей, ймовірно, розуміють величезний потенціал свободи для створення доходу та багатства. Чим більше підтримки отримає ринок, тим менше людей буде прагнути до радикальних, але зрештою примусових альтернатив.

Сільськогосподарські реформи

Прикладом сили прав власності в дії є сільськогосподарська реформа в радянській Росії, Китаї та В'єтнамі. Їхні комуністичні уряди будували сільське господарство навколо комунальної власності на землю та фермерські підприємства. Комуни контролювали права користування землею та обробляти землю та вводили егалітарну систему розподілу. Але це було катастрофою. Комуни були величезні,

громіздкі та бюрократичні. І оскільки людям доводилось ділитися плодами своїх зусиль з багатьма іншими, у них було мало стимулів працювати більше або продуктивніше.

Хоча Китай і не бажав відмовлятися від принципу комунальної власності, все таки наприкінці 1970-х країна порвала з цією згубною радянською моделлю. З'явилася "система відповідальності домашніх господарств", в якій сім'ї обробляли власну ділянку землі. Це відновило зв'язок між зусиллями та винагородою. Сільське господарство Китаю розквітло. Виробництво сільськогосподарської продукції на початку 1980-х швидко зростало. Урожай зерна щорічно зростав майже на 5 відсотків, бавовни на 8 відсотків та олійних культур на 14 відсотків.²

Але такий прогрес не тривав довго. Система все ще мала недоліки. Сподіваючись вирівняти відмінності в якості землі, влада подарувала сім'ям кілька невеликих ділянок землі, замість однієї великої. Із зусиллями кожної родини, розподіленими на п'ять-шість паїв, було недоцільно запроваджувати кращі методи. Навіть доріжки між ділянками займали значну частину оброблюваних площ. І система розподілу не враховувала відмінностей у продуктивності сімей.

Тож було вирішено залишити технічну власність на землю незмінною, але запровадити систему прав землекористування - надання сім'ям довгострокових прав на обробку землі, отримання врожаю та доходу з неї та передачу цих прав іншим.

Знову ж таки, ця система не була досконалою з точки зору вільного ринку чи прав власності. Державні закупівлі та система встановлення цін підривали здатність фермерів приймати власні рішення та насолоджуватися усіма плодами власної праці. Без реального ринку землі все ще було замало об'єднати невеликі ділянки. Але поступово відкривалося щось на зразок ринку землекористування.

Наприклад, у графстві Мейтан на півночі Гуйчжоу жителі села та чиновники встановили землекористування на двадцять років, допомагаючи сім'ям складати довгострокові плани. Фермери отримали повноваження заповідати та обмінюватись своїми правами власності та об'єднувати земельні ділянки. І існували стимули для експлуатації необробленої землі. В результаті було залучено більше землі для обробки, якість землі покращилась, оскільки сім'ї про неї піклувались краще, і плюс було впроваджено сучасне обладнання. У 1995 році

національний уряд закликав інші села наслідувати приклад Мейтана, і почало поширюватися щось подібне до системи прав власності на землю.

Права на воду

Вода - ще один дефіцитний ресурс, який майнові права можуть розподіляти краще, ніж уряди. На посушливому заході США колись була поширеною загроза посухи - не через відсутність води, а через суто регульовану систему її виділення. Наприклад, ті, хто вперше набрав води з потоку, мали пріоритет перед тими, хто прийшов пізніше; але щоб зберегти це право, вони мусили продовжувати набирати воду - навіть якщо їх потреба у воді була незначною.

На початку 90-х років такі штати, як Монтана та Арізона, почали дозволяти людям торгувати своїми водними правами. Незважаючи на те, що існує ще багато нормативних актів, що заважають цьому ринку, це допомогло забезпечити, щоб вода використовувалась для найбільш цінних потреб. Оскільки права на водні ресурси можна купувати та продавати, незначні користувачі (які можуть використовувати менше води або використовувати перероблену воду) тепер передають свої права на видобуток прісної води тим, хто має більш нагальні потреби. Такі переваги цієї системи в тому, що ринок водних прав зараз розкинувся по всьому заходу США.

Механіка приватизації

Контрольовані державою галузі часто є монополіями, які не дають споживачам вибору. Тож вони можуть (і так роблять це) завищують ціни на товари і послуги. Навіть якщо вони на відстані витягнутої руки від правителів, і ними керує якась агенція, вони все одно зазвичай контролюються правлячими елітами або їх друзями.

Наприклад, боніади в Ірані - це нібито благодійні фонди, які контролюють близько п'ятої частини іранської економіки у сфері розвитку власності, сільського господарства, виробництва та судноплавства. Спочатку засновані шахом, їх широко критикували як не справжні благодійні організації, а засоби для власного патронату та прибутку адміністрації. Проте після революції 1979 року уряд, що прийшов, визнав їх надто прибутковими, щоб відмовитись від їхнього

функціонування. Тож їх залишили, і дозволили користуватися спеціальними податковими пільгами та державними субсидіями. Окрім цього, до них додали конфісковане приватне майно. Такі організації мали б існувати на благо бідних, але їх основними бенефіціарами, здається, є ті, хто має владу.

Приватизація державного бізнесу повинна внести динамічні наслідки приватної власності та конкуренції в бюрократичні монополії та замінити корупцію комерційною відкритістю. Це також може допомогти повернути капітал цих галузей назад населенню. Але для досягнення всього необхідне бачення, витривалість та ретельне формулювання політики.

Єдиного механізму не існує. Приватизація державного бізнесу - це питання як політики, так і економіки. Кожна галузь відрізняється і вимагатиме іншого підходу. Галузі бувають різних видів і розмірів і мають різні групи інтересів, які блокують реформу. Тож підхід, який застосовується до таких комунальних послуг, як вода чи електроенергія, від яких залежить все населення, повинен повністю відрізнитися від підходу до виробничої компанії, де зміни вплинуть на порівняно мало людей.

У випадку менших підприємств продати їх комерційному оператору може бути практичним, особливо одному з-за кордону, який матиме свіжі ідеї та капітал. Але продажі державних компаній іноземцям можуть бути суперечливими.

Для великих підприємств може бути корисним широко розповсюдити власність серед громадськості шляхом продажу акцій. Однак для цього може знадобитися хороша освіта, оскільки є ймовірність існування лише примітивного ринку акцій, і більшість людей не знатимуть, що це таке взагалі. Після розпаду радянського режиму Росія почала «ваучерну приватизацію», яка фактично надала громадськості рівні частки в державних підприємствах. Але багато людей продавали ці акції дешево, і контроль опинився в руках нового елітного класу бізнес-олігархів.

Впровадження ринкових принципів

Важливо розбити монополії як частину процесу приватизації. Уряди можуть думати, що вони отримують більше доходу від продажу бізнесу з непорушними монопольними привілеями, але ця монопольна влада все ще залишається поганою для широкої громадськості. Якщо

державну монополію розбити на конкуруючі елементи, і уряд, і люди виграють у довгостроковій перспективі. Нові підприємства будуть більш надійними, динамічними та інноваційними, ніж їх попередники-монополісти.

Приватизація телефонної системи Гватемали в 1996 році ілюструє важливість конкуренції в цьому процесі. Там ринок телекомунікацій був відкритий для конкуренції до приватизації телекомунікаційної монополії. Ефір також був приватизований, фактично створивши права власності на електромагнітний спектр, який нові компанії зв'язку могли легко придбати та використовувати. Результатом стало величезне розширення конкуренції, що принесло більший вибір та більш широке охоплення. Ціни впали серед найнижчих в Латинській Америці, а кількість користувачів мобільних телефонів зросла в кілька сотень разів трохи більше ніж за десятиліття.³

Робимо все вірно

Існує багато міжнародного досвіду - і досвіду в загальному -, який може допомогти реформаторам правильно зрозуміти політику та механіку приватизації.

Ключовим є те, що процес повинен бути повністю відкритим і що громадськість повинна брати в ньому участь. В іншому випадку реформа не буде загально визнаною. Наприклад, деякі уряди Африки приватизували комунальні галузі, такі як водопостачання та банківську діяльність, запрошуючи іноземних інвесторів, але не відкриваючи жодних можливостей власності для місцевого населення. Це не просто політично наївно, а суперечить принципу рівного ставлення вільного суспільства.

Більше того, якщо власність буде вузько профільною, а не широко розповсюдженою, залишається небезпека повернення приватизованих галузей під контроль з боку прихильників державних органів. Це отруїть ідею подальшої приватизації та відкине кроки щодо впровадження ринкових принципів в інші урядові сектори. Громадськість потрібно заспокоїти, що будь-яка нова структура буде обслуговувати клієнтів, а не корумповану еліту. Запровадження якомога більшої конкуренції якомога раніше - хороший спосіб це гарантувати.

Соціальні послуги без уряду

Існує припущення, що деякі державні послуги можуть надавати лише уряди, зокрема "соціальні" послуги охорони здоров'я, освіти та соціального забезпечення.

Кажуть, що такі основні послуги занадто важливі, щоб їх можна було залишити ринку. Насправді вони занадто важливі, щоб їх можна було залишити уряду. Коли постачальники послуг фінансуються з оподаткування, вони не повинні догоджати споживачам, щоб заробляти на життя, як це мають робити конкурентоспроможні приватні постачальники. Те, як вони збільшують свій бюджет - це лобіювання політиків або загроза зриву, якщо їхні вимоги не виконуються. Їхня увага зосереджена на уряді, а не на громадськості.

Приватні фірми стикаються з набагато більшою конкуренцією, ніж зазвичай державні. Часто конкуренція з державними службами фактично заборонена. Тож постачальникам урядового сектору не доводиться впроваджувати інновації або навіть постійно оновлювати свої послуги, оскільки їх клієнтам нікуди більше діватися.

Але як би не хотіли уряди самостійно надавати державні послуги, люди завжди знаходять способи обійти їхню монополію. Є безліч прикладів з усього світу, коли недержавні та неформальні провайдери надають ці важливі послуги - і надають їх краще.

Освіта без уряду

Візьмемо, наприклад, освіту. Багато людей уявляють, що приватна освіта призначена лише для багатих. Але дворічне дослідження Індії, Гани, Нігерії та Кенії експертом з освіти професором Джеймсом Тулі виявило протилежне. У найбільш бідніших районах цих країн більшість школярів відвідували недержавні школи. У найбільш бідніших районах Хайдарабаду, Аккри та Лагосу лише третина, а то й менше, шкіл були державними школами. Дві третини і більше школярів ходили до приватних шкіл, багато з яких неофіційні, не визнані урядом. Приватні власники керували більшістю цих недержавних шкіл. Дуже мало хто отримував благодійну підтримку, а жоден не отримував державного фінансування – кошти надані батьками, часто дуже низькі, були їх єдиним доходом.⁴

Незважаючи на це, Тулі виявив, що досягнення в приватних школах були значно вищими. У Хайдарабаді середні показники математики були приблизно на п'яту вищі, ніж у державних школах -

незважаючи на те, що витрати на зарплату вчителів у приватному секторі становили від половини до чверті від таких, як у державному секторі. Інші стандарти були такими ж високими. Тулі стикнувся з вчителями у державних школах, які спали за партами. В державних школах відсутність вчителів була гіршою. У приватних школах було краще забезпечення дошками, дитячими майданчиками, партами, питною водою та туалетами. (Лише половина урядових шкіл мали туалети порівняно з 96 відсотками приватних шкіл.) Співвідношення учнів та викладачів було майже вдвічі меншим, ніж у державних школах.

Здається, уряди не усвідомлюють величезної ролі приватної освіти в бідних районах. Китайський уряд реєструє лише 44 приватні школи в гірській провінції Ганьсу, хоча дослідники Тулі знайшли там 696 таких шкіл, 593 з яких обслуговували 61 000 дітей у найвіддаленіших селах. Переважною більшістю керували батьки та жителі села. Вони процвітали, незважаючи на те, що середній дохід у Ганьсу становив близько 150 доларів на рік. Навіть у Кібері, Кенія - найбільшій нетрі в Африці на південь від Сахари з населенням близько 750 000 - Тулі знайшов 76 приватних шкіл, де навчалось 12 000 учнів.

Очевидно, що навіть у деяких найбільш бідніших місцях світу приватна ініціатива може і таки забезпечує освіту з вищим стандартами, ніж держава. І вартість такої освіти досить низька, щоб зробити її доступною для бідних сімей. Здається, уряд взагалі не потрібен в освіті.

Не дивно, що багаті країни, які часто мають розширені програми державних шкіл, прагнуть внести частину цієї конкуренції та батьківського вибору в освіту. У 1991 р. Швеція запровадила нову систему, згідно з якою уряд продовжував оплачувати основні витрати на навчання, але приватні некомерційні та комерційні групи могли створити власні школи для отримання цього фінансування, виходячи з кількості учнів, яку вони могли залучити. Навіть такі критики, як профспілки вчителів, які спочатку виступали проти цієї реформи, зараз її підтримують, такий був вплив на ефективність, інновації та якість тисяч нових шкіл, які розпочали свою діяльність - особливо в найскладніших та найбільш бідних районах. Зараз таку ж модель запроваджують і інші країни.

Охорона здоров'я без уряду

Охорона здоров'я - це ще одна важлива послуга, у якій у багатьох країнах домінує державне забезпечення, які часто захищають від конкурентів юридичними пільгами, субсидіями, що фінансуються за рахунок податків, та регулюванням. Знову ж таки, це зосереджує увагу державних постачальників на отриманні більше грошей та більших привілеїв від уряду, а не на забезпеченні якісного обслуговування пацієнтів.

Сполучені Штати часто критикують за високу вартість системи охорони здоров'я, яка нібито є „вільною”. Це, звичайно, дорого; але насправді це одна з найбільш регульованих систем у світі, і державні витрати на охорону здоров'я на душу населення є третіми за величиною у світі (після Норвегії та Люксембургу). Податкові та регуляторні правила пов'язують постачання медичного страхування з робочими місцями, що залишає людей незастрахованими, коли вони перебувають в пошуку робочих місць. Тим часом працівники (за підтримки лікарів) вимагають обстеження та лікування, які їм насправді не потрібні, оскільки витрати несуть їхні роботодавці, а не вони самі. Регулювання також диктують, що повинно бути включено до договору медичного страхування і як його можна продати (наприклад, обмежуючи діяльність страховиків лише у своїй країні). Подібним чином медична практика регулюється вимогами до ліцензування, які в основному розробляються самими лікарями - дозволяючи професії обмежувати кількість лікарів і підтримувати їх високу зарплатню. Все це (і більше) регулювання збільшує вартість медичного обслуговування США.

На відміну від США, Сінгапур - маленька країна, яка насправді багатша – витрачає лише близько шостої частини коштів Америки на душу населення на спонсоровані урядом програми охорони здоров'я. Потрібно лише, щоб сім'ї економили близько п'ятої частини свого доходу на майбутні витрати на охорону здоров'я, пенсію та житло (хоча існує державна програма для катастрофічних медичних потреб). Той факт, що люди відкладають власні гроші на свій медичний рахунок, мотивує надавати якісні послуги, а приватні лікарі та клініки змагаються за своїх клієнтів.

У Швейцарії не існує державного страхування: люди купують страхування та медичні послуги у приватних постачальників. Роль

уряду обмежується наданням субсидій - не провайдерам, а пацієнтам, які самі не можуть дозволити собі базове медичне обслуговування. Тож знову ж таки, на відміну від американців, громадяни Швейцарії прагнуть отримати співвідношення ціни та якості за те, що вони витрачають на охорону здоров'я. Багато європейців розглядають здебільшого систему вільного ринку Швейцарії, мабуть, як найкращу систему охорони здоров'я у світі.

Добробут без уряду

Найкраща форма добробуту бідної людини - це оплачувана робота. Але державні схеми соціального забезпечення знищують робочі місця. У більшій частині Європи «соціальне страхування» фінансується за рахунок певного податку працюючих, що підвищує витрати роботодавців та робить їх більш неохочими наймати нових працівників. Це означає, що більша кількість людей отримує допомогу по безробіттю, що вимагає подальшого збільшення податків для фінансування, що призведе до ще меншого найму. Це спіраль в напрямку до низу.

До середини ХХ століття Швеція була вільною, процвітаючою країною з низькими податками. Потім протягом двох десятиліть з 1970 року вона почала вводити дуже високі податки для фінансування своїх комплексних програм соціального забезпечення. (Дійсно, у 1976 році одна шведська авторка поскаржилася, що її гранична ставка податку досягла 102 відсотків!) Такі високі податки суттєво стримували роботу та підприємництво. Вони стали причиною низького зростання Швеції протягом двох десятиліть, доки політика не почала змінюватися в 1990-х.

Вільні країни, як правило, багатші; а багатші країни, як правило, витрачають більше на благодійну підтримку нужденних. Це морально здоровіше, ніж уряди, які беруть гроші у людей шляхом оподаткування, щоб витратити їх на програми добробуту за власною розробкою - і не лише тому, що уряди, як правило, надають пільги своїм друзям і обкладають податком своїх ворогів. Справжня благодійність - це добровільний перехід від однієї людини до іншої, а не примус.

Іншою проблемою державних програм добробуту є те, як вони створюють культуру залежності. Будучи великими та керованими державними службовцями, вони обов'язково працюють на основі

правил, а не на основі особистої оцінки потреб та потенціалу бенефіціарів, як це робить справжня благодійність. Це спонукає людей "грати" правилами, щоб переконатися, що вони відповідають вимогам. Іноді бідні сім'ї навмисно погіршують своє становище, щоб отримати право на вищі пільги - протилежне тому, чого ми хочемо досягти. У найстаріших і в країнах з найбільшим соціальним забезпеченням, таких як Великобританія, чиновники зараз бачать залежність третього покоління - сім'ї, які живуть на пільги, чії батьки та бабусі і дідусі робили те саме до них.

Самодопомога, підтримана приватною благодійністю, є більш гуманною, спонукальною та ефективною альтернативою. Великобританія мала процвітаючу систему благополуччя робочого класу до 1940-х років, доки держава соціального захисту її не охопила. Це були дружні товариства, члени яких щотижня сплачували внески в обмін на такі виплати, як виплата по безробіттю, медичне страхування і навіть витрати на поховання. Зазвичай вони зосереджувались на певних професіях, тож могли задовольнити особливі потреби цих робітників. Мільйони сімей, зокрема бідніші, вирішували бути членами одного з цих органів. Благополуччя для всіх без уряду, безумовно, можна досягти.

Відродження сектора благодійності

Багато людей, які живуть у країнах з розвиненою системою державного добробуту, стверджують, що приватна благодійність та філантропія не можуть замінити щедрість соціальних виплат та пенсій, що фінансуються за рахунок податків. Звичайно, урядам дуже легко «щедрувати» на чужі гроші, і всі політики обіцяють екстравагантні вигоди зараз, знаючи, що ще не народжені покоління в кінцевому рахунку заплатять за них. Це само по собі було б вагомою причиною утримувати політиків від соціального забезпечення. Але крім того, якщо державні виплати високі, сім'ї менше вмотивовані забезпечувати себе, а окремі особи шукати роботу, ніж жити на допомогу - тим більше, якщо працюючі повинні платити високі податки, щоб фінансувати коштами систему добробуту. Хоча наміри є добрими, кінцевим результатом є знищення у людей надії та амбіцій та життя у залежності.

Країни, які бажають рухатись у напрямку свободи, повинні розпочати з розбиття своїх величезних систем державного добробуту

на значно менші та локальніші системи. Їх навіть можна «індивідуально» перенести в якийсь особистий кабінет. Це може допомогти сім'ям усвідомити власні обов'язки та зрозуміти, що їх підтримують реальні платники податків, а не якась дифузна „система”. І знищення такої системи дозволяє керувати нею ефективніше, через постачальників приватного сектору. Прикладом є чилійська пенсійна система. У 1981 році країна розділила свою невдалу та несправедливу державну пенсійну систему на особисті рахунки. Працівники були зобов'язані економити до виходу на пенсію, але вони могли вибирати між кількома приватними постачальниками, щоб управляти своїми коштами. Система сприяла особистій відповідальності за заощадження, забезпечувала кращу віддачу робітникам і відтоді була скопійована в ряді країн на декількох континентах.

Інший приклад - система ощадних рахунків у Сінгапурі (див. вище), яка покладає значну відповідальність на людей та сім'ї, заохочуючи їх забезпечувати власні медичні послуги та інші потреби.

Старі дружні товариства Сполученого Королівства - це ще одна модель, яку можна було б легко відтворити, розділивши державні пільги на особисті приватні рахунки. Коли такий апарат державної підтримки реформується таким чином, люди отримують більше стимулів шукати роботу та покладатися на власні зусилля та підтримку своїх сімей, а не на державу. Все ще буде потреба в приватній благодійності та філантропії, але в більш податливих пропорціях.

Глобалізація та торгівля

Переваги глобалізації

Як і Непал, багато країн стурбовані тим, як зростаючі глобалізовані ринки вплинуть на них. Але занепокоєння поступово спадає, і позитивні вигоди від глобалізації та торгівлі стають значно помітнішими.

Завдяки механізму ринкових цін, тепер ми можемо торгувати прямо та опосередковано з людьми з усього світу. Одяг, який ми одягаємо, їжа, яку ми їмо, обладнання в наших будинках, офісах та на заводах - це все є значною кількістю товарів з далеких країн.

Але глобалізація ринків працює в обох напрямках. Це не просто дає можливість багатим країнам купувати речі з усього світу. Це також дозволяє людям у колись віддалених країнах поліпшити власні перспективи, презентуючи свій товар на міжнародних ринках. Які культури, наприклад, повинен вирощувати місцевий фермер? Раніше єдиними джерелами інформації про ціни на врожай були місцеві купці чи державні установи, які, звичайно ж, мають власні інтереси. Місцеві ціни можуть коливатися в широких межах, залежно від таких факторів, як погода. І місцеві ринки не завжди були добре організовані. Сьогодні фермер може дістати мобільний телефон і перевірити будь-яку кількість веб-сайтів, де вказані ринкові ціни - включаючи майбутні цінові пропозиції - майже для будь-якої культури, на незліченних ринках по всьому світу. Фермери в будь-якому місці можуть продавати на організованому міжнародному ринку за набагато більш передбачуваними цінами.

Відкриття Нової Зеландії

Нова Зеландія - приклад країни, яка повністю змінилася, відмовившись від регулювання комерції та торгівлі. На початку 1980-х років вона опинилась у дуже депресивній та складній економічній ситуації в основному через таке регулювання. Але, починаючи з 1984 року, вони відмовився від протекціонізму та лібералізували свою міжнародну торгівлю, відкривши ринки для світової конкуренції. Субсидії промисловості та сільському господарству були ліквідовані. Внутрішні ринки були дерегульовані, включаючи високорегульований ринок праці: членство в профспілках було добровільним, а контракти обговорювалися між робітниками та босами.

Страшні прогнози лобістів, науковців, релігійних лідерів та представників профспілок, що ця дерегуляція створить "економіку потогінного цеху" - виявилися помилковими. Середня заробітна плата зросла. Контракти про заробітну плату врегульовувались швидше. Страйки майже припинилися. Рівень безробіття впав - і найшвидше серед маорі, іммігрантів та інших бідних або неблагополучних груп. Нова Зеландія стала однією з найбільш вільних і конкурентоспроможних країн світу.⁵

Культурна ідентичність

Деякі люди переживають, що глобалізація ринків може позбавити країни їхньої унікальної ідентичності та культури. Зокрема, розповсюдження американських брендів викликає занепокоєння тим, що колись самородні країни почнуть виглядати гнітюче схожими, що західні товари та ставлення будуть переважати, а найвищі культури світу будуть зведені до найнижчого спільного знаменника.

Звичайно, економічна та соціальна культури змінюються. Продукти, які колись були унікальними для певної країни, зараз знаходяться на усіх головних вулицях світу. Це не означає, що вибір і різноманітність зникають. Навпаки, це означає, що жителі кожної країни зараз мають набагато більше вибору, ніж коли-небудь раніше. Наприклад, громадянам Сполученого Королівства більше не доводиться терпіти перемелену і перепечену їжу, якою колись славилася їх країна. Зараз вони можуть знайти ресторани, магазини та супермаркети, де продають індійські, в'єтнамські, латиноамериканські, іранські, монгольські, польські та незліченно інші види їжі. І інші люди у всьому світі зараз користуються таким самим вибором - вибір, який колись був доступний лише кільком щасливчикам, які були достатньо багатими, щоб подорожувати. Це не те, що культури втрачаються; швидше, вони поширюються таким чином, що кожен може насолоджуватися ними.

Культури ніколи не залишаються статичними та незмінними, як натякають ті, хто хоче захистити їх від глобалізації. Культура країни постійно змінюється, і чим жвавішою і живішою є культура, тим більше нових ідей вона породжує і тим більше змінюється. Мистецтво, музика, література, спосіб життя, смаки та моди сучасних країн сьогодні були б зовсім незнайомими для тих, хто жив лише століття тому.

Культури отримують вигоду від впливу інших культур, що дозволяє людям вибрати ті елементи, які найбільш підходять для їхнього власного життя та часу. Завдяки міжнародній торгівлі ми бачимо та розуміємо культурні елементи з-за кордону, які нам корисно адаптувати у свої власні. Але цей процес змін тривав задовго до того, як хтось заговорив про глобалізацію.

І більша частина змін, про які ми найбільше шкодуємо, втрата найколеритніших частин нашої культури, пов'язана не з будь-яким

культурним імперіалізмом з-за кордону, а з простими наслідками модернізації. Давні обряди, звичаї та національний одяг зникають не через глобалізацію, а через те, що змінюється саме життя. Фестивалі, які колись відзначали певні сезони, були важливими для сільськогосподарських громад, але зараз мають дуже незначний резонанс у світі, де половина з нас живе в містах⁶.

Можливо, так само добре змінюються культури. Багато світових культур були пристосовані до своїх народів окупаційними державами, і значна частина культури найменш вільних країн насправді руйнується. Ми повинні вітати той факт, що покращення подорожей та ширше опитування ускладнили для країн підтримку культури, в якій певні групи регулярно піддаються жорсткому поводженню, придушенню або дискримінації.

Питання: Хіба багаті країни не забирають занадто багато світового багатства?

Ні. Багатство - це те, що ви створюєте завдяки майстерності, підприємництву, енергії, зусиллям, організації та інвестиціям. Багаті країни, звичайно, споживають багатство, але вони теж його створюють. І не лише для себе: вони відкривають і розробляють життєво важливі продукти та процеси, які покращують життя кожного, зокрема життя деяких найбільш вразливих людей на планеті.

Наприклад, досягнення медицини допомагають викорінити деякі хвороби у світі, такі як туберкульоз та малярія. Генетичні технології сприяють підвищенню врожайності та стійкості рису та інших основних культур до шкідників. Нові матеріали роблять будівлі дешевшими та безпечнішими.

Немає фіксованої пропозиції багатства, бо багаті країни відбирають несправедливо велику частку. Навпаки, досвід багатих країн створює нові можливості для інших.

Важливість миру

Колись Адам Сміт писав: «Для того, щоб забезпечити державу найвищим ступенем достатку від найнижчого варварства, потрібно ніщо інше, як мир, невеликі податки та стерпне правосуддя...»⁷

Мир у країні та за кордоном, безумовно, є вимогою для процвітання вільної економіки. Люди не будуть інвестувати в підприємства та нарощувати виробничий капітал, якщо вважають, що їх багатство, ймовірно, буде викрадене воюючими ополченцями або арміями, які вторгуються. А країни, чиї громадяни ведуть торгівлю з громадянами інших країн, набагато рідше шукають з ними конфлікту. Словами, що приписуються французькому економісту та політичному діячу XIX століття Фредеріку Бастіату: «Якщо товари не перетинають кордони, це зроблять армії»⁸.

Переваги миру як економічні, так і культурні. Мир дозволяє зосередити зусилля та ресурси на виробничій діяльності, а не на руйнівній. Він забезпечує умови для створення капіталу та процвітаючої вільної економіки. Це дозволяє людям намітити майбутнє для себе та своїх сімей. Це дає їм час, багатство та впевненість у культурних та освітніх справах. А мир забезпечує вільне пересування людей, товарів та ідей - поширюючи взаєморозуміння, процвітання та інновації.

Ще одне розуміння Адама Сміта полягало в тому, що нам не потрібно робити інші країни бідними, щоб ми самі розбагатіли. Нам краще, якщо наші клієнти багаті, а не бідні.⁹ Так само, щоб бути сильними, нам не потрібно робити інших слабкими. Обидві сторони отримують вигоду від миру.

Час від часу потрібно боротися за мир. Власність і людей потрібно захищати. А для розподілу необхідних ресурсів може знадобитися (обмежена) участь держави. Але уряди, які збільшуються, часто стають також мілітаристськими - можливо, прагнучи приховати відсутність процвітання та свободи, припускаючи, що безпека нації вимагає жертв, єдності цілей та військової сили. Люди у вільних суспільствах не менш віддані своїм країнам; але їхня прихильність полягає у відкритому та вільному суспільстві та їх сім'ї, друзях, клієнтах та добровільних об'єднаннях - а не диктатору, прапору чи якійсь націоналістичній мрії.

Деякі люди уявляють, що шлях до миру полягає у створенні якогось наднаціонального світового уряду. Незважаючи на те, що корисно мати міжнародні форуми, на яких можна озвучувати розбіжності та зменшувати потенційні конфлікти, ми не повинні

вважати, що світовий уряд був би кращим за наші існуючі національні. З огляду на величезний масштаб та ще більшу віддаленість від громадськості, його тенденція до розширення та зловживання своєю владою буде значно більшою. Також ніхто не зможе уникнути цього зловживання, переїхавши в іншу частину світу.

9 Основні ідеї коротко

Справа свободи

Свобода створює добробут. Суспільства, які прийняли свободу, зробили себе багатими. Хто ні - залишились бідними.

Але вільне суспільство є вищим і в нематеріальному плані. Воно функціонує на основі взаємної довіри та співпраці між людьми, а не на основі влади та примусу. Громадяни мають глибокі культурні, особисті та моральні зв'язки. Вони приймають правила міжособистісної поведінки добровільно, на взаємну вигоду, а не тому, що ці правила їм нав'язані. Їхні уряди мають згоду тих, ким вони керують, і вони самі регулюються правилами, що заважають їм зловживати своєю владою.

Вільне суспільство розкриває людські таланти, винаходи та інновації. Це дозволяє йому створювати багатство там, де його раніше не існувало. Люди у вільному суспільстві не збагачуються, експлуатуючи інших, як це роблять еліти менш вільних країн. Вони не можуть збагатитися, роблячи інших біднішими. Вони стають багатими, лише забезпечуючи інших тим, що вони хочуть, і покращуючи життя інших людей.

Обмежений уряд

Більшість людей сходяться на думці, що уряд необхідний для таких цілей, як забезпечення справедливості та вирішення питань, які люди не можуть вирішити самотійно. Але майже всі погоджуються з тим, що повноваження влади повинні бути обмеженими. Уряд вільного суспільства існує для запобігання заподіяння шкоди своїм громадянам. Він підтримує та дотримується справедливості - природних норм, які дозволяють людям мирно співпрацювати разом.

Уряд вільного суспільства обмежений верховенством права. Його закони поширюються на всіх однаково. Його керівники не можуть грабувати громадян заради власної вигоди, надавати пріоритети своїм друзям або використовувати свою владу проти своїх ворогів. Їх повноваження та час перебування на посаді обмежені, щоб зменшити корупцію, яка з цим пов'язана. Такі демократичні

інститути, як вільні та відкриті вибори, право на свободу слова, обмеження терміну дії представників на посадах та конституційні правила - все це підтримує обмеження повноважень політичних лідерів.

Більша рівність

Основними бенефіціарами економічного динамізму вільних суспільств є бідні. Вільні суспільства економічно рівноправніші, ніж невольні. Бідні в найбільш вільних суспільствах користуються розкішшю, про яку не мріяли кілька років тому, розкішшю, доступною лише правлячим елітам невольних країн.

Вільне суспільство не намагається нав'язати матеріальну рівність. Воно визнає, що спроба зрівняти багатство чи дохід є контрпродуктивною. Це знищує стимули до самовдосконалення, наполегливої праці та підприємництва. Це відбиває бажання людей нарощувати капітал, що підвищує продуктивність всього суспільства. Це заважає людям створювати нове багатство та нову цінність.

Але вільні суспільства користуються ще більш важливими рівностями, яких часто не існує в невольних суспільствах. Визнається моральна рівність людей: кожне людське життя вважається цінним і вартим захисту. Існує рівність перед законом: рішення судів залежать від фактів справи, а не від того, ким ви є. Громадяни мають політичну рівність: усі вони мають право голосувати, брати участь у виборах і висловлювати свої політичні погляди, хоч би яким незручним вони не були для влади. І вони мають рівні можливості: люди не стикаються з дискримінацією на роботі чи в освіті і можуть вдосконалюватися незалежно від своєї раси, релігії, етнічної приналежності чи будь-якої іншої характеристики.

Вільна економіка

Вільне суспільство дає людям свободу робити власний економічний вибір, як і свободу робити власний соціальний та особистий вибір. Люди у вільному суспільстві створюють цінність за допомогою добровільного обміну. Безкоштовний обмін робить вигіднішими обидві сторони: інакше вони б цього не робили.

Люди процвітають, співпрацюючи з іншими та постачаючи продукти, які вони хочуть - і отримуючи щось, що вони хочуть взамін. Перспектива отримання прибутку спонукає підприємців шукати, чого хочуть інші, і пропонувати це. Ціни передають інформацію про дефіцит і надлишки, розповідаючи всім, що потрібно виробляти, а що потрібно зберігати. Таким чином, час, вміння, зусилля, капітал та інші ресурси автоматично залучаються туди, де попит є нагальним, і спрямовується в сторону від менш важливих потреб. Не потрібно уряду говорити людям, що робити.

Для функціонування вільної економіки потрібні лише прийняті рамки правил про те, як люди співпрацюють разом. Сюди входять правила щодо власності та передачі майна, а також правила договору, згідно з якими дотримуються угоди. Приватна власність необхідна, якщо люди хочуть будувати бізнес та обмінюватися товарами. Але також важливо, щоб і інші свободи дотримувались. Якщо влада контролює все майно, політичні дії та відкриті дебати стають неможливими.

Справедливість та верховенство права

Справедливість - це не те, що може диктуватися законодавцями. Правила справедливості є частиною людської природи - життєво важливою частиною нас, яка допомагає сприяти мирній співпраці між людьми.

Люди у вільному суспільстві мають право на цю природну справедливість завдяки своїй людяності. Природна справедливість стверджує, що закони повинні бути чіткими і певними, що вони застосовуються до людей однаково, що вони не вимагають неможливого, що вони не мають зворотної сили та що покарання передбачувані та відповідні злочину. У всіх випадках має бути належний закон, з справедливим судовим розглядом і без тривалого тримання під вартою без суду. До людей, яких звинувачують у правопорушеннях, слід відноситись як до невинних, допоки не буде доведено їх вину, а осіб не можна переслідувати кілька разів за одне і те ж правопорушення. Такі принципи приймаються майже всіма, незалежно від країни, культури, раси чи релігії.

Щоб гарантувати цю природну справедливість та підтримувати верховенство закону, необхідна незалежна судова система, на яку політичні лідери не можуть впливати. Поліція також повинна бути

незалежною. Хабарі і корупцію не можна терпіти серед міліції та судової влади, якщо домінує свобода.

Спонтанне суспільство

Вільне суспільство - це спонтанне суспільство. Воно базується на діях окремих людей, які дотримуються правил, що сприяє мирній співпраці. Воно не нав'язується згори політичною владою. Люди не повинні домовлятися про все, щоб співпрацювати з взаємною вигодою. Ті, хто обмінюється товарами, повинні домовлятися лише про ціну. Але щоб ця співпраця була найпліднішою, люди повинні толерувати погляди та дії інших. Вільне суспільство дозволяє людям чи урядам втручатися в дії інших лише для того, щоб запобігти фактичній шкоді. Обмеження свободи людей, оскільки ми вважаємо їх поведінку неприємною або образливою, усуває будь-який бар'єр проти того, щоб свобода кожного була обмежена тими, хто вважає себе морально вищим.

Толерантність до ідей та способу життя інших людей приносить користь суспільству. Істина не завжди очевидна; вона виникає в битві ідей. Ми не можемо довіряти цензорам придушувати лише неправильні ідеї. Вони можуть помилково придушити ідеї та способи дії, які принесли б велику користь суспільству в майбутньому.

Світ свободи

Авторитарним урядам стає все важче приховувати свої дії від решти світу. В результаті все більше і більше країн відкриваються для торгівлі та туризму, поширюються нові ідеї. Дедалі більше людей бачать переваги економічної та соціальної свободи і вимагають їх.

Важко створити мораль та інститути вільного суспільства, де свободи не існує. Замість того, щоб намагатися нав'язати їх оптом, краще починати з мікрорівнів, створюючи умови, що дозволяють людям вільно діяти та будувати вільне суспільство своїми діями. Ключовою частиною цього є встановлення права власності, щоб люди могли будувати бізнес і торгувати з упевненістю, що їх майно не буде конфісковано.

Реформи повинні забезпечити справжню економічну свободу, а не товариський капіталізм. Занадто багато урядів, які заявляли, що

приватизують державні галузі, насправді просто передали своє право власності друзям і родичам. Для реальних змін необхідно залучити все населення до процесу економічних реформ.

Країни не втрачають відкриваючись для міжнародної торгівлі. Захист вітчизняних виробників від конкуренції просто означає підвищення цін та зниження якості для вітчизняних споживачів. Вступ до міжнародної торгової спільноти дає місцевим підприємцям нові ринки та можливості. Відкриття торгівлі за останні три десятиліття вивело понад мільярд людей із крайньої бідності. Свобода справді є однією з найбільш доброякісних і продуктивних сил в історії людства.

SELECT BIBLIOGRAPHY

Ashford, N. (2003), *Principles for a Free Society*, Stockholm: Jarl Hjalmarson Foundation. Thorough, short exposition of the principles on which a free society and free economy are built.

Bastiat, F. (2001 [1850]), *Bastiat's 'The Law'*, London: Institute of Economic Affairs. Classic statement of liberal ideas from the French politician and political thinker.

Benn, E. (1964), *Why Freedom Works*, London: Sir Ernest Benn Ltd. Dated but enlightening defence of free markets by a leading UK businessman.

Butler, E. (2009), *The Best Book on the Market: How to Stop Worrying and Love the Free Economy*, Oxford: Capstone Books. Simple outline of how markets and trade really work.

Butler, E. (2012), *Public Choice – a Primer*, London: Institute of Economic Affairs. Simple explanation of government failure and the problems of self-interest in democratic systems.

Butler, E. (2012), *Friedrich Hayek: The Ideas and Influence of the Libertarian Economist*, Petersfield: Harriman House. Easy introduction to the liberal political scientist who developed much of the modern thinking on the spontaneous society.

Friedman, M. with R. Friedman (1962), *Capitalism and Freedom*, Chicago, IL: University of Chicago Press. Classic outline of the case for a free society and free economy by the US Nobel laureate in Economics.

Friedman, M. and R. Friedman (1980), *Free to Choose*, New York: Harcourt Brace Jovanovich. Engaging case for the free society, based on the television series of the same name.

Hayek, F. A. (1944), *The Road to Serfdom*, London: Routledge. Classic wartime exposition of the dangers of central planning and unrestrained governments.

Hayek, F. A. (1960), *The Constitution of Liberty*, London: Routledge. Large book tracing the origins of liberal ideas and the principles on which a free society must be founded.

Meadowcroft, J. (ed.) (2008), *Prohibitions*, London: Institute of Economic

Affairs. Powerful set of arguments against government controls on many different lifestyle choices.

Mill, J. S. (1859), *On Liberty*, in J. S. Mill (2008), *On Liberty and Other Essays*, Oxford: Oxford University Press. *On Liberty* is a classic text on the case for freedom, the no-harm principle, limited government, natural justice and tolerance.

Norberg, J. (2003), *In Defense of Global Capitalism*, Washington, DC: Cato Institute. An instructive survey of the benefits delivered, to the poor in particular, by international capitalism.

Palmer, T. G. (ed.) (2011), *The Morality of Capitalism*, Arlington, VA: Students for Liberty and Atlas Foundation. Interesting collection of essays on morality, cooperation, equality, progress, globalisation and culture.

Pirie, M. (2008), *Freedom 101*, London: Adam Smith Institute. One hundred and one arguments against the free economy, knocked down in a page each.

Wellings, R. (ed.) (2009), *A Beginner's Guide to Liberty*, London: Adam Smith Research Trust. Straightforward explanations of markets, property rights, liberty, government failure, prohibitions and welfare without the state.

ABOUT THE IEA

The Institute is a research and educational charity (No. CC 235 351), limited by guarantee. Its mission is to improve understanding of the fundamental institutions of a free society by analysing and expounding the role of markets in solving economic and social problems.

The IEA achieves its mission by:

- a high-quality publishing programme
- conferences, seminars, lectures and other events
- outreach to school and college students
- brokering media introductions and appearances

Про ІЕС

Інститут є науково-дослідною та освітньою благодійною організацією (№ СС 235 351), обмеженою гарантією. Його місія полягає в покращенні розуміння основних інститутів вільного суспільства шляхом аналізу та пояснення ролі ринків у вирішенні економічних та соціальних проблем.

Інститут виконує свою місію шляхом:

- якісної видавничої програми
- конференцій, семінарів, лекцій та інших заходів
- донесення інформації школярам та студентам
- посередницькими презентаціями та виступами

ІЕС, який був заснований в 1955 році покійним сером Ентоні Фішером, є освітньою благодійною організацією, а не політичною. Він не залежить від будь-якої політичної партії чи групи та не здійснює заходів, спрямованих на підтримку будь-якої політичної партії чи

кандидата на будь-яких виборах чи референдумі, чи в будь-який інший спосіб. Інститут фінансується за рахунок продажу видань, конференційних внесків та добровільних пожертв.

На додаток до своєї основної серії публікацій, ІЕС також видає періодичний журнал "Економічні питання".

У роботі ІЕС допомагає визначна міжнародна вчена консультативна рада та видатна група почесних стипендіатів. Разом з іншими науковцями вони переглядають майбутні публікації, а коментарі передаються авторам анонімно. Отже, всі статті ІЕС підпадають під той самий суворий незалежний аналітичний процес, що і в провідних академічних журналах.

Публікації Інституту економічних справ користуються широким використанням аудиторій та адаптуються до шкільних та університетських програм. Вони також продаються по всьому світу і часто перекладаються / передруковуються.

З 1974 року ІЕС допоміг створити світову мережу зі 100 подібних установ у понад 70 країнах. Усі вони незалежні, але поділяють місію ІЕС.

Погляди, висловлені в публікаціях ІЕС, належать авторам, а не Інституту (який не має корпоративного погляду), його керуючим піклувальникам, членам Вченої консультативної ради чи вищому штату працівників.

Члени вченої консультативної ради Інституту, почесні співробітники, піклувальники та співробітники перелічені на наступній сторінці.

Інститут вдячний великодушній благодійності покійних Алека та Беріл Уорренів за фінансову підтримку своєї програми публікацій та іншої роботи.

The logo for the International Economic Association (IEA) consists of a small black dot above the lowercase letters "iea" in a serif font.

The Institute of Economic Affairs
2 Lord North Street, Westminster, London SW1P 3LB
Tel: 020 7799 8900
Fax: 020 7799 2137
Email: iea@iea.org.uk
Internet: iea.org.uk

**Director general & ralph
harris Fellow**

Mark Littlewood

Editorial Director

Professor Philip Booth

Managing Trustees

chairman: Professor D R
Myddelton

Kevin Bell

Robert Boyd

Michael Fisher

Professor Mark Pennington

Bruno Prior

Neil Record

Sir Michael Hintze

Professor Patrick Minford

Professor Martin Ricketts

Linda Whetstone

**Academic Advisory
Council**

chairman: Professor Martin Ricketts

Graham Bannock

Dr Roger Bate

Professor Alberto Benegas-Lynch, Jr

Professor Donald J Boudreaux

Professor John Burton

Professor Forrest Capie

Professor Steven N S Cheung

Professor Tim Congdon

Professor N F R Crafts

Professor David de Meza

Professor Kevin Dowd

Professor Richard A Epstein

Nigel Essex

Professor David Greenaway

Dr Ingrid A Gregg

Walter E Grinder

Professor Steve H Hanke

Professor Keith Hartley

Professor David Henderson

Dr Eileen Marshall

Professor Antonio Martino

Dr John Meadowcroft

Dr Anja Merz

Julian Morris

Professor Alan Morrison

Paul Ormerod

Professor David Parker

Professor Victoria Curzon Price

Professor Colin Robinson

Professor Pascal Salin

Dr Razeen Sally

Professor Pedro Schwartz

Professor J R Shackleton

Jane S Shaw

Professor W Stanley Siebert

Dr Elaine Sternberg

Professor James Tooley

Professor Nicola Tynan

Professor Peter M Jackson

Dr Jerry Jordan

Dr Lynne Kiesling

Professor Roland Vaubel

Dr Cento Veljanovski

Professor Lawrence H White

Professor Daniel B Klein

Professor Walter E Williams

Professor Chandran
Kukathas

Professor Geoffrey E Wood

Professor Stephen C Littlechild

Honorary Fellows

Professor Michael Beenstock Professor Sir Alan Peacock

Sir Samuel
Brittan

Professor Vernon L Smith

Professor David
Laidler

Professor Gordon Tullock

Professor Chiaki
Nishiyama

Professor Basil S Yamey

Other papers recently published by the IEA include:

Taxation and Red Tape

The Cost to British Business of Complying with the UK Tax System Francis Chittenden, Hilary Foster & Brian Sloan
Research Monograph 64; ISBN 978 0 255 36612 0; £12.50

Ludwig von Mises – A Primer

Eamonn Butler

Occasional Paper 143; ISBN 978 0 255 36629 8; £7.50

Does Britain Need a Financial Regulator?

Statutory Regulation, Private Regulation and Financial Markets Terry Arthur & Philip Booth
Hobart Paper 169; ISBN 978 0 255 36593 2; £12.50

Hayek's *The Constitution of Liberty*

An Account of Its Argument

Eugene F. Miller

Occasional Paper 144; ISBN 978 0 255 36637 3; £12.50

Fair Trade Without the Froth

A Dispassionate Economic Analysis of 'Fair Trade'

Sushil Mohan

Hobart Paper 170; ISBN 978 0 255 36645 8; £10.00

A New Understanding of Poverty

Poverty Measurement and Policy Implications

Kristian Niemietz

Research Monograph 65; ISBN 978 0 255 36638 0; £12.50

The Challenge of Immigration

A Radical Solution

Gary S. Becker

Occasional Paper 145; ISBN 978 0 255 36613 7; £7.50

Sharper Axes, Lower Taxes

Big Steps to a Smaller State

Edited by Philip Booth

Hobart Paperback 38; ISBN 978 0 255 36648 9; £12.50

Self-employment, Small Firms and Enterprise

Peter Urwin

Research Monograph 66; ISBN 978 0 255 36610 6; £12.50

Crises of Governments

The Ongoing Global Financial Crisis and Recession

Robert Barro

Occasional Paper 146; ISBN 978 0 255 36657 1; £7.50

... and the Pursuit of Happiness

Wellbeing and the Role of Government

Edited by Philip Booth

Readings 64; ISBN 978 0 255 36656 4; £12.50

Public Choice – A Primer

Eamonn Butler

Occasional Paper 147; ISBN 978 0 255 36650 2; £10.00

The Profit Motive in Education: Continuing the Revolution

Edited by James B. Stanfield

Readings 65; ISBN 978 0 255 36646 5; £12.50

Which Road Ahead – Government or Market?

Oliver Knipping & Richard Wellings

Hobart Paper 171; ISBN 978 0 255 36619 9; £10.00

The Future of the Commons

Beyond Market Failure and Government Regulation

Elinor Ostrom et al.

Occasional Paper 148; ISBN 978 0 255 36653 3; £10.00

Redefining the Poverty Debate

Why a War on Markets is No Substitute for a War on

Poverty Kristian Niemietz

Research Monograph 67; ISBN 978 0 255 36652 6; £12.50

The Euro – the Beginning, the Middle ... and the End?

Edited by Philip Booth

Hobart Paperback 39; ISBN 978 0 255 36680 9; £12.50

The Shadow Economy

Friedrich Schneider & Colin C. Williams

Hobart Paper 172; ISBN 978 0 255 36674 8; £12.50

Quack Policy

Abusing Science in the Cause of Paternalism

Jamie Whyte

Hobart Paper 173; ISBN 978 0 255 36673 1; £10.00

Other IEA publications

Comprehensive information on other publications and the wider work of the IEA can be found at www.iea.org.uk. To order any publication please see below.

Personal customers

Orders from personal customers should be directed to the IEA:

Clare Rusbridge

IEA

2 Lord North Street

FREEPOST LON 10168

London SW1P 3YZ

Tel: 020 7799 8907. Fax: 020 7799 2137

Email: crusbridge@iea.org.uk

Trade customers

All orders from the book trade should be directed to the IEA's distributor:

Gazelle Book Services Ltd (IEA Orders)

FREEPOST RLYS-EAHU-YSCZ

White Cross Mills

Hightown

Lancaster LA1 4XS Tel: 01524 68765. Fax: 01524 53232

Email: sales@gazellebooks.co.uk

IEA subscriptions

The IEA also offers a subscription service to its publications. For a single annual payment (currently £42.00 in the UK), subscribers receive every monograph the IEA publishes. For more information please contact:

Clare Rusbridge

Subscriptions

IEA

2 Lord North Street

FREEPOST LON10168

LONDON SW1P 3YZ

Tel: 020 7799 8907. Fax: 020 7799 2137

Email: crusbridge@iea.org.uk

¹ Amartya Sen, 'Universal truths: human rights and the Westernizing illusion', *Harvard International Review*, 20(3), 1998, pp. 40–43.

2 Deirdre N. McCloskey, 'Liberty and dignity explain the modern world', in Tom G. Palmer (ed.), *The Morality of Capitalism*, Students for Liberty and Atlas Foundation, Arlington, VA, 2011.

3 Fraser Institute, *Economic Freedom of the World 2012 Annual Report*, Fraser Institute,
Vancouver, BC, 2012.

⁴ Gabriel Openshaw, 'Free markets and social welfare', *Mises Daily*, 4 October 2005, http://www.mises.org/daily/1915#_edn2.

5 Leonid Nikonov, 'The moral logic of equality and inequality in market society', in Tom G. Palmer (ed.), *The Morality of Capitalism*, Students for Liberty and Atlas Foundation, Arlington, VA, 2011.

6 Barclays Wealth, *Global Giving: The Culture of Philanthropy*, London, 2010.

7 Charities Aid Foundation, *World Giving Index 2012*, Charities Aid Foundation, West Malling, 2012.

8 For a good outline of this point, see Milton Friedman and Rose Friedman, *Capitalism and Freedom*, University of Chicago Press, Chicago, IL, 1962.

9 Ibn Khaldun, *Muqaddimah: An Introduction to History*, 1377.

10. This point is well made by UK businessman Sir Ernest Benn in *Why Freedom Works*, Sir Ernest Benn Ltd, London, 1964.

1 John Stuart Mill, 'On liberty', 1859, in John Stuart Mill, *On Liberty and Other Essays*, Oxford University Press, Oxford, 2008.

2 Adam Smith, *The Wealth of Nations*, 1776, Book IV, ch. V.

3 Ibid., Book V, ch. II, Part II, Appendix to Articles I & II.

4 For a more detailed summary of this and the following points, see Eamonn Butler, *Public Choice – a Primer*, Institute of Economic Affairs, London, 2012.

1 A good outline of these points can be found in Nigel Ashford's *Principles for a Free Society*, Jarl Hjalmarson Foundation, Stockholm, 2003.

2 This and the following points are well made in F. A. Hayek, *The Mirage of Social Justice*, University of Chicago Press, Chicago, IL, 1978.

1 Adam Smith, *The Wealth of Nations*, 1776, Book IV, ch. II, para. IX.

2 Milton Friedman and Rose Friedman, *Free to Choose*, Harcourt Brace Jovanovich, New York, 1980, p. 147.

3 These points are made well in F. A. Hayek, *Individualism and Economic Order*, University of Chicago Press, Chicago, IL, 1949. For a brief summary, see Eamonn Butler, *Friedrich Hayek: The Ideas and Influence of the Libertarian Economist*, Harriman House, Petersfield, 2012.

4 Adam Smith, *The Wealth of Nations*, 1776, Book IV, ch. II.

- 1 Garrett Hardin, 'The tragedy of the commons', *Science*, 162(3859), 1968, pp. 1243-47.

2 A point made well in F. A. Hayek, *The Road to Serfdom*, Routledge, London, 1944.

3 This point is made in F. A. Hayek, *The Mirage of Social Justice*, University of Chicago Press, Chicago, IL, 1978.

4 This point is raised by Milton Friedman and Rose Friedman, *Capitalism and Freedom*, University of Chicago Press, Chicago, IL, 1962.

5 For more on this, see Nigel Ashford, *Principles for a Free Society*, Jarl Hjalmarson Foundation, Stockholm, 2003.

¹ Daniel B. Klein, 'Rinkonomics: A window on spontaneous order', Online Library of Liberty (Articles), 2006.

2 For an excellent discussion of prohibitions, see John Meadowcroft (ed.), *Prohibitions*, Institute of Economic Affairs, London, 2008.

3 A point made strongly in Milton Friedman and Rose Friedman, *Capitalism and Freedom*, Chicago University Press, Chicago, IL, 1962.

4 This and the following points are made well in John Stuart Mill, *On Liberty*, 1859, in John Stuart Mill, *On Liberty and other Essays*, Oxford University Press, Oxford, 2008.

5 For a fuller explanation of this, see Mao Yushi, 'The paradox of morality', in Tom G. Palmer, *The Morality of Capitalism*, Students for Liberty and Atlas Foundation, Arlington, VA, 2011.

1 I am grateful to Peter Young and Stephen J. Masty of Adam Smith International for their expert insights on this.

2 For details, see Wolfgang Kasper, 'The Sichuan experiment', *Australian Journal of Chinese Affairs*, 7, February 1981, pp. 163–72.

3 See Wayne A. Leighton, 'Getting privatisation right: a case study', Institute of Economic Affairs blog, London, 2013.

4 See James Tooley, *The Beautiful Tree: A Personal Journey into How the World's Poorest People Are Educating Themselves*, Cato Institute, Washington, DC, 2009.

5 For an outline by the architect of these reforms, see Roger Douglas, *Toward Prosperity*, David Bateman, Auckland, NZ, 1987.

6 For these points, see Mario Vargas Llosa, 'The culture of liberty', in Tom G. Palmer, *The Morality of Capitalism*, Students for Liberty and Atlas Foundation, Arlington, VA, 2011.

7 Lecture in 1755, quoted in Duguld Stewart, *Account of the Life and Writings of Adam Smith LLD*, Section IV, 25.

8 There is no evidence that Bastiat actually said these words, but they sum up his point of view. See Frédéric Bastiat, *Bastiat's 'The Law'*, Institute of Economic Affairs, London, 2001 [1850].

9 'As a rich man is likely to be a better customer to the industrious people of his neighbourhood than a poor, so likewise is a rich nation.' Adam Smith, *The Wealth of Nations*, 1776, Book IV, ch. III, Part II.